

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

VIKTOR SIREC:
PLJUČA GLAVNEGA MESTA
Beograd, kakršen bo

MARIJA NAMORS:
POMLAD NA DEBELEM
RTIČU
Pozno, a ne prepozno

MIRAN ŠUSTAR:
MANOLIS GLEZOS
Portret tedna

FRANC ŠETINC:
NAŠI GRADBINCI
V MÖCKERNU
Slovenska podjetja v NDR

JEAN RAFFAELLI:
PRESTOLNICA V PRVI LINIJI
Reportaža iz Hanoja

BOŽIDAR PAHOR:
»NE POTREBUJEMO
ZAMORCEV«
Rasno razlikovanje v Britaniji

CITA BOLE:
V BENEŠKIH ZAPORIH
Od Ljubljane do Gravine

JOSIP VIDMAR:
IZ DNEVNICA

STANKA GODNIČ:
UMETNIŠKO MESTO
V MESTU INDUSTRIJE
Novo gledališče v Dortmundu

JUTRISNI SVET:
ROBOTI NE BODO
GOSPODARJI

LOJZE KANTE:
RAJBELJSKA VRATA
ZARJ ZA PETNAJSTERICO
Rudarji iz Loga pod Mangartom

DRAGO KRALJ:
TURISTIČNO LETO,
TURISTIČNA KAMPANJA
Na Jadranu, pred sezono

JANEZ ZRNEC:
V KRALJESTVU PESKA
Reportaža iz Kalifornije

MIRAN OGRIN:
NA RDEČEM MORJU
Odlomek iz knjige

FILATELIJA

ZGODOVINSKA UGANKA:
KDO JE TO?
V prejšnji številki: Ludvik XVI.

EDI ŠELHAUS: VOŠČILO ZA MARŠALA

Kolikšna si, odgovornost?

Zapiski z blejskega simpozija

Večja odgovornost, več dela

Temeljna ugotovitev simpozija je vsakor bila, da bi na splošno zelo težko govorili o kdo ve kolikšni odgovornosti v delovnih organizacijah.

Nasprotno!

Skoraj vsi, ki so govorili, so poudarjali, da je v naših delovnih organizacijah izredno veliko pojavov neodgovornosti.

Kje so vzroki?

Večja odgovornost zahteva tudi več dela. Razen tega pa nimamo učinkovitega sistema zainteresiranosti za odgovornost in — sankcij za neodgovornost dela. Vse to je pomankljivo urejeno, tako v notranji zakonodaji podjetij kot v samih pozitivnih predpisih, ki odgovornost omejujejo le na splošno.

Kaj torej narediti, da bo v delovnih organizacijah — na kratko povedano — več odgovornosti?

So potrebni globlji posegi?

Odgovor na to vprašanje pa ni tako preprost. Zlasti ne, dokler ne odgovorimo na

Najprej nekaj podatkov.

Kdo: Višja šola za organizacijo dela v Kranju (skupaj z republiškim svetom Zveze sindikatov in Gospodarsko zbornico).

Kaj: je priredila simpozij o odgovornosti.

Kje: na Bledu.

Kdaj: pred štirinajstimi dnevi.

Zakaj: da bi ugotovili probleme ter iskali ideje in predloge za pravno organizacijsko in družbeno urejevanje na področju odgovornosti v skladu z veljavnimi osnovnimi družbeno-ekonomskimi odnosi.

Se nekaj podatkov iz beležnice:

Šeststo udeležencev, 34 referatov, živahna razprava v sekcijah, dobiček simpozija je namenjen za nadaljnje raziskovalno delo na tem področju (delovne organizacije so plačale za vsakogar, ki so ga poslale na simpozij — 40.000 Sdin).

Prispevki referentov ter izoblikovana stališča in mnenja bodo podlaga za nadaljnje poglobljanje in raziskovanje na tem področju. Gradivo s simpozija pa bodo poslali tudi vsem družbeno-političnim organizacijam in zveznemu zboru samoupravljalcev, ki bo v Beogradu, seveda pa tudi samoupravnim institucijam.

Tako lahko začnem zapisovati, kaj sem v treh dneh slišal na Bledu.

Značilno je tudi mnenje skupine sodelavcev Rudnika Trbovlje-Hrastnik: »Če uvažamo oziroma deklariramo načelo osebne odgovornosti, potem bi morali pri sklepanju omejiti samoupravne organe na načelnost in dati odgovornim ljudem v podjetju mnogo več pristojnosti za samostojno odpravljanje tudi zelo perečih problemov. Verjetno pa to ni sprejemljivo zaradi nujnosti še večje afirmacije sistema in organov samoupravljanja.«

Drugi pa so menili, da direktor ni odgovoren za uspešno poslovanje podjetja, če organi upravljanja opravljajo ali neopravičljivo onemogočajo njegovo prizadevanje. (Janko Stadler, Cinkarna, Celje).

Potemtakem — kdo je za kaj odgovoren? Vsi in nihče?

»Odgovoren je predvsem direktor!«

Direktor je tisti, ki je najbolj odgovoren, so menili nekateri. Drugi pa so odgovorili:

»Prav, potem pa najprej zapišimo, kakšne so direktorjeve pristojnosti!«

Več govornikov se je zavzemalo za povečanje pristojnosti direktorjev in hkrati za povečanje njihove odgovornosti. Direktor naj bi bil nekakšen mandat skupnosti, ki naj bi po sprejetem programu ali planu, ali sprejetem konceptu poslovne politike, odločil o poslovanju ter vodil poslovanje podjetja. Direktor naj bi lahko vplival tudi na izbiro svojih najbližjih sodelavcev. Slišati je bilo tudi predlog za kolektivno strokovno vodstvo, ki naj zlasti v večjih podjetjih prevzame funkcijo vodstvenega organa. Nekateri so se zavzemali tudi za managerski strokovni koncept vodenja, ki naj odseva v nekakšnih pogodbenih odnosih med kolektivom ter direktorjem. Pogodba da je najbolj primerna oblika prenosa odgovornosti na posameznika.

Tisti, ki so se zavzemali za večje pristojnosti direktorjev, pa tudi za njihovo večjo odgovornost, so dejali, da je to treba narediti tudi zaradi tega, ker direktor zastopa družbene interese. Poudarjali so, da v našem družbenem sistemu direktor ne izvršuje samo odločitve samoupravnih organov, ampak je tudi zastopnik družbe, ki mora uveljaviti v podjetju predvsem interese podjetja kot trajnega gospodarskega organa. Večinoma je tako, de facto. Vendar direktorju v našem pravem sistemu takšne funkcije ne priznavamo, oziroma je pravno ne ščitimo.

Omenil sem le nekatera mnenja in stališča, povedana na blejskem simpoziju. Koliko veljajo razne ideje in predlogi?

Na to vprašanje bodo odgovorile le daljše in tehtne razprave ter temeljite raziskave.

»Nihče ne trdi, da so predlogi edino zvečičavni, vredni pa so temeljitega premisleka,« so poudarili ob koncu simpozija, na katerem so med drugim z raznih vidikov dokazovali (in marsikaj tudi dokazali), da na področju odgovornosti pri nas organe ledino.

VOJKO ČERNELČ

MILAN MAVER: EVIDENCA

»Zelo dobro — samo, da ne bi komu prišlo na misel, da bi začel zbirati podatke še kod drugod!«

mного drugih vprašanj. Naj nekatera zapisem!

Ali je interes kolektiva tolikšen, da si bo prizadeval uresničiti interese podjetja kot trajnega gospodarskega organizma?

Ali lahko govorimo, da je kolektiv resnično zainteresiran za vlaganja, ki bodo šle čez desetletja obrodila sadove?

Ali je interes kolektiva istoveten s splošnim družbenim interesom?

Ali in kdaj je kljub vsemu le potrebna intervencija države ter kdo in kako naj je zastopa?

Ali so naravne posledice slabega gospodarjenja (manjši osebni dohodki, prenehanje delovnih razmerij itd.) zadostna kazen za kolektiv, ki upravlja splošno družbeno premoženje?

Ali je družbeno-politična odgovornost (možnost odpoklica) dovolj učinkovita sankcija za neodgovorno odločanje predstavnih organov kolektiva?

Lahko bi vprašali tudi drugače: ali so potrebni bolj globlji posegi v samoupravni sistem ali pa bi zadoščala racionalizacija sedanjega samoupravnega sistema, zlasti tako, da bi vodilni ljudje dobili večje pristojnosti za strokovno odločanje in da bi zaostriili njihovo odgovornost?

Kdo naj zastopa družbo?

Mnenja so bila različna.

Nekateri so menili, da interesi delovnega kolektiva in interesi delovne organizacije kot trajnega organizma niso vedno popolnoma enaki (dr. Franc Bučar, skupščina SRS Slovenije). To bi lahko dosegli tako, da bi bil posamezen delavec udeležen v delovni organizaciji s svojim osebnim dohodkom, ki bi ga vložil v delovno organizacijo.

Delavec bi lahko vložil svoj denar v ekonomsko enoto z nakupom delnic, ki bi ob upokojitvi prešle na zavod za socialno zavarovanje kot povečana osnova za pokojnino (Tine Lah, diplomirani pravnik, Višja ekonomska komercialna šola, Maribor).

Ce pa tega ni mogoče sprejeti, potem nimamo druge izbire, kot da odločanje o vseh interesih delovne organizacije prenesemo na tistega, čigar interesi so popolnoma enaki z interesi delovne organizacije kot trajnega gospodarskega organizma. Nosilec takšnega interesa pa je samo družba in bi bila samo družba pooblaščenca, da sprejema odločitve na tem področju. Kot praktični ukrep za zaščito družbenih interesov bi lahko prišlo v postev uvajanje predstavnikov družbe v organe upravljanja. Ob tem so omenjali dve veliki člen zvezne ustave. Ustanovili bi lahko posebni nadzorni organ, ki bi bil podoben javnemu pravobranilstvu. Okrepiti bi bilo treba tudi oblast direktorja (dr. Radomir Lukić, univerzitetni profesor, Beograd).

Vse to — kot je bilo slišati — ne nasprotuje bistvu samoupravnega sistema.

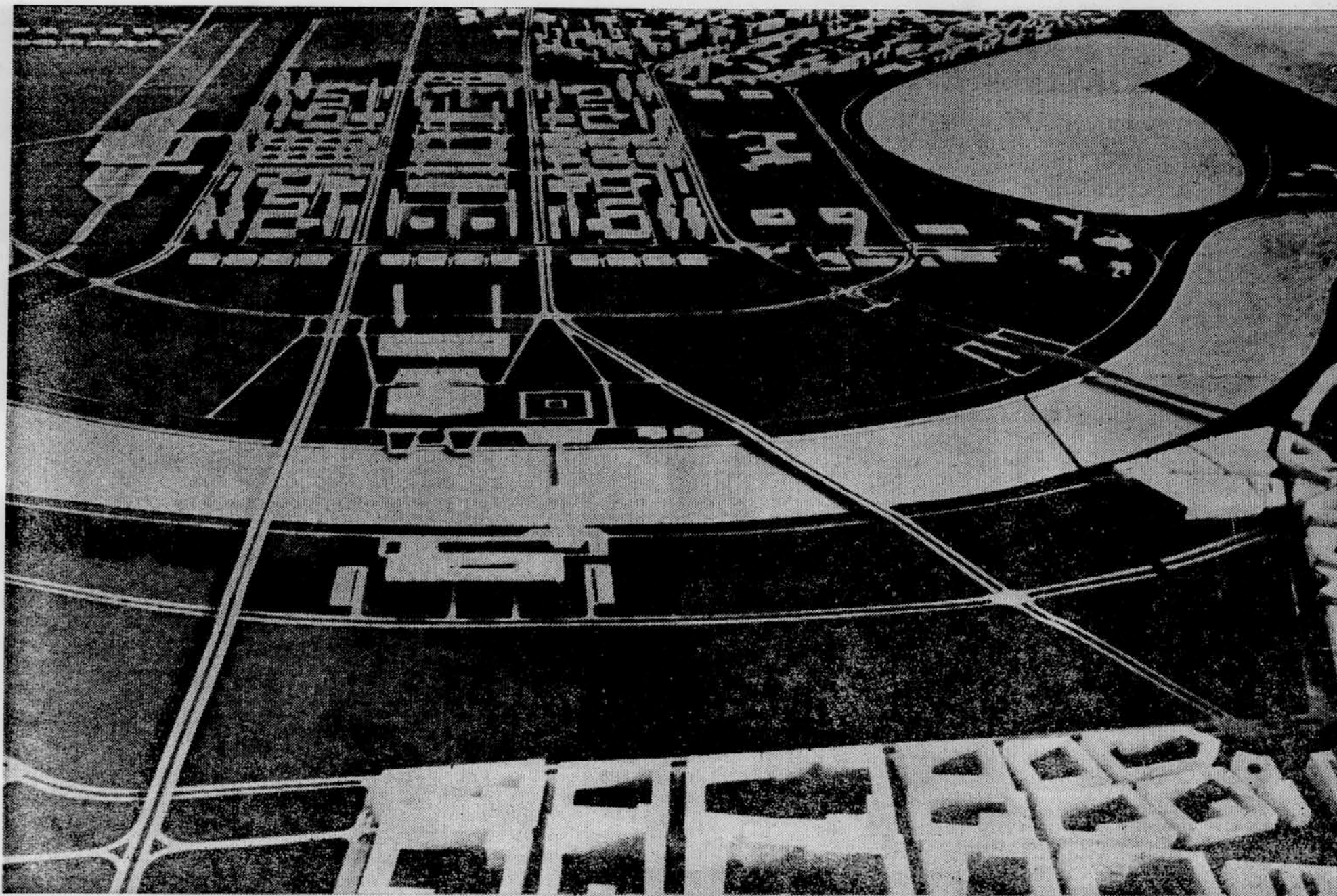
Zanimivo pa je, da so govorniki, ki so zaposleni v delovnih organizacijah, menili odgovorno ravnanje (ki v praksi po mišljenju vseh ni zagotovljeno) lahko dosežemo s primernejšo organizacijo upravljanja, s primernejšo razdelitvijo funkcij in z ustreznejšo strokovno strukturo vodstvenih kadrov.

Odgovornost delavskega sveta

Kako pa naj bi uredili odgovornost članov predstavniških organov?

Tisti, ki so menili, da predstavniški organi poslovno odločajo, so zahtevali večjo odgovornost teh organov — na primer odškodninsko (dr. Stojan Pretnar, pravna fakulteta, Ljubljana).

Nasprotno mnenje pa je zagovarjal Mitja Kamušič (direktor in profesor Višje šole za organizacijo dela, Kranj). Menil je, da predstavniški organi delujejo po reprezentančnem načelu ter da so lahko odgovorni samo družbeno-politično, da pa nikakor ne bi smeli ti organi samostojno sprejemati poslovnih in strokovnih odločitev; lahko samo nadzorujejo strokovno vodstvo ter mu okvirno in načelno določajo njegove naloge.

BEOGRAD: TRIJE MOSTOVI BODO POVEZOVALI STARI IN NOVI DEL MESTA

Pismo iz Beograda

Pljuča glavnega mesta

Donavski in savski bregovi bodo nadomestili, česar Beograd nima

Napravimo podobo iz dveh potez: vzdolžno modro in zeleno, počez pa asfaltno. Tako se križata vodna in cestna pot, ki gresta skozi naše glavno mesto in obetata našim veleminim prebivalcem mnogo osvežitve.

Ob Beogradu je namreč okrog 70 km obale Donave in Save in skosenj gre avtocesta, ki jo je treba čez Savo speljati po novem mostu, ki mu še ime daje najboljši karakteristiki. Imenovali so ga »Gazela«. To je eden od treh mostov, ki bodo povezovali stari in novi Beograd (samo eden je že zgrajen) in s katerim se začne reševanje prometnih vozlov in vozlišč na najsodobnejši način.

Pravzaprav bo »Gazela« stopila z eno nogo na prostor, kjer je zdaj kurilnica pri železniški postaji in tako se bo začelo premeščanje prog in železniške postaje na drugi konec Beograda, za hotel »Slavija«, kjer je zdaj »avto komanda«. Pa tudi progo (železniška in tramvajška) bodo na desni obali Save umaknili in tako uredili prostor za dolg zeleni pas tudi na tej beograjski strani obale.

Veliko zelenila na obeh bregovih Save in ob Donavi bo osvežilo naše glavno mesto in mu nadomestilo izostale, ki jih Beograd nima, če ne upoštevamo Košutjaka, Kalemegdana, Topčidera in Avala, edinih večjih parkov mesta. Tam pa tudi ni dovolj svežega zraka, saj so strokovnjaki ugotovili, da je tudi tod zrak že znatno onesnažen.

Toda to bo mogoče šele tedaj, ko bo ves železniški promet šel po drugih tirih, ki jih bodo šele zgradili, ko se bo tovarni železniški promet dokončno umaknil iz mesta (zdaj tretjina tega prometa že več ne gre skozi mesto), ko bodo zgradili novo železniško postajo in razen pod Topčiderskim brdom zvrtili še skozi dva hriba predore, ko bo zgrajeno tudi beograjsko pristanišče, ki se zdaj ponaša samo še s skladišči, ker nima niti mesto niti direkcija za izgradnjo pristanišča istih dveh milijard starih dinarjev, ki so za to potrebni...

To bo za 87 tisoč delavcev, kolikor jih danes premore naše glavno mesto, seveda zelo pomembno, posebno pa še za beograjske matice in otroke, ki v strogih mestnih parkih nimajo zase prostora in jih vedno opominja napis »ne hodi po travici ter paznik z blokom kazni po 500 din. Škoda je le, da so to tako dolgoročni načrti in da je tako negotovo, kdaj bo za kaj dovolj denarja in kdaj bo za koliko časa kje še kakšno delo odloženo. To je pač posledica nekdanjih preveč ambicioznih načrtov mesta za razvoj in nekoliko prevelike vneme na poti k veleminosti...

Zelo zanimi so načrti okrog mostu »Gazela«, ki ga gradijo z denarjem federacije, republike in mesta kot sestavni del avtocest.

ceste, ki gre skozi mesto (Letos imajo na razpolago skoraj 15 milijard starih dinarjev). Kot nadaljevanje tega mostu bodo namreč začeli graditi tudi prometni vozele, ki je hkrati prvi del izgradnje najlepšega beograjskega trga »Mostara«. Ta prometni vozel je sodoben, vendar malo zapleteno rešil problem vstopa ulic na avtocesto, in sicer čez in pod njo v najrazličnejših zavojih in diagonalah. Sodobne linije, harmonija fantazije, stekla, betona, jekla, zelenja in cvetja — kar vse tvori trg »Mostara« — skladno dopolnjujejo to prometno vozlišče.

»Mostare« je v bistvu občinski center za kakih 90 tisoč prebivalcev Savskega venca. To so severna vrata avtocesti v stari Beograd.

Pozornost pritegne predvsem visok stolp hotela z bočnim zidom stopniščastih teras, ki se vzpenjajo na 21. teraso na vrhu tolikih nadstropij. Od tod bo lep pogled na Savo in Novi Beograd. Bo — zdaj je to samo še maketa. Ob tem hotelu bo nenavadno »izlomljena« zgradba za občinsko skupščino, trg pa se začne s sedanjo kavarno »Mostara«. Ves trg je na pobočju, katerega krajne koordinate imajo višinsko razliko 24 m. Zaradi tega je osrednji del trga sestavljen iz petih teras podobnih trgov, ki se stopničasto spuščajo drug v drugega, prav tako kot terase hotela. Ti trije hkrati spremljajo — in strehe: kinematografa,

gledališča, varietete in drugih prostorov. Največji trg bo zelen in bo imel vodomet, naslednji je »steklen«, osvetlen od spodaj, bodoči trg branilcev Beograda je zasidran med tri ulice na stebrih in je tu razen viala in prometa v »zrak« predvidenih nekaj podzemnih linij za avtomobile, morda pa tudi za tramvaje. Najnižje nadstropje trga bo pod zemljo in le za parkiranje.

To naravnost fantastično središče bo imelo tudi moderno tržnico, blagovnico in še marsikaj drugega. Toda izgradnja se začne s prometnim vozilom, kot smo že rekli — med ulico Kneza Miloša in Voljode Mišića pod bodočim mostarskim križiščem, ki je zares bolj gordijski vozel kot pa pot na avtocesto. Težko je reči, kako bo vse to uresničeno, toda načrti so vsekakor vredni našega velenja, ki ne sme biti zadovoljno s praktičnimi trenutnimi rešitvami — niti v prometu niti sicer.

Ostane le še vprašanje, kdaj bo naše glavno mesto zadhalo s polnimi pljuči velenja. To, kar je zdaj Beograd, sodijo Beograščani sami — so namreč mladostna leta našega velenja. Mogoče so tudi njegovi načrti takšni — hlastajoči in neukani.

VIKTOR SIREC

Pomlad na Debelem rtiču

Pozno, a ne prepozno

Sikrajni rt slovenske obale je še — boje: spet — zatočišče bolnih otrok.

Z nekoliko zakasnitve smo se rešili greha, ki smo ga skoraj zagrešili, ko je bilo videti, da bo moderno urejeno otroško zdravilišče ostalo zaprto in pozno.

V liti iskanja novih poti za zdravilišča je vlna različnih tolačenj predpisov, načel in smotrov zdraviliških bolniških oddelkov in zdraviliškega turizma podrla kasno jeseni tudi Debeli rtič.

Posledica: opustili so paviljoni na 7 hektarjih zelene obale, prek časopisov je negodovala vsa slovenska javnost, ki ni hotela razumeti in sprejeti ukinitve te ustanove.

Uradno s 1. marcem — neuradno pa že nekaj prej — na Debelem rtiču po sklepu GO RK Slovenije spet sprejemajo bolne otroke...

Več kot sto jih je

Minuli teden je lepe dneve in cvetočo pomlad zmotila burja in otroci so se bolj držali v obeh zimskih paviljoni, ki sta sedaj urejena v bolniški oddelki. Že več kot sto jih je, ki so sedaj tu na zdravilju zaradi bolezni, pri katerih pomaga poleg zdravniške nege do okrevanja tudi morska klima. Ti prostori za intenzivnejšo zdravniško nego bolnih otrok sicer še niso polno zasedeni, obeta pa obnovev zdravilju.

liške dejavnosti ponoven razmah te ustanove, za katero je pred leti zbirala in prispevala vsa slovenska javnost.

Va sedaj se zdravijo na Debelem rtiču pretežno otroci z ljubljanskega območja, ker jih na zdravljenje povečini napoti otroška klinika v Ljubljani, ki ima hkrati tudi strokovni nadzor nad delom ustanove. Vršilec dolžnosti direktorja je dr. Branko Salamon, predstojnik otroškega oddelka kopske bolnišnice. Nedvomno bodo v zdravilišče postopoma našli pot tudi bolni otroci iz drugih območij Slovenije. Če računamo z vsemi okoliciščinami tudi ekonomski račun utegnenih proračunov socialnega zavarovanja temu ne bo nasprotovale, kajti nemalokdaj je zdravljenje v obmorskem zdravilišču lahko uspešnejše, oskrba pa je tudi cenejša od zdravljenja, rehabilitacije in rekonvalescence v bolnišnicah. Ljubljanski zavod za socialno zavarovanje je že ukrepal v tem smislu, ko je odmeril nekaj denarja za to, da po nepotilnih otroške klinike pošljejo otroke na zdravljenje na Debeli rtič za dobo, kot jo predpiše zdravnik.

Pred poletno sezono

Mimo zdravljenja v bolniških oddelkih, kjer bodo uvedli vse bolj intenzivno, strokovno vse bolj izpopolnjeno zdravniško nego otrok pod stalnim strokovnim sodelovanjem

otroške klinike, pa smo tudi sedaj na pragu poletne sezone, ko bodo na Debelem rtiču sprejeli večje število okrevanja potrebnih otrok na letovanje v poletne paviljone. Oskrba za te bo cenejša, računajo, da bo stala na dan okrog 2000 din. Dogovor je za to oblika odnosa bo vodil GO RK v povezovalni s šolami in družbenimi organizacijami, ki bodo organizirale zdravstvena letovanja. V letnih paviljonih je prostora za 220 otrok v izmeni, še več pa jih lahko pride, če bodo razširili tabore, kar vsekakor dopuščajo zmogljivosti kuhinje, bolniške oskrbe in varstva otrok.

Praksa zdravljenja otrok v minulih letih je že dokazala, da sta klima in okolje na Debelem rtiču izrazito ugodna za zdravljenje tistih otrok, ki bolujejo zaradi kroničnih bolezni dihalnih organov in alergoz. Tako je tudi sedaj večina otrok na zdravljenju zaradi astme, vse prednosti pa ima morska klima tudi pri zdravljenju kožnih bolezni, bolezni ušes, grla in nosu in ortopedskih bolezni. Če si bo Debeli rtič znova pridobil nepogrešljivo mesto v vrsti zdravstvenih ustanov, potem lahko pojmujemo sedanji začetek oživljene dejavnosti za dober začetek, ki ga velja spremljati in podpreti s sredstvi tako, da bo zagotovljena njegova razvojna pot in preprečena nevarnost, da bi ponovno zaprl njegova vrata.

MARJIA NAMORS

Premajhna poslovnost

Na ameriškem trgu ni ovir za prodajo velikih količin našega kvalitetnega blaga

Te dni se je mudil v Sloveniji predstavnik Jugobanke za ZDA in Kanado dr. Božo Linhart, ki ima sedež v New Yorku. Ob svojem obisku v našem uredništvu je odgovoril na več vprašanj v zvezi z mednarodno trgovinsko izmenjavo med Jugoslavijo in ZDA oziroma Kanado in posebej še o možnostih slovenskih podjetij na ameriškem trgu.

Kako je po vašem mnenju reforma vplivala na izvoz jugoslovanskih podjetij na ameriški trg. Kakšne so v tem pogledu vaše izkušnje iz stikov z jugoslovanskimi podjetji?

Vsekakor lahko ugotovimo, da je izvoz Jugoslavije v ZDA v letu 1966 ponovno narasel in sicer je bila njegova vrednost 75 milijonov dolarjev. To pomeni povečanje za 20%. Enako povečanje smo dosegli leta 1965 v primerjavi z letom 1964. Potemtakem imamo opravka z intenzivnejšim vključevanjem našega gospodarstva v zunanjo trgovinsko izmenjavo z ZDA. Seveda pa je omenjena raven izvoza daleč pod možnostmi, ki jih odpira ameriški trg glede na njegovo kupno moč in razsežnosti. V tem pogledu menim, da reforma še ni začela delovati z zadostno ostrino in da je naša proizvodnja še vedno preveč usmerjena na nekonvencionalni trg, ki je zanj zahteven in je na njem mogoče dosegati višje cene.

Naša izmenjava z Zahodno Evropo zadeva v zadnjem času zaradi tamkajšnjih integracij na čedalje večje ovire, ali imamo s kakšnimi podobnimi ovirami opravka tudi na ameriškem trgu?

Takih ovir tamkaj ni. Menim, da je ameriško tržišče najbolj svobodno tržišče na svetu, ki razen kontingentov za uvoz nekaterih vrst blaga ne pozna drugih ovir. Zato bi se naše gospodarske organizacije lahko še v večji meri usmerile na ameriški trg. Seveda pa je pogoj izvoz kvalitetnih izdelkov v velikih količinah. Dosedanje povečanje našega izvoza na ameriški trg je po mnenju bolj posledica sedanje tamkajšnje konjunkturo, ki je pripomogla, da je tržišče postalo lačno blaga in je tudi nekoliko popustilo v svoji zahtevnosti.

Katera slovenska podjetja, ki so partnerji Jugobanke, so v zadnjem času imela omebe vredne uspehe na ameriškem trgu in kakšne so perspektive za naprej?

Uspešno so se uveljavili Cinkarna Celje, Bombažna predelovalnica in tkalnica Tržič, Mura — Murska Sobota, Jugotekstil, Mariborska livarna. Dom in podjetje za mednarodno trgovino Intertrade. Perspektive za večjo izmenjavo so pa zlasti na področju lesne, tekstilne in usnjarske in tudi kovinske industrije. To velja tako za trgovinsko izmenjavo in kar je še važnejše, za razvijanje kooperacije na različnih področjih industrijske proizvodnje, kot tudi raznih drugih gospodarskih panog. Ameriški poslovni krogi kažejo konkreten interes za tako kooperacijo in bi bilo zlasti pomembno, da bodo naše gospodarske organizacije prišle s konkretnimi predlogi, ko bodo uveljavljali predpisi o možnostih sodelovanja tujega kapitala v našem gospodarstvu.

Kakšna je po vašem mnenju mreža zastopnikov in poslovnih nastop naših podjetij na ameriškem trgu?

Glede mreže naših zastopnikov lahko rečem, da je za sedaj osredotočena predvsem v New Yorku, da je za sedanj obseg zunanjetrgovinske izmenjave celo prevelika, na seveda glede na razsežnost ameriškega trga. Njena hiba je v tem, da ni specializirana. Prihodnji razvoj zunanjetrgovinske izmenjave in kooperacije bo vsekakor nare-

koval, da bodo to mrežo okrepili neposredni predstavniki najbolj zainteresiranih podjetij za nastop na ameriškem trgu.

Ker se poslovnosti tiče, pa moram reči, da se reforma v tem pogledu kaj prida ne pozna. Se vedno namreč naša podjetja sklenjene pogodbe ne izpolnjujejo striktno, blaga ne dobavljajo v rokih, ne odgovarjajo na ponudbe, ne pošiljajo vzorcev pravočasno. Za to bi lahko navedeli tudi konkretne primere iz Slovenije in tudi primere, ko smo zaradi takega odnosa zgubili pomembne posle. To je vzrok, da se nas veliki in dobri poslovni partnerji pogosto izogibajo in imamo opravka predvsem z majhnimi, v gospodarskem in finančnem pogledu manj pomembnimi interesi.

To nam verjetno povzroča tudi materialno škodo?

Predvsem dosegamo zaradi takih odnosov nižje cene. Gospodarski časopis »Journal of Commerce« je na primer pred kratkim analiziral položaj v ameriški pohištveni industriji, kjer napoveduje nadaljnji vzpon v proizvodnji in porabi pohištva na ameriškem trgu do leta 1970, in tudi nadaljnji vzpon inozemske kooperacije na tem področju. V tem članku je bilo rečeno, da so izdelki pohištvene industrije iz Jugoslavije še dokaj dobre kvalitete, vendar na so po cenah, ki jih dosegajo, na predzadnjem mestu. To po mojem prepričanju ni toliko rezultat slabosti prodajne mreže, kolikor naših zgoraj omenjenih slabih poslovnih odnosov.

Kako gledate na razdrobljenost naše proizvodnje in dosedanje dokaj skromne integracijske poskuse z zornega kota ameriškega trga?

Spričo razsežnosti ameriškega trga in njihovih velikih potreb bi bilo seveda zaželeno in nedvomno tudi bolj uspešno, če bi se tamkaj pojavili tudi z naše strani večji poslovni partnerji, ki bi predstavljali večje integracijske in poslovne povezave skupine podjetij, ki bi skupno nastopale na ameriškem trgu. To bi nedvomno povečalo našo poslovno in konkurenčno težo v odnosih z ameriškim trgom.

Ali imate kakšne pripombe glede našega uvoza iz ZDA?

Predvsem bi dejal, da je pri našem uvozu podoba glede stikov s poslovnimi partnerji povsem obrnjena. Na tem področju imamo stike namreč predvsem z velikimi poslovnimi partnerji. Vendar naše poslovne stike, ki smo jih navezali pri naših velikih nabavah žita, bombaža, raznih tehničnih maslobo itd., veliko premalo izkoriščamo, da bi prek njih prišli tudi do boljših stikov in kvalitetnejših zvez za prodajo našega blaga na ameriškem trgu. Razen tega pri uvozu pogosto zgubljamo zaradi naših premalo preučeni in pripravljenih nakupov.

Verjetno naše gospodarske organizacije zanima, kakšne so možnosti za izmenjavo na kanadskem trgu, ki je v naših gospodarskih dogajanjih nedvomno manj prisoten kot ameriški?

Kanada se v zadnjem času gospodarsko izredno hitro razvija. Izvaja na primer obsežne investicije na področju gradnje hidrocentral, v rudarstvu, v celulozni industriji in industriji papirja. Vsekakor predstavlja potencialno možnost zlasti za sodelovanje naše industrije investicijske opreme pri izvajanju teh investicij.

Pri tem pa je seveda pomembno vprašanje, ali gre naša tovarna industrija v korak z moderno tehnologijo in svetovnimi dosežki na tem področju, ker je to temeljni pogoj za njen uspeh na mednarodnih natečajih.

ALEKSANDER JAVORNIK

SMEH IN VESELJE SE BOSTA VRNILA Z ZDRAVLJENJA. Sredi zelenja, ob morju in pod skrbno zdravniško nego so majhnim bolnikom že omiljene težave, ki jih povzročajo bolezni in upanje, da se bodo zdravi vrnili domov, je veliko. Foto: S. BUSIČ

»Smogo torej ogroža Beograd, kajti 22 dni v mesecu je takih, da je ozračje zasičeno z dimom, prahom in izpušnimi plini in pravijo, da se v teh dneh naredi toliko škode (v megleh dneh se na primer žveplovi dioksid spreminja v žvepleno kislino, ki vse razjeda), kolikor potrebujejo za izgradnjo nove železniške postaje in vsega, kar k njej spada — letno 70 milijard starih dinarjev. Zanimivo je pri tem, da spada Novi Beograd med kraje, ki so v Beogradu označeni za najsibše glede ozračja. O tem je bilo nedavno tehnično posvetovanje, saj je v tem mestu tudi vedno več obolenj dihalnih organov. Tehnično posvetovanje je vsekakor cenejšo kot pa nakup tehničnih naprav za preprečevanje zastrupljanja zraka, morda pa bo privedlo do tega, da bo naše glavno mesto dobilo kak predpis o urejanju tega problema.

Tudi zaradi tega se torej mudi z urejanjem obal Save in Donave, ki so po mnenju mornarjev, ki plujejo po teh rekah, že dolga leta najbolj neurejene od vseh, kar jih vidijo ob mestih. Le ob beograjskem sejmu je namreč za poldrugi kilometer urejene obale, sicer pa so obale ob Beogradu (z izjemo tistega dela pri Novem Beogradu, ki gre od mosta k muzeju svobodne umetnosti) nedostopne in jih je mogoče opazovati le s treh stolpcev. Toda ko jih bodo uredili (samo priprave bodo trajale deset let) bo mogoče urediti v Beogradu tudi rečni mestni promet, ki bo v dolžini 35 km skrajšal potovanje iz enega dela mesta v drugi za pol ure do ene ure.

O zelenih pasovih, dolgih desetine kilometrov, in parkih ob rekah govorijo tukaj v desetih in celo tisočih hektarjev.

Pravijo, da bo obala ob Čukarici postala motonautični center, onstran mesta na Donavi (od dijaškega kopališča do Betončke)) pa pripravljajo moderni športno rekreacijski center. Ta center so že začeli graditi.

Naši gradbinci v Möckernu

„Tehnika“ in „Obnova“ gradita kurji farmi v NDR

Vlak je obstal na postaji. Möckern. Izstopil sem. Kam? Ni bilo videti, da bi bilo v tem odmaknjenem kraju kakšno večje gradbišče. Napotil sem se v vas. Nikjer nisem videl človeka, da bi ga vprašal, kod naj iščem Jugoslovane. Potem je po kockastem cestnem tlaku priropotal ruski vojaški džip. In spet sem bil na ulici sam. Le številne zgrade so v vetru plapolale v pozdrav sedme-nemu kongresu enotne socialistične stranke Nemške demokratične republike.

Ze sem se začel bati, da nisem prišel prav. Le kaj bi počeli slovenski gradbinci v tem majhnem kraju?

Tedaj sem zagledal kombi z ljubljansko registracijo. In na Kolodvorski ulici rumeno poslopje z napisom »Haus Bled«.

Pogledal sem v kuhinjo. Domača obzra, presenečena zaradi mojega nepričakovane-ga prihoda.

Tako se je začel moj obisk pri gradbin-cih ljubljanskih podjetij »Tehnika« in »Ob-nova«.

Tudi v pisarni so bili presenečeni. Slav-ko Lipičar, vodja naših gradbincev v Möckernu, je smeje se dejal prijatelju:

»Vidiš, moraš iti na tuje, da te obišče novinar...«

Po dolgem, napornem potovanju skozi Avstrijo, Češkoslovaško in NDR sem se po-cutil pri naših kot doma. Na tujem so si neznanici kot sorodniki, da jih le povezuje ena domovina.

Pri kavi in domači slivovki sem moral najprej pripovedovati, kako je doma. V Möckernu so mnogo dlje od domovine, kot bi bili, če bi delali v kakem večjem mestu. Pošta prispeva z veliko zamudo.

Štirideset novih prebivalcev

Ko so prihajali jugoslovanski delavci v Möckern, je na poslopju »Bled« plapolala jugoslovanska zastava. Tako ni nihče mogel zgrešiti svojega bodočega začasnega prebivališča. Za šest mesecev, morda celo za dalj časa, je dobil Möckern 40 novih prebivalcev — Jugoslovancev. V zdolgočasno okolje kra-ja so vnesli nekaj novega, spremembo, ki vzbuja pri domačinih zvedavost.

Predstavniki investitorja je najprej želel, da bi poslopje, kjer bodo prebivali Jugo-slovanci, krtili za »Hotel Bled«. Bil je na-mreč v Sloveniji in Gorenjska mu je ostala v nepozabnem spominu. Potem se je spomnil, da bi utegnil napis koga zavesti, ker bi mi-moidoč mislil, da je to resnični hotel. Za-to se odločil za napis »Haus Bled«.

Naši delavci so na jasi sredi gozda, nekaj kilometrov daleč od Möckerna, že zasadi-li prve lopate, ko se je direktor investitorske ustanove spomnil, da bi bilo treba po obič-čaju položiti temeljni kamen. Ker je bilo za to že prepozno, so se zadovoljili s pozdrav-nimi govori in stiški rok. Stenjenica z vod-ko je šla od ust do ust: Tako je začela na-stajati kurja farma — menda dvojica zalo-ške »Emonek«.

Kurja farma

Gradbeni stroji iz Slovenije niso takoj prispeli, zato so delavci tri tedne delali sa-mo z rokami. Nemški gradbinci, ki delajo vse s stroji, so se čudili. Se bolj so bili pre-senečeni, ko so videli, kako gre našim delo hitro od rok. Postavili so že temelje, izkopali jarko za kanalizacijo, zgradili del ceste. In-vestitor ni mogel dohajati z dobavo gra-dbenega materiala. Zujli so izkaznega Jugo-slovana.

Slavko Lipičar pripoveduje:

»Našega dela bo za 450.000 obračunskih dolarjev. Naše je delo, načrt, strokovna iz-vedba, njihov je material. Po načrtu mora-mo zgraditi cesto, vodovod, kanalizacijo, tri hale za kokoši delovodsko hišico in trans-formatorsko postajo.«

Naši gradbinci grade kurjo farmo tudi ne-ke v bližini Berlina. To so naša prva gra-d-bena dela v NDR. Led je prebit: začetno rahlo nezaupanje se je umaknilo priznanju. Našim gradbenim skupinam se obetajo že nova dela. V NDR je namreč občutno po-manjkanje kvalificiranih delavcev.

Naklonjenost

Prebivalci Möckerna so bili v začetku malo-zaupljivi do Jugoslovancev. Po izkuš-njah z drugimi tujci so mislili, da bodo tu-di naši naduti, in oholi. Ko so videli, da ni tako, so se jim začeli približevati. Na razne načine jim izkazujejo svojo naklonje-nost; nekateri celo vabijo na dom. Domači-ni in naši se srečujejo tudi v gostilni — pri vroči piva ali biljardu. Nekateri sami, ki te-že prenašajo samotno, se krdoma ozirajo po dekletih. Približati se jim ne morejo, ker ne razumejo jezika. Včasih ta ali oni pros-je prevajalca: »Prosim, reci ji, da je lepa...«

Senca pade na prijateljstvo le tedaj, ako kdo od domačinov pove, da je bil med vo-jno v Jugoslaviji. Takrat se naši, ki so zve-šine iz krajev, kjer so Nemci prizadejali ljudem mnogo gorja, zamislijo. Le kaj je po-šel pri nas? Ali je morda tudi pobijal, za-žagal?

Po grosističnih cenah

Uslužbenec Andrej Zgonc je pohvalil »do-mače gospodinjstvo«. Imajo svojo kuhinjo in svoje kuharje. Vsa delavca prispeva za hrano po 5 mark na dan. In to je dovolj. Hrana je okusna in, kar je poglavito, do-mača. Za zdaj delavce prevažajo k obedu, kasneje bodo vozili hrano na gradbišče, da bi tako izgubili čim manj časa pri delu. »Zelo radi nam pomagajo«, je hvalil An-drej. »Ko smo potožili, da je pisarna brez Titove slike, so obljubili, da jo bodo naro-čili iz Berlina. Trgovsko podjetje iz Burga nam je poslalo katalog s ponudbo, da nam

bo dostavljalo živila in druge potrebščine po grosističnih cenah. Tako precej prihrani-mo...«

V času, ko sem bil v pisarni, je prišel predstavnik trgovine, ki je ponujal razna pralna in čistilna sredstva. Drugič bo prišel kdo drugi, ki bo želel preskrbeti naše s čim drugim.

»Četrtno zaslужka bodo dobivali v mar-ku, drugo jim bodo nalagali na račun do-ma« pravi Slavko Lipičar. »Računamo, da bodo delavci prihranili povprečno po dve-sto tisoč dinarjev na mesec. Z odbitkom 20 odstotkov bodo prihranek lahko spremenili v denar...«

Najhuje je to, ker v prostem času nima-jo kaj početi. Investitor jih tolaži, da bo kmalu bolje. Čez nekaj dni bodo dobili te-levizor, radio, šah in še kaj drugega za raz-vedrilo. Razmišljajo tudi o izletih, skupnih prireditvah in podobnem. Domače športno društvo že napoveduje »dvojbo«. Obdeloval-i bodo tudi vrt: najpotrebnejšo zelenjavo bo-do pridelali sami.

Kakšno geslo?

Pred prvomajskimi prazniki so prišli predstavniki Möckerna k našim in jih povabi-li, da bi sodelovali v prvomajski paradi, ki se bo pomikala skozi naselje na zborišče pred Rathausom, kjer bo seveda govor.

Bilo bi lepo, so rekli, če bi prišli Jugo-slovani na parado s transparentom.

In seveda z geslom.

Našim si ni treba beliti glave s transpa-rentom, zakaj domačini so se ponudili, da jim ga bodo izdelali, samo naj povedo, kakšno geslo želijo imeti.

Jugoslovani se bolj kot parade veselijo zabave, kjer se bodo lahko v družbi z doma-čini razveselili in se tako vsaj za nekaj časa otresli bremena domotožja.

Pravo pravcato veselje je bilo v domu, ko so zvedeli, da bodo v kinu vrteli jugoslovan-ski film »Kapetan Lesie. Vsi so si šli ogle-dat film, tudi tisti, ki so ga gledali že doma. S pomočjo domišljije so privabili v dvor-na kosček domovine. Pri tem so čutili vsi enako, ne glede na to, iz katere republike je kdo. V tujini so vsi predvsem Jugoslovani.

Oprema je prišla

Obiskal sem gradbišče.

»Vse moram biti«, se je opravičeval Slav-ko Lipičar, ko je sedel za volan, »šef, pre-važalec, šofer...« In je pogajal kombi skozi vas proti gradbišču.

Soferja so zadožili za drugo delo, kjer je bolj potreben.

Na gradbišču sem se seznanil z delovod-jem Vladom Toplakom. In seveda z delav-ci. Že površen razgled po gradbišču je po-kazal, da v skupini ni lenih rok.

Čez gradbišče je pihal mrzel veter. Zad-njih nekaj dni graditeljem vreme ni bilo naklonjeno. Vseeno smo prekinili dela, kaj-ti delo jim je tudi razvedrilo.

»Kdaj bo prispela oprema?«

Potem bo delo na gradbišču »kot pesem«.

Predem sem se poslovil, so me povabili še k obedu. Moram priznati, da mi je ko-silo teknilo. Kuharja sta bila zadovoljna.

»Pozdravite Jugoslovajce!«, so mi naročali.

Ko sem na peronu čakal na vlak za Mag-deburg, sta se pred postajo ustavila težka tovornjaka z napisom čez ponjavi — Jugo-slavija.

Težko pričakovana pošiljka je prispela.

FRANC SETINE

Portret tedna

Manolis Glezos

Atene imajo videz iz leta 1941: kot prvi dan nemške okupacije prihajajo Grki domov in odhajajo z doma nemi; s preplašenimi obrazi. Skupine policajev, pomešanih z vo-jaki, patrolirajo po mestnih ulicah. Telefoni brez konca in kraja zvone v številnih stano-vanjih; in kadar kdo odgovori, slišijo ste-reotipni frazo: »Vse je v redu; zdravi smo in delamo.« Ali pa: »Odpotovali bomo na deželo.«

Tako je opisal atensko vzdušje Serge Mallet v »Nouvel Observateur«. Aluzija na majske dni pred šestindvajsetimi leti ni zgolj prispodoba rutiniranega reporterja. Mar ni atirani minister Micothakis vzdik-nil, ko so ga vojaški v samih pidžami odgnali čez vrt: »Se gestapo mi je pustil toliko časa, da sem se oblekel.«

Pušč »dvornih janičarjev« je znova vrge-l na površino ime, ki je neizbrisno povezano s tistimi majskimi dnevi pred šestindvajse-timi leti: 28. aprila je svetovni tisk za-beležil, da je življenje Manolisa Glezosa v ne-varnosti. Vlada premiera Kollasa — mnogi zahodni listi pišejo v tej zvezi premier v narekovajih — je pohitela z demantjem 1. maja pa smo preko tajne radijske posta-je »Glas resnice« slišali dramatičen poziv: »Iz dobro obveščenih krogov smo zvedeli, da je bilo zares sklenjeno, da se Manolisa Glezosa usmrti. Tega sklepa niso uresničili zaradi prizadevanj diplomatskih predstavni-kov v Atenah in protestov svetovne javno-sti... Ko se je razvedelo, da je vojaška junta sklenila umoriti junaka z Akropole, so tuji diplomati pokazali veliko hramost. Najbolj aktivna so bila veleposlanišva so-cialističnih držav, Italije in še nekaterih...«

Vojaški pušč je padel na Grčijo kot strela z jasnega; čeravno se je že dve leti govorilo o taki možnosti, so puščit vrtil s postelje Glezosa, ki se je bil nekoč umaknil gestapo, prav tako neupravičena kot meščanske politike centra. Poščica puščitov je iz vojaškega taborišča Gudi pri Atenah kot jastreb planila na speče mesto pod Akropolo in v nekaj urah je bilo vse opravljeno; mehani-zem s šifro »Prometeje« predvidene operacije, ki je v štabu NATO sil vpisana kot akcija »v primeru notranje subverzije«, je stekel brez spodrsiljave in v največji tajnosti.

Pikerni je mestece, manj kot 30 kilome-trov od Aten, na poti proti Maratonu. No-tranji minister Patakos je tamkajšnji hotel spremenil v improvizirano letnišnico: ob glavnem vhodu do zob oborožena vojaška straža, v parku dva tanka z grozečo naper-jenimi topovskimi cevmi, pred vsako sobo vojak z nasajenim bajonetom.

Manolis Glezos je v sobi št. 105 smel odgovoriti samo na dve vprašanji. »Ali ste zdravi?« in »Kako ravnajo z vami.«

»Zdrav sem in dobro ravnajo z menoj.« je v somraku spuščenih žaluzij povedal Glezos v takoj navrgel: »Toda to je brez pomena, kajti problem ni v tem. Kot da bi hotel podkrepiti svojo misel, je ponovil: »Problem sploh ni v tem.«

Kdo je mož, ki je v prisotnosti svojih šestdeset let, ki je v katerikoli državi bil pooblaščen, in proti kateremu se vedejo ječanja z neprimerno večjo spoštljivostjo kot do drugih zaprtih politikantov, med ka-tere sodi tudi Glezosov sosed Andreas Pa-pandreu?

Prvič zasledimo njegovo ime v doslej jih atenskega gestapa, ko je skupaj z Aposto-lom Santosom sredi dneva smel z Akropole zastavo s ključastim križem in razobeli grške nacionalne barve. To dejanje, ki ga je nemško vojaško sodišče nagradilo s smrtno kaznjo — v odsotnosti, kajti Glezos je uspešno pobegniti — je Nemce prvič opozorilo, da Helada ni pokonjena, čeravno se je grška vlada z dvorom umaknila. Ta-krat dvajsetletni mladenič je postal simbol nacionalnega odpora in pojem v vsaj od-porniki Evropi.

Med vojno ga srečamo med organizator-jih grške osvobodilne armade EAM, po vojni pa je na enajstih procesih — bil je obsojen na smrt in pomiloščen — zgovorno priča o

tem, kaj se je dogajalo v Grčiji, kjer je Churchill prevzel nase nevhvalno nalogo, da z oboroženo silo, posluhujoč se vseh ko-laboracionističnih sil, zatire med osvobodil-no vojno vzbujene težnje večine grškega naroda, da bi uveljavil v deželi v Teheranu in na Jalti dogovorjenih 90 odstotkov britanskega vpliva, za katerega je videl naj-boljše jamstvo v monarhiji in upravno-političnih strukturah predvojne politistične Grčije.

Spoznam v Vankizi leta 1944 je pripad-nike osvobodilnega gibanja na milosti in nemilosti izročil nasilju, ki ga mnogi zahodni pisci imenujejo »beli teror«. Iz začetne samoobrambe in boja za goli obstoj se je 1947 izimila državljanska vojna, Britanci pa so štafetno palico varuštva nad instituci-jami svobodnega sveta izročili Ameri-kanom, ki so na podlagi IV. točke Trumanove doktrine v imenu prizadevanj, »da se manj-šini prepreči, da bi prevzela oblasti«, z de-žanjem in orožjem podprli nasilje tradicio-nalne in kolaboracionistične desnice. Ironi-ja zgodovinske zakonitosti je, da je prav doktrina o »preprečevanju manjšini, da bi prevzela oblasti«, omogočila politično in ma-terialno eksistenco pošasti arogantnih ofi-cirjev, ki so se s tanki in oklopni vozili polastili oblasti. Da ne bi bilo dvoma o tem, proti kakšni »manjšini« je deloval mehani-zem znamenite IV. točke Trumanovega pro-grama — v imenu te doktrine se Ameri-kanes bojujejo tudi v Vietnamu — je treba prelistati samo dokumente nemškega Ab-wehra, ki je s hladno pedantnostjo zazna-moval, kar je karkoli zanimalo nemško ob-oroženo silo. V dokumentu, ki nosi datum 5. julija 1943 in oznako la Br. B. No 17512/44 beremo: »Četrdeset odstotkov grškega prebivalstva aktivno ali pasivno podpira EAM in se mu je v ugodnem trenutku priprav-ljeno pridružiti...«

Zato ne vzbuja začudenja okoliščina, da je državni tožilec leta 1948 obtožil Glezosa »besnega sovražstva do grškega naroda, ki ga je izprizpil s tem, da je maja 1941 na Akropoli razobesil grško zastavo in s tem sprožil nemške represalije proti atenskim meščanom...«

Smrtna obsodba, ki je padla na tem procesu, sicer ni bila izvedena in Glezos je bil na volitvah 1951 izvoljen kot kandidat demokratične levice EDA, a so oblasti iz-volitev razveljavile in junak z Akropole je ostal v zaporu še tri leta, ko je bil pomilo-ščen. Štiri leta kasneje ga spet srečamo na zatočni klopi na podlagi dvomljive ova-be in še bolj dvomljivega pričevanja poli-cijskega ogleduha, da je bil zapleten v vo-hunsko afero. Proces leta 1959 mu je pri-nesel nadaljnji pet let zopora in kot prvič mu tudi drugič na volitvah 1961 podeljeni poslanski mandat ni pognal iz zaporu; je-niška vrata mu je odprl šele pomilostitveni dekret, ki ga je podpisal kralj Pavel 15. de-cembra naslednjega leta. Napačno razlaga-na izjava o makedonskem vprašanju, ki jo je dal v Moskvi 30. julija 1963, ki je odšel v sovjetsko prestolnico, da prejme Leni-novo nagrado za mir, pa ga je spet pripeljala do predvrenja atenskih zaporov, ne glede na to, da je veržijo, ki jo je posredovala AFP, se v Moskvi demantiral, EDA pa je proti dopisniku francoske agencije vložila tožbo.

Glezos je spet v zaporu in bojazen za njegovo nadaljnjo usodo je vse prej kot neutemeljena. »Toda problem ni v tem! Problem je star 23 let, gostiti pa ga je moč v eno samo ugotovitev: »Demokratična ureditelj je nezdružljiva s profasistično državno upravo ter totalitaristično mislečo policijo in vojsko.« Tanki, ki so 21. aprila ponoči grmeli po atenskem asfaltu, so do-končno podrl mit o grški demokraciji, zrušila se je demokratična fasada, za katero je grška desnica s proslulima zakonoma 509 in 375 neovirano obračunavala z vsemi tež-njami po demokratizaciji nacionalnega živ-ljenja, pa naj so prihajale od kodorkoli.

»V senci vsega tega stoji kraljica mati Frederika, ki duh Grčije« je v Londonu izjavil poslanec EDA Stamatīs Merkurijs. Ni vznjo, ali je kralj Konstantin sam čmo-šolec, ki ne more zaustaviti materine čar-ovnije, ali ne. Za predsednika vlade je zaprisegel tožilca, ki je na namig kraljice Frederike »potlačila afero z umorom levičarskega poslanca Lambrikisa in v okviru možnosti zaščitil njegove morilce, v resor ministristva za informacije pa se je naselil človek, ki je bil nekoč šef fašistične mla-dine in je poročen s tajnico solunskega šefa gestapa Mertena. Simptomi, ki sami zae-potjujejo Glezosovo misel: moja usoda, to sploh ni problem.

MIRAN SUSTAN

NA DELU V NDR (foto F. Š.)

Drugi o nas

Eksperiment?

Oddaja na švedski televiziji

Popularno oddajo »Panorama«, ki jo šved-ska televizija v posameznih časovnih ob-dobih posveti aktualnim problemom tujih dežel, so 19. aprila namenili Jugoslaviji. Oddajo je posnel in opremil z intervjuji in komentarjem zunanjepolitični urednik švedske televizije Per-Olaf Karlsson.

Svojo politično reportažo, ki ji je Karl-sson dal naslov »Jugoslavija — socialistični eksperiment«, je urednik prišel z ugotov-itvijo, da je diskusija o reformi ZKJ ena najbolj pomembnih v Jugoslaviji. Temeljna ideja je v tem, da komunistična partija od-slej »vodi« deželo, ne »upravlja«. Razlaga te ideje je Karlsson prepustil Lazarju Ko-liševskemu: odgovor na postavljeno vpraša-nje je obširno prenesel, intervju na trenu-tek prekinil in poudaril, da je za jugoslo-vanski razvoj danes najbolj pomembna za-vestno prizadevanje za krepitve samoupravl-janja. »Razumeti moramo«, je poudaril švedski novinar, »zakaj Jugoslavijo obtožuje-jo za revizionizem in izdajo socialistične ideje.«

Potem ko je posnel zbor delovne enote neke naše tovarne, je Karlsson zopet izro-čil besedo Kolisevskemu, ki je govoril o delavskem samoupravljanju; nato je šved-ski novinar poudaril, da tudi jugoslovanski politični sistem počiva na istih temeljih. Razložil je volilni sistem, način, kako do-ločajo kandidate, njihovo izvolitev v pred-stavniška telesa in povedal, da je s spre-jetjem nove ustave za Jugoslavijo značil-en vedno večji pomen parlamenta. »Debate v skupščini so zares debate in dogaja se, da poslanci zavrnejo vladne predloge ali pa jih vrnejo v ponovno obdelavo.«

Drugi del reportaže je bil posvečen samo gospodarskim problemom, ki jih je, kot je bilo povedano v reportaži, povzročila hitra industrializacija dežele. Tu se je govorilo predvsem o močnem zvišanju cen, o novem kreditnem sistemu, o spremenjeni vlozi bank in o želji, da se vpelje tržno gospodarstvo, ne da bi se obenem vpeljal kapi-talistični sistem. V tem delu so prikazali tudi nekatere odlomke pogovora Kira Gli-gorova, ki ga je imel na jugoslovanski te-leviziji.

V nadaljevanju je Karlsson povedal, da podjetja niso v lasti države, pa tudi ne v privatni lasti. To so socialistična podjetja, s katerimi, kot je poudaril, upravljajo de-lavci in v katerih je zelo močan vpliv ne-posredne demokracije. »Jugoslovanska po-djetja nimajo direktorjev in namestencev, kakršne imamo na primer pri nas na šved-skem, temveč v njih odločajo vsi.« je nade-ljeval Karlsson. »Delavci, zaposleni pri te-

kočem traku v tovarni koles, imajo enake pravice, kadar govorijo, kot direktor, ki pravzaprav dela to, kar odloči delavski svet.«

Po razgovoru z direktorjem tovarne ko-les se je švedski novinar znova povrnil na posledice gospodarske reforme, poudarjajoč, da je po uradnih podatkih v Jugoslaviji 230 tisoč nezaposlenih in da se bo to število še povečalo. »Vse večje število Jugoslova-nov odhaja v tujino, kjer bodo ostali, dokler ne bodo doma pripravili novih prostih de-lovnih mest.«

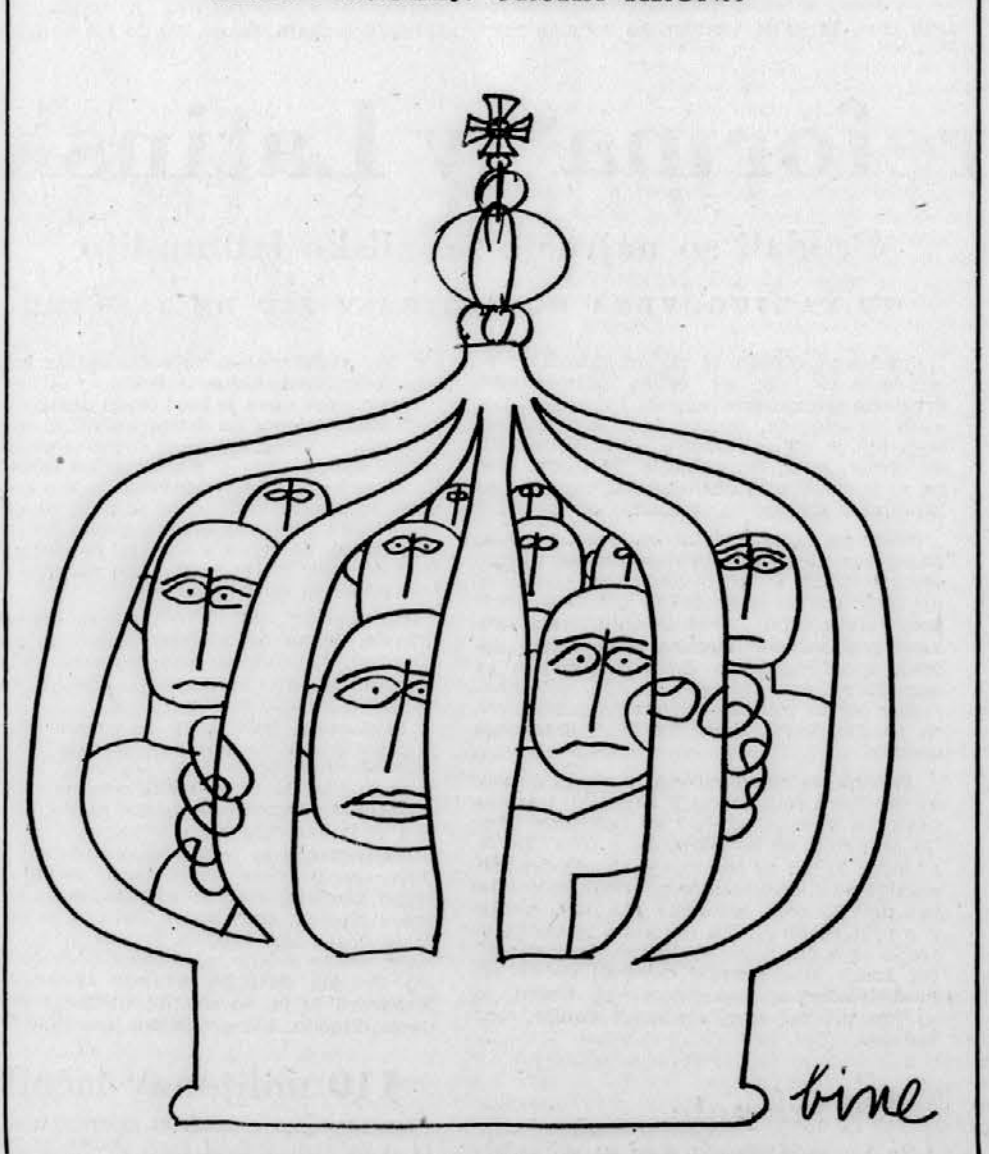
Na koncu je Karlsson povedal nasled-nje: »V tej oddaji smo se pogovarjali o demokraciji in demokratizaciji, vendar ta demokracija ni takšna, za kakršno mi v Švedski menimo, da bi morala biti. Saj tudi Jugoslovani sami tega ne povedo. Naslov tega močnega programa je: »Jugoslavija — socialistični eksperiment?«. Nisem prepričan, če jugoslovanski voditelji imajo to za eks-periment. V reformi vidijo sredstvo za ohranitev socialističnega sistema in ure-nitvenje socializma v svoji deželi. Vendar moram poudariti, da v Jugoslaviji niso dogmatično prepričani o samo eni pravilni poti k uresničitvi tega načela. Diskusije so živahne in to se vidi iz razgovorov, ki smo jih imeli s študenti.«

»Panorama«, posvečeno Jugoslaviji, je Karlsson končal v pogovoru s skupino beo-grajskih študentov.

Osnredna švedska časnikar sta ugodno ocenila to oddajo. Liberalni »Dagens Ni-eter« je napisal, da je Karlssonova re-portsaž obvestila o aktualnem političnem po-lažu v Jugoslaviji, s težiščem na ekonom-skih in socialističnih vprašanjih. Reportaža je prav tako dobrodošla zato, ker se bodo desetstotki Švedov kmalu odpravili na po-litično v Jugoslavijo. Poleg popolnoma stro-kovnih obvestil o decentralizaciji, pravici samoodločbe, o razlikah med kolektivnim in privatnim kmetijstvom, o vplivu delavcev v podjetjih, so še posebno zanimivi del-reportaže predstavljali intervjuji z jugoslo-vanskimi študenti. »Študentje so bili nepo-sredni in iskreni, kar pomeni, da je svo-boda izražanja v Jugoslaviji precej velika.« piše »Dagens Niheter« na koncu.

Socialnodemokrati »Aftonbladet« pa pravi, da je bila »Panorama« vsebinski in informativni program o socialističnem eks-perimentu. Precej tega, kar je bilo prika-zanega, je bilo znanega že od prej, vendar intervjuji s študenti. Njihova svoboda izraža-je bilo tudi mnogo novega — predvsem in-ja kaže, da samostojno razsojajo o obsto-jetih problemih.

ALBIN ROGELJ: GRŠKA KRONA

BOJUJOČI SE HANOI: ZAKLONIŠČA OB GLAVNI ULICI

Prestolnica v prvi liniji

Francoski novinar o svojih hanojskih vtisih

V zgodovini so imena mest, ki posebej izstopajo: Verdun, Corregidor, Stalin...

Za ves svet pa je danes mučeniško mesto Hanoi;

zato, ker vietkongu ni uspelo, da bi si v Južnem Vietnamu ustvaril prestolnico, ki bi prevzela zastavo;

zato, ker v njem prebiva Ho Ši Minh, za mnoge simbol patriotizma in vietnamskih upov in želja;

zato, ker je danes v relativno mirnem svetu edina prestolnica, ki je v vojni.

In vendar se zdi, da junastvo in usoda nista nikjer tako vsakdanja stvar kakor tu.

Strojnice na verandah

V mestu so verande spremenjene v strojnišča gnezda. Z ulice vidiš s celotno pokrito in omojene vojske, ki čepi pri svojih orožjih. Skupine po dvajset vojakov krožijo po ulicah; njihov korak je umirjen, ali v taktu kitajskega »dzip — dzip — dzipe«: tako ob majhnem naporu hitro dalec pride. Razen protiletalske zaštite je v mestu malo pravih vojakov vietnamske ljudske armade. Veliko pa je domobranski enot, članov milice in varnostnih sil; vsi v mestu nosijo čelade...

Hanoi je naježen na površini, da bi odgovarjal na napade, in prevtan pod zemljo, da bi se branil. Skupinska protiletalska zaklonišča iz prsti z lesenimi vratili in zračnimi jaski klanjajo videz najlepših avenij in zapirajo manjše ulice za promet. Na dolgih kupih zemlje poganja sedaj že visoka koruza ali manioka. Zgled, kako je treba uporabljati malo pravilov, ki pravi: dobro proizvajati in uspešno kličubovati. Vsa dejavnost v mestu teži k temu, da se izboljša in izpopolni protiletalska obramba: povod dovažajo cement, pesek, zemljo. Z lopatniki kopljejo po parkih, na verande dovažajo nove rezerve municije.

Prisrčno veselje

Mesto je posejano s sto tisoči lukenj, ki so vsaka zase zaklonišče; razširjene so na obeh straneh cest, stiri med enim drevesom in drugim, včasih pa kar sredi ceste. Na pločnikih, kjer se ni jam, vidiš s kredo zarisanega kroga. Prebivalci bodo naslednjega dne sgrabili za kramp, lopato in kosare iz vrsta, na veliko veselje otrok, ki so se od vrstnikov iz sosednje četrti že naučili, da so jame prav tako zabavna stvar, kot so kupi peska; lahko se splezajo v jamo, vanjo se lahko nagnetajo trije hkrati, žabe in krastače lahko lovijo v njej po dežju, in vzdolž cele ulice se greš lahko skrivalice.

Parki so »pohabljeni«, vrtni prepreži so jarki in pločniki prekopani, tako, da si mimogrede zlomiti nogo, toda Hanoi se vseeno trudi, da bi obdržal svoje mestno dostojanstvo. Hodil sem po mnogih mestnih četrtih, kjer so delavci na roko asfalta in ceste. Vrtarji na letevah obrezujejo trdolesto ob zidovih veleposlanstev, druge skupine čistijo železne ograje rje. Toda to je samo še kočetnost, nagonska reakcija. Hanoi, njegovi prebivalci in njegovi voditelji so računali z najhujšim: z množičnim bombardiranjem. Na verande kopijejo orožje, da bi zloili čim več letal, in rijejo pod zemljo, da bi rešili čim več življenj. Hicrati pa so začeli izseljevati nepotrebno prebivalstvo.

Lajajoče baterije

Nekoga dne, nekako ob enajstih, je silovita eksplozija stresla tla. Nekaj minut kasneje para nebo nad mestom ostro tuljenje. Vidim jih: ljubka, svetiljakača se krila, prirosten kljun in trup, ki elegantno drsi. Samo za delček sekunde jih je videti in že so mimo.

Vse baterije v Hanoiu zalajajo hkrati: tiste na mostu in one vzdolž reke, pa protiletalske strojnice na verandah in topovske cevi za mojim hrbtom, na strehi hotela »Hoa Binh«. Delci granat, ki so se razletele, kosijo veljeve in listje, ki nežno joči, ljudje pa beže proti zakloniščem. Starši s podzavestno krenjo potiskajo naprej otroke v luknjo, ki je zaklonišče, in jo potem zaprejo z okroglim betonskim pokrovom, ki služi temu namenu. Vojaška vozila, ki služijo protiletalskim topovi. Iz njih se vsajajo vojaki, ki so prišli, da okrepe stalne posadke v teh protiletalskih gnezdih. In se brže proti drugim mestnim četrtim.

Zvočniki na križiščih, ki so še minuto prej oddajali redni program hanojske radijske postaje, so v hipu vključeni na posebni alarmni studio. Prebivalstvu deljo nasvete, toda trušče protiletalske obrambe popolnoma prekrije napovedovalčev glas.

Ljudje molče čakajo pred vrati zaklonišč. Videti so osupli, zbegani in neskončno majhni ob hrupu, ki ga povzročajo cevi močnih protiletalskih topov. Po vrtovih, ki jih preprežajo izkopani jarki, je videti samo glave in gornji del telesa. Razen topov in strojne vse mesto molči. Kot da bi moglo na nevidna roka pomeči vse kričanje, klice, odmevanje korakov, škripanje koles in rotnenje motorjev in vse skupaj stlačila v močnejšo oavo, ki lajajo, kar jim moči dajo. Stražarji so se prikazali iz svojih stražarnic, člani milice polnijo svoje puške in strojnice; vse strelja proti nebu.

Grmenje topov palogoma ugaša; najprej utihnejo tisti na Bach-Mai, za njimi pa tisti v mestu. Topovi na mostu še vedno lajajo, toda nevihta se pomika proti severovzhodu; njena silovitost pojenjuje.

Radio oddaja sporočilo, ki čaka nemo mesto nanj v zakloniščih. Bitja, ki so se zatekla v jarko na vrtovih, prekipavajo od zadovoljstva: sestreljeno je bilo eno letalo. »To je — pravi napovedovalec — velika zmaga armade in hanojskega ljudstva.« In potem mesto v hipu oživi, kot je v hipu zamrlo.

Ples ob skalpu

Zvečer dere reka bledolov proti vasi Lang, sedem kilometrov od središča mesta; tam je ameriško letalo padlo na riževno polje, kot je razglasil avtomobil z zvoničkom. Več tisoč kolesarjev napreduje počasi h kraju, kjer naj bi ležal nestvor; kmalu se razvije ob razbitinah letala, okoliroma okrog tišega, kar je od njih videti, kajti doberšen del je pogreznjen v talno vodo, spontano ljudsko rajanje. Prvič se je namreč zgodilo, da je sestreljeno ameriško letalo padlo tako blizu Hanoi; ljudi se kar tare. Na podlagi tišega, kar sem slišal od resnih ljudi, lahko zapisem: hanoiški meščani so v svojem navdušenju uprizorili okrog razbitin letala nekakšen »ples ob skalpu«: petje je bilo slišno pozno v noč...

Napadi na Hanoi so se spremenili, toda mesto ima eno leto prednosti glede na področje ob 17. vzporednici. V začetku so bili relativno točni in cilji so bili točno določeni;

postopno pa so postali, da tako rečemo, »neprisiljeni« in so dobili popolnoma nov značaj: značaj terorističnih akcij, v katerih se spuščajo bombe z enim samim ciljem, da bi zastrašili prebivalstvo. Značilen je bil napad na dve vasi v severnem predmestju Hanoi (Phu-Xa), 13. avgusta.

Opoldanski napad

Ljudje so bili tisto soboto pri opoldanskem počitku, ko sta se nad drevesnimi krošnjami pripodili dve letali. »Ljudje« so bili samo ženske, starci in otroci, kajti moški so delali na polju. Vse je bilo končano v dveh sekundah; ravno dovolj, da sta letala odvrli dve razpršilni bombe, ki sta vsaka zase zasejale po tristo »vojvina« granat. Granate so se raztreščile tako nepričakovano, da so vaščani umrli v svojih življenjskih drzih, kot pred dvemi tisočletji prebivalci Pompejev.

Stivolasa stanka je umrla v svoji koči; dečka je pokosilo v telu in se je z glavo zaril v pesek. Malčka je vrglo na rob mlake; k sebi je stiskal tri mačice, s katerimi se je bil igral. Studentica se je sklanjala nad zemljišče z legendo: »Dežele, ki nam pomagajo. Prizor je bil tako grozljiv, da je tiškovna služba imela za potrebno, pokazati ga tudi tujim dopisnikom. Uro po napadu so vojaški avtomobili že »izkrcali« tuje novinarje v Phu-Xaju. Japonski snemalec je bruhal, ko je snemal. Vsi prisotni so bili blekli kot zid in zvečer ni nihče jedel. Sicer pa dopisniki niso hoteli opisati prizora v vsej grozovitosti, kajti zmanjkalo jim je primernih besed.

Sta mar letali vzeli na piko protiletalsko baterijo v bližini? Nobene baterije nismo odkrili. So nameravali zadeti nastip ob reki? V nastipu je zljala odprtna, ki jo je povzročila raketa, vodna gladina pa je že upadla za dva metra. Vso nedeljo je skupina delavcev s kosarimi nosila zemljo in zadelala odprtno v nastipu. Vojaški izvedenci niso mogli najti nobenega opravila za ta napad: rečnih nasipov se ne ruši z razpršilnimi bombami.

Skrivljeni cevi

Naslednjega dne je morilska vojna vstopila v Hanoi v obliki dveh skrivljenih kovinskih cev, ki ju je vietnamska armada raz-

stavila kot dokaz o ameriškem barbarstvu. Polkovnik Ha Van Lau je razburjen in besen, kot so Vietnamci malokdaj, pokazal dvajsetim tujim novinarjem in dvesto diplomatskim opazovalcem »corpus delicti«: matične bombe in njihov »maraščaj«, to je manjše granate, ki so v njih. Nadalje »manasove« bombe s šestimi rumenimi krili, odvržene iz svetlostevega »containerja« in »hruškat« bombe temnozračne barve, posejane iz dolge cevi z rumeno prebarvanim nosom.

»Razpršilna granata ni večja od navadne, njena uničevalna moč pa je strahovita,« je povedal polkovnik Ha Van Lau. »Ena sama matična bomba ubija vse v polmeru 6000 metrov. Rane, ki jih taka razpršilna bomba povzroči zunanega tanga smrtnega polmera, pa so tako narave, da jih je težko operirati. V meso se zaje skozi tanko drobno rano, da je ni mogoče odstraniti skozi odprtno, kjer je vstopila v meso...«

Hanoi kljubuje, česarvo so iz mesta evakuirali veliko ljudi, in kljub naporom, ki ga izpjavajo bodi z obrambo, bodi z dajanjem pomoči Južnemu Vietnamu. Bolj iz stoicizma kot iz kaketnosti so mestni prebivalci ohranili snažni videz in osebno dostojanstvo. Toda dovolj je, da se čisto na slepo poznamo, kako žive v številnih družinah, da nameriš svoj korak na kolodvor, v zoološki vrt ali k starijarnju, pa se vrneš za 25 let nazaj, v obdobje mračne okupacije in odpora, ki je mejil na brezup.

Hanoiški zoološki vrt se je zaradi letalskih napadov in živiliških nakaznih sprememb v botanični vrt: drevesa ne jedo mesa. Zoološki vrt s svojima dvema jezeroma leži med predsedniško palačo in velikim jezerom. Pod ogromnimi listnatimi drevesi so sicer še vedno krave, konji, labodi... Toda vse, kar se je hrani v travo, je izgubilo. Štirje črni tigri so požrli toliko mesa, da bi z njim lahko nahranili cel bataljon...

Velicastna „norost“

V marksističnem Vietnamu z nekaj zvoničkov še vedno odmeva »Ave Marja«. Toda cerkve samo živijo. Puls evakuacije je mogoče opaziti v katedrali, pri maši ob štirih zjutraj ali pa tisti ob šestih zvečer. V maši, že stari cerkveni ladji iz pozlačenega lesa, je opet, da se je tradicionalna klientska vietnamskega klera — mladina in starci — zelo zmanjšala. K liturgičnemu opravilu prihaja največ 300 do 400 vernikov,

nič, ker sveže vetrove ustavlja ograja kmečkem veleposelstviškega velikanu. Prav v teh dneh je neki čilski dnevnik objavil sliko delavca na veleposelstvu, ki mu je gospodar — prav kot svoj živini — pritisnil žig na želodec, kar je dokaz večine lastnine. Še en primer: ugledni dnevnik iz Rio de Janeira je objavil vest, kako je neki tistadnji v Brazilcu pobral v nekem mestu 50 ljudi, ki so iskali delo in jih odpeljal na oddaljeno fazendo, kjer jih je prodal kot navadne sužnje, »vsakega za 50 dolarjev«.

Ce pravimo, da je latifundija država v državi, potem ne mislimo samo na njeno površino. Latifundisti preprosto ne priznavajo oblasti, ker imajo svojo policijo, ovesi no gardo in tako naprej.

Pred nekaj dnevi se je na severu Brazila pripetel zanimiv dogodek. Ubit je bil neki veleposelstnik, ki je tudi poslanec. Policija je ugotovila, da so ga ubili njegovi ljudje, pripadniki njegove oborožene garde. V resnici se je pripetilo nekaj drugega.

Ta poslanec se je dogovoril z dvema svojima »gardistoma«, da ubijeta lastnika sosedne fazende. Plačilo: trije milijoni kruzerosov. Razlog: stari spori. Toda za to zaroto je na neki način zvedela bodoča žrtve, ki je zopet preko svojih »gardistov« podkupila tisto dvojico čuvarjev svojega nasprotnika. Nagovoril ju je, da sta ubila svojega gospodarja. Plačilo: štirje milijoni kruzerosov...

110 milijonov lačnih

Če bi stopili v brazilski kinematograf, da bi si ogledali domači film, potem bi lahko večkrat videli v jeziku sedme umetnosti ob-

delane te črne horizontne in nenavadnost ljudskih odnosov. Tema za neki film je bil dogodek v Kolumbiji, kjer veleposelstnik ubijejo na leto tudi po 3000 ljudi, ki so jim na poti pri velikih kupcih.

Te kaotične razmere zavirajo kmetijstvo: svetovna organizacija FAO trdi, da v Latinski Ameriki proizvajajo za 11 odst. manj kmetijskega blaga na prebivalca, kot pa so ga pred drugo svetovno vojno. Statistike, pravijo, da bi Latinska Amerika morala vsako leto proizvajati najmanj 3 odst. več prehranbenega blaga, če se znebi — lakote. Te ga pa ne more napraviti, ker so ji moči na ovesi okovane z vezmi latifundistov.

Zato ima Latinska Amerika armada 110 milijonov lačnih — in zanjo uvaža na leto prehranbenih proizvodov v vrednosti milijarde dolarjev. Kontinent, za katerega pravijo, da je zakladnica kmetijskih proizvodov, je v resnici veliki kupce hrane v ZDA — za 800 milijonov dolarjev letno.

Surovost latinskoameriške vasi je izrazil z nekaj besedami tudi senator Robert Kennedy: »Bil sem, na primer, na severovzhodu Brazilije; tam delajo ljudje od 6 zjutraj do 6 zvečer, 6 dni v tednu. Tedenska meza je 1,5 dolarja. Mladolenti dobijo samo 50 do 60 % te meze...«

Izhod iz tega labirinta je znan: agrarna reforma. Niti ena latinskoameriška država ne zavira te reforme in 16 vlad je že sprejelo kak dokument o spremembi položaja na vasi. Do zdaj so naredile le malo, ker je odpor latifundistov zelo močan.

Zato se v mnogih pokrajinah kontinentu uprejo z orožjem, tako da pravijo agrarni reformi »Krvava reforma«.

JEAN RAFFAELLI
(Nouvel Observateur)

Zgodbe

ob robu

Ljubezen

po brzjavni žici

Ljubezen se je prebila v stolpce sicer strogo resne »Pravde«, v obliki pisma, ki pa je podpisal J. Alijanski iz Leningrada. Obšla ga je želja, da bi svoji izvoljenki ob enajstih ponoči poslal telegram.

»Nemogoče« ga je podučil dežurni nočne izmene na pošti. »Brzjavke take vrste sprejemamo samo med osmo uro zjutraj in deseto uro zvečer.«

»In kaj naj storim?« je spraševal zaljubljeni mladenič.

»Ob tej noči uri sprejemamo samo brzjavke v primeru smrti, ali pa, če morate nujno napovedati svoj prihod,« je vztrajal službenim pravilom zvesti služabnik pošte.

»Prav! Torej pišite: Ljuba moja, umiram od ljubezni.«

»Tovariš, mar ne razumete ruski?«

»No, prav, potem pa tole: Letim k tebi na krilih ljubezni...«

V telefonskem aparatu je votlo škrtalo; na drugi strani je dežurni besno odločil slušalko.

Ker Alijanski ni mogel poslati brzjavke svoji izvoljenki, je napisal pismo »Pravdi«. Strogi in resni list iz Moskve pa je v celoti objavil; v okviru kampanje proti birokraciji.

Dve minuti

Uradniki britanskega zunanjega ministrstva so — nekoliko pozno sicer — razkrili, kakšna je bila vsebina pogovora med premierom Wilsonom in francoskim predsednikom de Gaulleom med Adenauerjevim pogrebom v Bonnu. Takrat so zahodni listi razglasili ta pogovor kot izredno pomemben dogodek.

Trajal je natanko 15 minut. Sedem in pol minute je vse prenehalo. Dve in pol minute sta državna izmenjavala običajne njundnostne fraze. Tri minute sta se pogovarjala o nesreči tankerja »Torrey Canyons«. Preostaneta še dve minuti. Tu se poročila razlika: Nekateri pravijo, da sta se pogovarjala o Evropski gospodarski skupnosti...

Stalin in ZDA

Kaže, da se je Stalina hči odločila braniti očetov spomin, in pa vsaj delno razbremeniti zločinov, ki bremenijo njegovo ime.

Težnja je pousem naravna in niče se ne čudi tej manifestaciji hčerine vdanosti. Marsikdo pa se bo začudil ali pa zabaval ob misli, da se vse to dogaja v Združenih državah Amerike.

Kdo le bi kdaj pomislil, da bodo Stalina branili na Zahodu? Res je sicer, da zveni taka obramba v obeh Stalinih častilce kot klevečanje in obklevanje, toda to dejstva prav nič ne spremeni.

Mar se nam bo Amerika predstavila kot stalnišča, ko že ni stalnišča? Čuden zakon zgodovine je to, da izgnani volkodlaci najbolj priljubijo tiste ljudi, ki so se jih najbolj bali.

Škoti

ne poznajo šale

Julija lani je 88 Skotov odpotovalo na dopust v Španijo, ki je sprito Wilsovi restrikciji, če bolji pa zaradi nizkih cen, med škoti gotovo ena najbolj priljubljenih turističnih dežel.

Imeli pa so omenjeni Škoti to smolo, da so ravno med njihovim dopustom nemirnimi šakoni protesta trga pobrali njihovo potovanje agencijo in so se morali prepeljati domov na stroške britanskega zunanjega ministrstva. Ob prihodu v London so morali za vsak primer pustiti potne liste v zunanjem ministrstvu, dokler ne poravnajo stroškov za polet.

Doslej sta poravnala stroške 2 (dva) škota. Vsi ostali pa so se obrnili na svoje poslance, češ naj jim izplačajo potne liste zastoj.

Med temi poslanci je bil en sam konservativec. Ta je pisal naravnost laburističnemu zunanjemu ministru Brownu in res je dobil dokumente svojih obilic brezplačno. Laburistični poslanci pa so najprej pismeno potem pa osebno posredovali pri Brownovi podrejni; toda vsi njihovi napori so bili zaman.

Vsekakor so si torej konservativci na škotskem za prihodnje že zagotovili vsaj 88 glasov — na stroške laburističnega zunanjega ministrstva.

Na spolzkih tleh

Pred kratkim sta pripotovala iz Montreala v New York dva sovjetska diplomata s posebnim nalogo.

Kmalu pa je neki informator o njihovem obisku obvestil FBI, ki se je takoj začela zanimati za skrivnostna obiskovalca, zlasti še, ker se je pokazalo, da je eden izmed njih namestnik poljudnika sovjetske vojske obveščevalne službe — KGB.

Kakšna je bila »posebna naloga« sovjetskih obiskovalcev, FBI ni mogla ugotoviti, ker sta tudi Sovjeta še pravi časi opazila, da jima je nekdo za petami.

Zvedelo pa se je, da je enemu izmed njih vseeno enkrat malec spodrsnil. Nekemu Američanu slovenskega porekla se je namreč skoraj posrečilo prodati sovjetskemu obveščevalcu »dokumente o tem, da nameravajo Zružene države razkriti kitajski načrt o atomskem napadu, da bi rok odvrnile Pe king od posredovanja v Vietnamu.«

»Dokumente pa je bil v resnici mnogo manj skrivnosten — rekla sta za neko knjigo, ki bo v kratkem izšla.

MOMA FUDAR

„Krvava reforma“ v Latinski Ameriki

Prodali so največjo brazilsko latifundijo

OD TANJUGOVEGA DOPISNIKA V RIU DE JANEIRU

V rubriki »Družabna kronika« so novinarji iz Rio de Janeira le v nekaj vrsticah in na nepomembnem mestu objavili vest: »Prodali so največjo brazilsko latifundijo, ki je veliko kot Španija in Portugalska skupaj.« Sledilo je nekaj obvestil o novem lastniku.

Za Brazilce ni bila ta vest nobena senzacija, pa tudi na vest za prvo stran časnikov. Leti so pravzaprav samo obvestili visoko družbo ali »societade«, ker je lastnik latifundije ali »fazendeiro«, kot tu pravijo veleposelstvi, bil znani X. Y., ki je posestvo kupil od še bolj znanega »epistollerosa«, se pravi razbojnika, in sicer še v dneh, ko je divjala zadnja svetovna vihra.

Celotno kupčijo s posestvom špansko-portugalske velikosti so opravili v brazilski pokrajini Mato Grosso, znani po tem, da leži ob najmočnejšem latinskoameriškem središču Sao Paulo in da obsega predele, uspane s stoletnim snom zaostalosti; v nekatere predele še ni stopila človeška noga.

Država v državi

»Fazenda« je sicer v Braziliji precej navadna beseda, vendar s precej nenavadno vsebino, da je to leglo kontinentalnega mračnjastva in neobičajnih ljudskih odnosov. To so države v državi. Neki podatki OZN pravi, da približno 250.000 ljudi še danes živi v večnem delovnem suženstvu po latifundijah Latinske Amerike. Dokument pravi, da lah delovna obveznost sodobnih sužnjev prehaja z generacije na generacijo in da so ti sužnji »na pol poti do klasičnega suženstva«.

Kaj je latifundija?

Žig sramote

Na teh prostranstvih, kjer so poljedelni odnosi še običajni, se še danes ni spremenilo

110 milijonov lačnih

Če bi stopili v brazilski kinematograf, da bi si ogledali domači film, potem bi lahko večkrat videli v jeziku sedme umetnosti ob-

„Ne potrebujemo zamorcev“

Najnovejše o rasnem razlikovanju v Britaniji

OD NAŠEGA LONDONSKEGA DOPISNIKA

Najnovejše poročilo o rasnem razlikovanju v Britaniji, ki sloni na preverjenih podatkih, je pokazalo, da so črni in drugi temnopolti priseljenci drugorazredni državljani in da tega vprašanja ni mogoče temeljito in učinkovito reševati brez ustrezne zakonodaje.

Poročilo sloni na izjavah 974 priselencev in razgovorih z delodajalci, sindikalnimi funkcionarji in predstavniki občinskih svetov. Sestavljalci poročila so tudi delali »terenske preizkuse«, da bi ugotovili, kako daleč sega odpor do temnopolnih priselencev. Na isto mesto so poslali temnopolnega človeka, tujega belega priselence (Madžara) in Angleža. Vsi trije so imeli enake kvalifikacije za določeno službo.

„Zakaj se ne vrnete?“

V 40 podjetjih je britanski prosilec tri- desetkrat dobil ugoden odgovor, bodisi da so ga sprejeli v službo ali da ga bodo sprejeli v službo, ko bo delovno mesto prosto. Madžar je 17-krat dobil ugoden odgovor, črnci oziroma Indijci ali Pakistanci pa samo trikrat. Britanskega kandidata so zavrnili 10-krat, Madžara 23-krat in temnopolne ga prosila 37-krat.

Sestavljalci poročila so se predvsem zanimali za rasno zapostavljanje na tistih področjih, ki jih zakon o rasnih odnosih iz leta 1965 ne omenja: zaposlovanje, dodeljevanje stanovanj in kreditov, zavarovanje.

Skupno je 36 odstotkov priselencev izjavilo, da so doživeli razlikovanje pri zaposlitvi. Največji odstotek (45) je bil pri priseljenih z Zahodnoindijskih otokov, najmanjši pri Ciprčanih (5).

Neki črnci se je zgledil v tovarni, ki izdeluje avtomobilске gume, in dobil takle odgovor: »Ne potrebujemo zamorcev«. Drugemu temnopoltu prosilcu so v neki livarni dejali: »Nobene službe nimamo. Zakaj ne greste nazaj domov?«

Nekaj drugih mnenj o zaposlovanju črncv:

»Ne bi jim dovolili, da bi prodajali meso ali svežo hrano.«

»Konzerve bi že lahko prodajali, toda ne sveže hrane. Ljudje mislijo, da so umazani.« (Številni sanitarni inšpektorji, ki so ob različnih urah obiskovali črnske družine, poudarjajo, da so njihova stanovanja — čeprav dostikrat stara in zanemarjena — dosti bolj snažna od povprečnih »belih« stanovanj v okolišu.)

Nadzornica v oddelku za žensko perilo: »Ženske bi ugovarjale, če bi jim steznike prodajala črna dekleta.«

Napredovanje v službi: »Pripravljeni smo vzeti v uk temnopolne delavce in jim omogočiti napredovanje, prav tako kot belcem, toda nikoli ne bomo povisali črnca nad belcem.«

Težave v zadnjem hipu . . .

Neki črnci, ki je bil rojen v Britaniji in je bila njegova mati Angležinja, je po telefonu govoril s podjetjem. Ima vse kvalifikacije in šole za službo, ki jo je hotel dobiti. Poleg tega govori prišteno londonsko narečje. Na drugi strani telefona so bili zelo prijazni in so mu obljubili službo. Dejali so mu, naj se zgleda določenega dne ob določen uri. Ko se je prosilec prikazal v čakalnici, so se odprla vrata iz urada. Uradnik je pomolil glavo v čakalnico in ga spet umaknil. Vrata so se zaprla. Črnci je le potrkal in povedal, da je prišel, kakor so se bili domenili. V hipu je ozaželo postalo ledeno. »Saj ste mi vendar obljubili službo!« je dejal temnopolti prosilec. »Že, že,« so odgovorili. »Toda v zadnjem hipu so nastopile težave.« Službe ni dobil.

In tako dalje. Kako vpliva tako ravnanje na človeka, vedo v resnici samo tisti, ki so ga izkusili. Socialni delavci in vsi tisti, ki zahtevajo ostrejši zakon o rasnih odnosih v Britaniji, opozarjajo predvsem na tragičen položaj otrok temnopolnih staršev, ki so se priselili v Britanijo. Ti otroci so bili rojeni v Britaniji, hodili so v britanske šole, pridobili so si potrebne kvalifikacije in govo-

rjo kot rojeni Angleži — ker tudi so. Od življenja pričakujejo nekaj več kakor njihovi starši. Če so bili njihovi starši še zadovoljni samo prevažati smeti, kopati jarke in opravljati druga najbolj umazana dela, ni mlada generacija več pripravljena tega delati, ker ima za seboj izpite in diplome.

Četrta generacija v getu

In vendar je deležna prav tolikšnega rasnega zapostavljanja kakor njihovi starši. V javnosti je še vedno slišati mnenja, da so starši teh otrok res doživeli trpek sprejem v Britaniji, toda boljše niso mogli, ker niso imeli »kvalifikacij«. Njihovim otrokom se bo bolje godilo. Toda najnovejše poročilo o rasnem razlikovanju v Britaniji nazorno izpričuje, da se tudi mlajši generaciji temnopolnih državljanov v bistvu ne godi nič bolje kot njihovim staršem in da so še vedno »drugorazredni državljani«. V Liverpoolu živijo črnci že iz četrte generacije priselencev. Kljub temu so še vedno stisnjeni v svojem getu.

V časopisu so se zadnje čase množila poročila o surovem ravnanju policije do posameznih črncov. Toda poleg razlikovanja pri zaposlovanju je drugo najhuje razlikovanje pri iskanju stanovanj. Črnci skoraj ne more dobiti neopremljenega stanovanja. Zgodbi o poniževanju, ki ga doživljajo temnopolti prosilci za stanovanja, je skoraj brez števila. Marsikateri beli lastnik stanovanja trdi, da je dosti bolj »humano«, če že v oglasu poudari, da črnci ne »prihajajo v postve«. Tako se izognemo mučnim prizorom na pragu.

Predstavniki občinskih svetov so zelo redkobesedni, toda sestavljalci poročila so bili zelo vztrajni. Ugotovili so, da se na občinah izgovarjajo na belo večino, ko pravijo, da je to vprašanje zelo občutljivo. Če črnska družina le dobi občinsko stanovanje,

Celo zavarovalnina . . .

Posebno obliko rasnega razlikovanja uganjajo zavarovalnice, ki po pravilu računajo višjo zavarovalnino za avtomobile, stanovanja, razno škodo in podobno — črncem. Še nobena zavarovalnica ni znala razumno pojasniti, zakaj mora temnopolti zavarovane brez razlike plačevati višjo zavarovalnino od povprečja, ki velja za bele zavarovance.

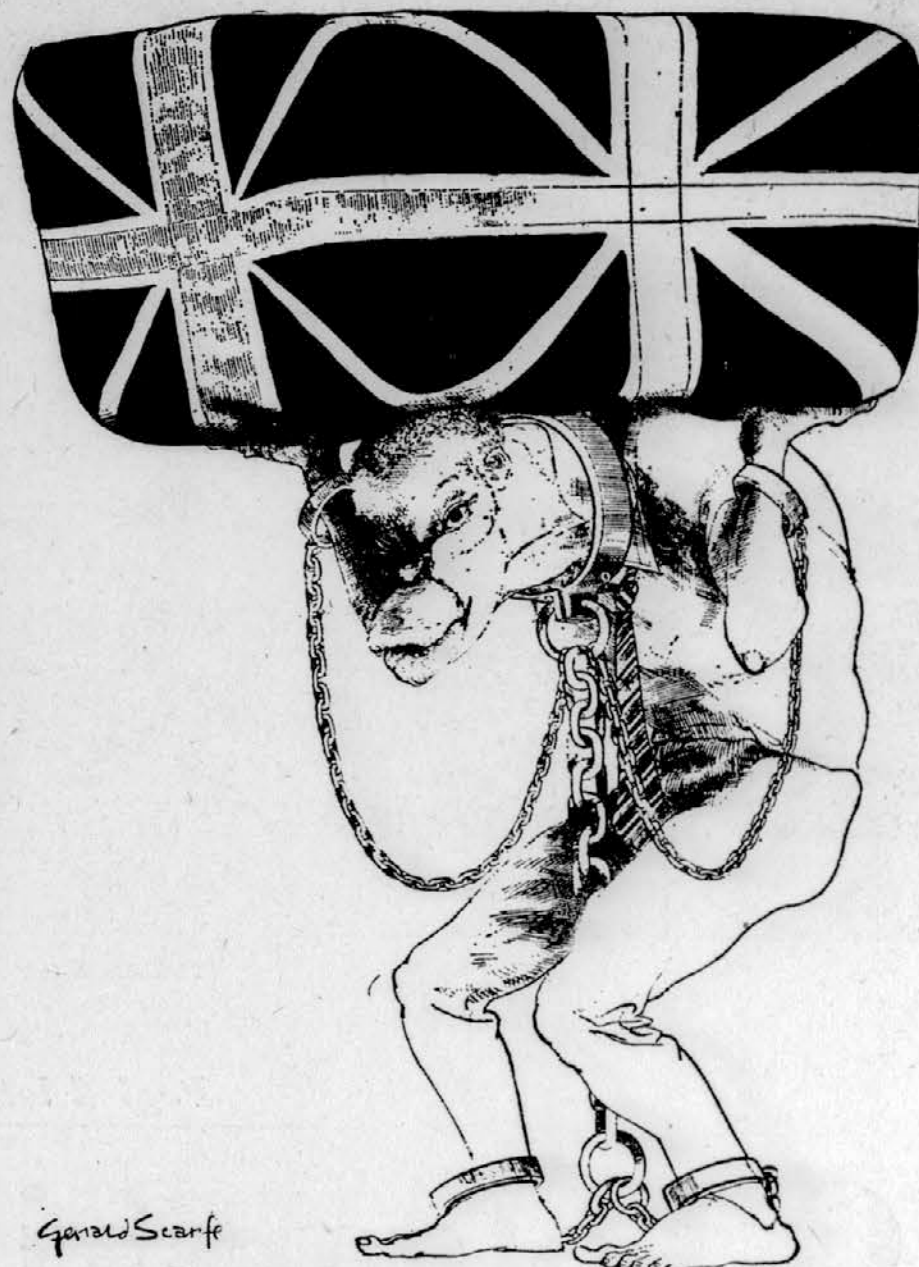
Ko so pred leti z zakonom skoraj popolnoma zaprli vrata nadaljnjemu priseljenju v Britanijo, je bilo v Britaniji že okrog milijon črnih priselencev. Takrat so govorili, da je bil ta zakon potreben, da bi si Britanija »malo oddahnila« in da bi lahko v miru reševala svoje rasno vprašanje. Poročilo je pokazalo, da ga zelo slabo rešuje.

Nasprotniki ostrejšega zakona o rasnih odnosih trdijo, da čustev ni mogoče predpisovati z zakonom. Toda ljudje, ki čutijo, da je treba to vprašanje reševati človeško v interesu same Britanije, razumno odgovarjajo, da kaj takega niso nikoli trdili. »Trditve, da bosta čas in vzgoja naredila svoje in odstranila predsodek, ni mogoče več resno jemati,« je zapisal londonski tehnik »Economist«.

Ostrejši zakon o rasnih odnosih res ne more predpisovati čustev, lahko pa uveljavlja norme za odnose, ki se jih bodo morali vsi držati. Vsi tisti delodajalci, občinski funkcionarji in predstodkarski uradniki pri okenčih bodo morali ubogati zakon in se bodo vsaj lahko izgovarjali nanj pred svojimi prav tako predstodkarskimi belimi prijatelji. Državljan, ki po navadi spoštujejo zakon, bodo spoštovali tudi zakon o rasnih odnosih, ki bo sčasoma postal marilo za poštene in pravične odnose do rojakov, ki imajo po naključju drugačno barvo polti.

BOZIDAR PAHOR

TRPKA IRONIJA

Karikatura Geralda Scarfa v tedniku »Sunday Times« o zapostavljanju črncv v Britaniji: »Ne bi bil dobil te službe, ko se ne bi bil zlagal, da nimam diplome.«

Cita Bole: Od Ljubljane do Gravine

V beneških zaporih

Pričevanje o življenju v fašističnih zaporih

Kaznilniški red

Nobranost samotnih celic pa je spominjala na srednjeveške temnice. Pet korakov dolga in tri korake široka celica, cementna tla z vzdignanim obročem za vklepanje v oklepe, dve vzdignjeni deski s tanko plastjo gnila slame za posteljo, visoko pod stropom line z železnimi krizli, prekrita z nagnjeno železno ploščo (baccia di lupu — volčja usta), ki je prepustila kaj pičlo svetlobo; šipe je nadmeščala redka vrčevina; v vdolbini ob dvojnih zapahih so bile »sanitarije« — preprosta lončena posoda. Dvojna vrata, debele lesena

polnim prezira do novih »gospodarjev«, je le pomagalo to gibanje na zraku. Redni obiskovalci v samotnih celicah so bile paznice s ključmi in pometalnici, v prveledskih pa so prihajale na kontrolo oborožene paznice s »capone« na čelu.

Lotijo se prevzgoje

Odložile smo prilogo in obstale pred žensko kaznilnico — zavodom svete Evfemije. Kar na lepem se nam je približala gruča bednih otrok in ostanov pobolnih. Otroci so živigali in nas med poskomi »sclave, ribel-lev obnevali s kamenjem. Šele ko so poleg vmes karabinjerji so se umaknili. Ne- katere izmed naših so kmalu za tem videle redovnico, ki je otrokom delila kruh. Pozne- je smo izvedele, da so podobno trpinčenje doživljale tudi druge skupine naših tovarišic in je ta navada že sodila v ritual ob spreje- mu Jugoslovank.

Na pragu se je pojavila zajetna redovnica, mrkega obraza. Z razpelo v roki je izgovorila neke vrste molitev — sprejemni govor. Karabinjerji jo nas opomnili, naj vstopimo. Prišle smo v pisarno in z nami karabinjerja. V njuni navzočnosti smo lahko govorile. Bile smo ogrožene in tak sprejem je zapečatil naš sklep iz Kopra, ki je seveda nasprotoval »direktivi iz Ljubljane«. Kmalu so začele prihajati v pisarno še druge nune. Z zgražanjem so gledale na tiste izmed nas, ki smo bile obložene v smučarske hlače. Prinesle so odeje in ukazale, naj si jih ovijemo okrog pasu, zavijale so oči in se križale. To njihovo početje nas je tako zabavalo, da nismo moge udrižati smeha.

Vtem je že prišla s spiskom v roki mati prednica, tista, ki nas je »vpozdravila« pri vstopu. Začela nas je klicati po imenih in vsaka od poklicanih je morala stopiti naprej. To ni sicer nič posebnega, vendar so naše tovarišice — hlačanice nehotne sprožile burko tako, da so — zavite v odejo — odricale k mizi. Prva je bila poklicana Angela Henigman, prešvalka čevljev. Ko bi morala odgovoriti, kaj je po pokliu, smo družno zaključile, da bi se to lahko reklo po italijansko »scalzato« (čevljar). Uči- mek, ki ga pač nismo želele, je bil tu! Numa je bila prepričana, da se norčujemo, in za čela nam je pridigati o hišnem redu in kaznilniškem režimu. Tedaj smo vzkipеле me. Nekaj smo razumele same, sicer pa sta nam tolmučili Dana Javornik in Andreja Stebi, ki sta za silo lomili italijansko. Prišlo je do burnih scen, pravih govornih protestov. Eno za drugo smo izpovedale v polomljeni italijanščini, da ne bomo delale za vojaštvo, ki ubija in poizga po naši domovini, da nimamo tudi po kaj v cerkev, ki je blagoslovila ubijalski orožje! Bruhalo je iz nas, ko smo dopovedovale staršote, ki jih preživljajo naši ljudje na lastnih rodnih tleh. Ko je zama preizkusila vse registre od blagih obljub, da si bomo s poslušnostjo prislužile odpuščanje pa do stopnjevanj groženj z ostrimi kaznimi, je mati prednica končno vase onemogla od jeze zapustila pisarno. Pri vratih se je stiskala nuna, ki so se ji venomer solzile oči in bilo je videti, kot da tudi ta joče od jeze, čeprav je dejansko šlo le ka olkavro solznih kanalov.

V pisarno so nam nune poslane eno naših že prej došlih žensk, ki je pomagala v kuhinji. Prigovarjala nam je, češ da delo ni težko in da se da živeti, če ubogaš. Pripravljala je, kako in po kakšni razmeroma nizki ceni lahko dokupiš toplo večerjo in celo čokolado, da bomo lahko spale na pravih njah in pravih posteljah in naj se ne kregamo s pometnjo. Vprašale smo jo samo, od kod je doma in ji želele, da naj kar naprej

O beneški kaznilnici so v Ljubljani krožile govorice, da je tamkaj življenje kaznjek kar znošno; Vida Tomšič, Pepca Kardelj, Zagorjavec in še nekatere druge pa da so se uprle uprvi kaznilnice in da se jim zelo slabo godi. Bajda da so zdaj zdravstveno povsem uničene. Glede na to je v ljubljanskih sodnih zaporih celo vznikla direktiva: življenje je treba ohraniti za delo v svobodi in za dejavnost v zaporih zadošča spretno prikrita sabotaža. Šele kasneje se nam je odkrilo, da je širila popačena dejstva najverjetneje kriminalka Mica, ki so jo iz beneške kaznilnice ponovno klicali na zagovor v Ljubljano.

Med sprejehom v koprskem zaporu, ki je zaradi gneče pomenil prej postajanje in dremanje v veži in na tesnem dvorišču kot resnično sprejehanje, smo srečavale osamljeno, molčečo dekle, ki nas je opazovalo. To je bila Petrica Vuković, ki so jo iz zaporov v Boki Kotorski samo privedli v Koper. Poznala ni nikogar in ni razumela slovenščine. Takoj smo se zblizale in prav dobro je razumela in odobravalna naše sklepe za prihodnost. Od odhoda iz Kopra so jo priključili našemu transportu in obojestransko zadovoljstvo. V njej smo imele trdno članico našega kolektiva na vsej naši dolgi poti skozi italijanske ječe pa vse do časa, ko so začele rasti bojne enote prekomorskih brigad.

„Ne bodo vas ugnali!“

16. marca 1943 smo odšle koraj vse ženske iz ljubljanskega transporta zopet v Trst, od tamkaj pa v Benetke. Moja pošta, ki so jo ohranili starši, med njimi mnoge dopisnice brez stampiljk jetniške cenzure, kažejo, da smo imele med našimi »potovalje« še največ možnosti oglašati se domačinom in se kar človekoljubne stražarje. Ti, ki so nas vodili v Benetke, pa so bili izjemno uvidelni. Niso vpili kar neprestano in nas pehali z »viva, viva, bandito!« ni jih kot prejšnje molito, da smo podpirale bolno Marjanco, ki se je opotekala v našem sprejehu. Ob vkrcanju v vagono smo hitro napisale obvestilo domačinom in glej, karabinjerji sami so se pomudili in odvrgli našo pošto v nabiralnik. Prinesli so nam celo osvežilno pijačo.

Ko pa je vlak že rezal čez prostrana polja, sta se nam dva karabinjerja razdelala kot Tržačana, eden med njima je bil celo Slovenec, ki je poznal sorodnike naše Marije Curkove. Od njiju smo zvedele za polomijo Italijanskih vojaških enot v Afriki in o zmagah rdeče armade. S spoštovanjem sta govorila o našem boju v Jugoslaviji in hotela vedeti kaj več o osebnosti Tita. Takrat pa tudi me nismo vedele kaj več kot to, da je Tito vrhovni komandant jugoslovanskih partizanov. Kako je v beneških zaporih, nista vedela povedati, le vzpodbudno sta se nasmihala, rekoč: »Vas že ne bodo ugnali.«

Benetk nismo videli. Po izstopu iz vlaka smo prišle do obrežja oke kanala, kjer nas je čakala policijska gondola — beneška »maricica« z gosto zamreženo lino.

Izstopile smo na otoku Giudecca, pred stavbo št. 712 z napisom: »Istituto Santa Eufemia«. Za več sto Slovencev, Hrvatov iz Dalmacije in Hrvaškega primorja in Črnogorci ima to ime poseben prizvok: za nekatere pomeni daljšo postajo v njihovem romanju po Italijanskih ječah, za druge pa samo postanek pred razporeditvijo po drugih zaporih, ki jim jih je namenila fašistična okupacijska oblast potem, ko jih je obsodila na težko ječo. Zato je prav, da o tem zaporu zvemo kaj več, ker je pomemben za številne posamezne skupine.

Do zimskih mesecev 1941 so ote tamkaj samo Italijanci, zaprte zaradi »criminala«, izjemno nekaj političnih jetnic — Grki. Čedalje večje skupine političnih kaznjencev pa so prihajale tja od prve polovice 1942 do poletja 1943 leta iz Jugoslavije.

Kaznilnico je vodil direktor, »operativac« pa je bil v rokah redovnic. Vodstvo je bilo trdno na stališču fašističnega reda ter uvr-

Risba: Ivo Seljak-Copić

so dobivale tako zelo »simbolično« mesečno plačo, da je komaj zadoščala za nakup enega ali dveh obrokov tople hrane. Kaznilniški red je določal delo od jutra do večera ob skrajno pičli hrani, med neprestanimi molitvami in s polurnim sprejehom na dan v krogu med visokim obzidjem.

Naše tovarišice so protestirale proti njihovim metodam in bolj ali manj organizirano sabotirale pri delu. Poleti 1942 leta, s prihodom Vide Tomšičeve in Pepce Kardelj je prišlo do organiziranih uporov za doseg statusa političnih jetnic. Odklanjanje dela, ki je streglo pretežno potrebam vojaštva, cerkvenih obredov, kjer so neprestano molili za zmago krščanske Italije in zdravlje duceja, in dosledna medsebojna pomoč med našimi so bili vodstvu trn v peti. Zanje je to pomenilo nezasišeno pohujšanje, ki ga je bilo treba zatreti. Zapornice so izolirali v tesne, zatohle celice — »camerate«. Nekatero so ostale tamkaj še do kapitulacije Italije in se vojskovale z lakoto in mršesom.

Ko je zmanjkalo prostora v izolirnicah, so jih iz kaznilnice prevažali v sodne zapore na otoku Santa Maria Maggiore. Tamkaj so za posebno kazen uporabljali dvomesečno izolacijo v zloglasnih samotnih celicah, v posebni stavbi. Na zunanjo so bili ti zaporji kot vsakateri drugi, le da je na visokem obzidju neprestano krožila močno oborožena straža

z zapahi in druga z železnimi palicami, so odklepali dvakrat dnevno: jutraj za »umivanja« brez mila in brisač in hkrati s tem za praznjenje sanitarij — po naše cvetličnega lončka — nato pa še za »xartio« (zračenje).

Pred prihodom v temnice so pobrali jetnikom vse predmete, ki bi dozevno lahko rabili za samomor. Jetnikom niso zapuili niti pometanja celice. To so opravljali kriminalci, ki so hkrati prinašali tudi hrano. Med kazniljo je bilo prepovedano sprejemanje pošilk in dopisovanj s svojci. Živeti je bilo treba dnevno ob kruhu podobnem blatnem hlebočku in vodi, izmenoma z mlečno žlobudro, v kateri je plaval kosček gnilega krompirja in pogosto tudi mrčes. Tu si bil obsojen na lakoto, mraz, smrad in neprestano vojskovanje z mršesom. Zlasti hudi so bili zimski meseci, ko so bili zidovi čez in čez prekriti s snežem. Najhuje od vsega je bila samotna in to si si skušal pregnati na vse mogoče načine.

Sprejehodu so namenili dnevno 15 do 20 minut na dvorišču, ki je bilo z zidom pregrajeno na več ozihih, ločenih »sprehajališč« in izmenah samotnih celic. Tu so se zaklenili in gledali si lahko stare zidove in kosček neba, morda še stražarje, ki je korakal in se spakoval na vrhu zidu. Vendar ljudem,

veseljiva znamenja naših predhodnic na stenah. Zidovi celic so bili popisani z Morsejevo abecedo, skalo za šifriranje in revolucionarnimi gesli. Med slamo so nekatere našle mahnen, vendar dragocen kosček svinčnika, žebelj ali podobne predmete. Kar hitro smo se lotile učenja Morsejevih znakov in razvzdale šifre in oboje s pridom uporabile. Pred našim odhodom so bili v zid vdolbeni ali napisani verzi naših pesnikov, med drugim iz Prešernovega Uvoda h krstu pri Savici in Gregorčičeve zadnje kitice »Ojke« in »Soče« pa celo srp s kladivom. Ko so to odkrili, smo bile že pred odhodom ne le iz celice, temveč tudi iz Benetk. Čez dan smo se pripravljale na »svečeno prireditev«. Vsaka je sodelovala s svojim prispevkom, bodisi z recitacijo, bodisi s pripovedjo zanimivega dogodka ali s pesmijo. Zvečer paznik ni bilo v bližini, »Mučca« pa si je krajaš čas ob namerno smehu, ki ga je povzročalo njegovo opozorilo.

Mraz in smrad

Hujše je bilo premagovati mraz in temo; če si imel zaprta okna, je juta povsem zatemnila že tako mravno celico in stence so bile v temi takoj na delu. Če pa si odprl okno, je bil mraz vsaj v začetku še hujši kot smrad in stence. Tako je bilo vsaj z regulacijo zraka in svetlobe veliko opravka. Kako premagati gnus pred njavo sivo črbo, v kateri so igrali ščurki in črvi? Kako pojesti gluh kosček krompirja? Štiri dni smo šle to edino hrano odklanjale. Njena edina prednost je bila v tem, da je bila topla. Toploste smo bile pozorne. Loteval se nas je revmatizem. Kmalu je vzdržale naše predhodnice, ki so preživele tukaj dva, nekatere celo tri zimske mesece? Nekaj dni zapovrstjo nas je hotel spravevat sam »capo« v spremstvu policistov, če smo si premislile. Kasneje je prišla celo komisija zastopnikov rimske policije. Ko je vsaka izmed nas odgovorila z »ne«, so odšli. Pač pa smo pokazale na Marjanco in naše od revmatizma otekle roke. Prišel je zdravnik in pustil Marjanci dve tableti aspirina.

V samotnih celicah

Odšli so nas v pisarno in začeli z rednim postopkom: osebni popis, odvzem prstnih odtisov. Mučna je bila misel, ali je skupina preostalih petnajstih tovarišic iz naše skupine zadostila trdnja, ker se nismo med seboj dovolj poznale. Vedele smo, da bi posameznice mirno pustili propasti in da je edina rešitev samo v trdni povezanosti in kolektivni odgovornosti.

Medtem smo zagledale za vrati tablo s seznamom oseb. Najprej nam je padlo v oči pet imen s priimkom Zagar, nato Vida Tomšič, Pepca Kardelj, Meta Sitar, Ivica Kogoj, Erna Muser, Nija Bren, Jelka Hočevar in še vrsta slovenskih in hrvaških priimkov.

Pozno v noč je trajalo zasliševanje, ki se je čez par dni zopet ponovilo. Brezuspšno so se trudili odkriti pobudnice upora. Pobrali so nam nožičke, svinčnike, sponke za lase, šivance, škanjce, ogledalca, pasove za nogavice in celo glavnike. Skratka, ostale smo zasilno obložene in zdaj so smučarske hlače ter trenerke dobile pravo veljavo.

V temi nismo videli, kakšno je naše novo bivališče. Čutili si vlogo in smrad, v oken- skih okvirjih visoko pod stropom je skoci redko vrčevino uhajal mraz. Težko je verjeti, vendar je zgodnja pomlad v teh celicah v sončnem mestu na vodi, kot so Benetke, dokaj mrzla. Na pogradu smo otipale vlažno, gnilo slamo in strgano odejo, lepljivo od umazanije.

Oglašati smo se začele, da bi dognale, kje je katera, ter glasno ugibale, kako bi premagale mraz in gnus pred umazanijo na tako imenovani »postelji«. Ze smo zaslišale, oster poziv paznice, ki smo jo krstile za podgano, ker je kar nenadoma zrasla iz tal. Bolj kot njen pisakajoči »silenziole« (tšina) nas je zabavalo opozorilo stražarja, ki je stopil po hodniku nad dvorišnim obzidjem: »Mučo, zlava, mučo!« — je opominjal in zato se ga je prijelo ime »Mučo«.

Zjutraj smo videli »razkošje«, ki nas je obdajalo in ki sem ga že uvodoma opisala. Opazile smo pa prestresljiva, a za nas raz-

Sporočilo od Vide

Ze takoj po prihodu smo ramišljale, kako bi vzpostavile stik z Vido. Poizkusile smo in naša pometalica je bila pripravljena prenesti pismo, napisano na toaletni papir. Ne le, da je bil ta papir edino dosegljiv, marveč je bil tudi praktičen, ker si ga lahko zganil prav na majhen obseg. Oddžili smo se ji s kosom obleke.

Z nestrpnostjo smo čakale na odgovor tudi zato, ker nismo bile gotove, če bo kriminalka držala besedo. Vendar je prav kmalu, menda že drugi dan, prinesla pismo, ki ga je pisala Vida v imenu celotnega tamkajšnjega kolektiva. Po prestani posebni kazni v temnicah so jih namestili v skupno sobo v sosednji stavbo rednih sodnih zaporov.

Zvedele smo, da živi kolektiv po začetnem dnevnem redu, da si pridno druga drugi posredujejo znanje iz različnih področij. S tem se nam je hkrati odkrila tudi naša nadaljnja usoda. Prejele smo napotke za naše nadaljnje vedenje. Odselovalna nam je odklanjanje hrane in naročala, naj bomo udne pri svojem sklepi, vendar sicer disciplinirane. Pokazemo naj jim s ponosnim vedenjem svoje človeško dostojanstvo. Naročala nam je posebej, naj poemo vse, kar dobimo, dobesedno s poudarkom »tudi dva — tri kosčke gnilega krompirja«. Spominim se tudi zadnjega stavka: »Vztrajajte pri tem, štrajk nima pomena, ker bi vas oni mirno pustili propasti.« Opozorila nas je še na konfidenco, ki so jo poslali zdaj v eno naših celic, kjer se je trudila navezati z nami »pristne« tovariške stike. Prihitejo jo je Vidino pismo. Iz pisma je poleg vzpodbude odsevala velika skrb za naše zdravje. Pripravljale so pošiljko hrane, kar smo odklonile. Vedele smo namreč, da bi poleg tvegane uspeha (če bi kriminalka zvesto zadržala ali če bi jo zasačili) poslala morje svojo zadnjo rezervno, saj jim ves čas ni bilo dovoljeno prejemanje pošilk in niti dopisovanje z domačini.

(Se nadaljuje)

Josip Vidmar

Iz dnevnika

6. V. 1967

PAHLJACA (Foto: Joco Znidaršič)

Pogled leto, dve nazaj

O bolgarski književnosti

Cepprav smo sosedje, je bolgarska književnost izmed literatur slovanskih narodov pri nas najmanj znana, če izvajamo ukrajinsko in belorusko. Zdaleč tesnejši stiki med prvo in drugo svetovno vojno so po končani drugi iz več in različnih vzrokov čudno ohromeli. Prevajali smo sorazmerno malo in po stari navadi s precejšnjo zamudno. Komaj lani — petnajst let po prvem izidu — smo hkrati s Hrvaši in Srbi izdali eno najbolj znanih povojnih bolgarskih pripovednih del, roman »Tobak« Dimitra Dimova.

V več kot dvajsetih letih smo v slovensko prevedli vsega skupaj 14 del bolgarskih avtorjev, in sicer 10 knjig pripovedne proze (romani, povesti, novele, pričice) in štiri mladinski namenjena dela. Izbra je torej zelo enostranska kar zadeva zvrsti. Poesija sploh ni prišla v poštev, razen tistega malo, kar je prevedeno revialno (npr. »Naši razgledi« 15. jan. 1966 in še kje). Več kot po besedi bi nam bil primeren izbor novelistik, povojne seveda, pa nekaj trdnjših informacij o bolgarski esestistiki in kritiki, kar bi bilo najbolj primerno rešiti s krajšim pregledom bolgarske književnosti.

Tisto poglavino, kar najbolj pogrtega v povojnem času, pa je stalno in zanesljivo obveščanje. Ni namreč tekotih poročil o kulturnih dogodkih. Bolgarska glasba vsaj reproduktivno kdaj pa kdaj zaide k nam, medtem ko o njihovem likovnem ustvarjanju zadnjega četrta stoletja sploh nismo obveščeni, ne neposredno, ne posredno. Ni nam namreč bilo predstavljeno in razstavah niti ni sicer kdo kaj več povedal ali zapisal o njem. Če upoštevam pravkar izšle za ložniške načrte za letošnje leto, objubiljo jugoslovanski založniki 10 knjig s tega področja, in sicer eno v albanski, tri v makedonski in dvanajst v srbohrvaški. Na slovenskem ne izide nobena.

Kult osebnosti in „socialistični realizem“

Povojni razvoj bolgarske književnosti je bil vse do pred kratkim bučno enosmeren. Tako imenovani kult osebnosti je napravil dosti škodje tudi v literaturi. Zlasti med pesniki se jih je nekaj znašlo v moč ali preživljalo kritična leta in so si opomogli šele zadnji časi. Navsezadnje na tročilo je v bolgarski literaturi splošno izjemno moč. Najbolj pa se je priselago na socialistični realizem, ki je še dandanašnji vodilna usmeritev. Zlasti glasni so bili esejisti in književni kritiki, razen redkih izjem. Sploh razvoju individualnih talentov. Zadnja leta se je počasi uveljavljala najmlajša generacija, ki kaže, da se bo slobodne razmahnila, da se bo spustila in dokončno krenila v eksperimentalne tokove. Ta usmerjenost je zlasti vidna v pesništvu.

Med splošnimi deli, ki so izšla zadnji časi, omenjam lani zaključeno Kratko bolgarsko enciklopedijo v treh zvezkih (1963–1966), obsežno delo Basila Jončeva »Pisava skozi stoletja«, Georgija Boršukova »Zgodovina bolgarskega časnika« (576 strani), »Zgodovino notne pisave« Stefana Lazarova in »Zgodovino arhitekture starega sveta« Sava Bobčeva.

V poeziji sta še vedno dejavni Dora Gabe, ki je lani doživela osemdeseto leto in so ji ob tej priložnosti izšli na 180 strani knjigo »Lirika«, in pa naša »sara znanica« Elisaveta Bagarina. Posamične zbirke so lani izdali še Dimitr Pantelev, Blaga Dimitrova, ena najpriljubljenejših sodobnih bolgarskih pesnic in prevajalka Mickiewiczvega »Pana Tadeusza«, Mladen Isaev, Ivan Burin, Božidar Božilov, Veselin Hančev, Ivan Davidkov, Vtju Rakovski in Slav Hr Karaslov, med mladimi in najmlajšimi pa Petr Karaslov, Damjan Damjanov, Prvan Stefa in Kiril Gondjev. Izrazitje zbirke ni med njimi.

Med prevedenimi pesniškimi deli omenjam nekatera najpomembnejša. Bolgari so lani dobili tri izbore svetovnega pesništva, namreč francoskega, nemškega in slovaškega, med katerimi nekateri obsegajo tudi čez 300 strani. Razen tega je v obsežnem izboru izšel eden največjih madžarskih lirikov Attila József pod naslovom »Brez zibelke in brez groba«, »Lirika« Friedricha Hölderlina, izbor grškega revolucionarnega pesnika Ko-

stasa Carnalisa, na čez 200 stranih pa pesniki z otoka Cipra.

Od epskega zamaha do poetičnega romana

Kar zadeva prozo, je mogoče ugotoviti sorazmerno pisnost. Bolgarska posebnost so obsežna platna, bočem radi pripovedne trilogije in tetralogije, ki so zajete iz bolgarske zgodovine. Gre torej za dela, ki obsegajo tudi po dva tisoč in več strani. Tako je lani zaključena trilogija Dimitra Taleva o makedonskem revolucionarnem gibanju na začetku našega stoletja, ki obsega romane »Zelazni svetilnik« (1952), »Hlinda« (1953), »Prespanski zvonovi« (1954) in »Slišim vas glase« (1966). Dragomir Asenov je prav tako lani zaključil romansko trilogijo »V Herostatovi senca«, v kateri je na podlagi doživljenjskega obrtno družine z bolgarskega podeželja prikazal vso tragiko druge svetovne vojne. Tetralogija Emilia Mnova je pred lanskim dosegla že tretji zvezek (Konec Delij, 1955; Dan se rojeva, 1956; Strmine, 1965). Lani je izšel tudi prvi roman »Deževno poletje« trilogije Ivana Martinova »Velika preizkušnja«. Ti obsežni romani-roke doživljajo pogoste ponatise. Tako so prvi trije romani Dimitra Taleva lani izšli že v šesti izdaji.

Posvete bo treba spregovoriti še o romaniški tetralogiji, najzanimivejši med vsemi bolgarskimi, namreč o delu »Navadni ljudje« enega najpomembnejših sodobnih bolgarskih pripovednikov, Georgija Karaslova, ki ga na Slovenskem poznamo po prevedenem romanu »Kristavek«. Celotno delo bo obsegalo pravzaprav šest zvezkov. V delu gre za revolucionarni boj Bolgarov, za izjemno široko panoramo trčenja naprednih sil s kapitalizmom in fašizmom vse do osvoboditve septembra 1944. Lani izšla ni četrta zvezek govori o ljudeh iz Trakije, o njenih revolucionarnih v dneh znane septembrske vstaje 1923. leta, o dogodku torej, ki so ga v bolgarskem pripovedništvu že obdelali Krum Velkov (»Vias Borovo«), Emil Korolov (»Septembrovica«) in Emilijan Stanev (»Ivan Kondarev«), je da je Karaslov postavil dogajanje v trajijsko vasa Prohodo, kamor septembrska vstaja naravnost sploh ni segla.

Pavel Vežinov (kar je psevdonim Nikole Gugova) je lani tiskal novelso zbirko »Duh po mandeljnih«, ki je bila nagajana z nagrado mesta Sofije, in krajsi roman »Zvezde nad nami«. Povest »Ilje Volena« (1965) je kot izjemno delo dobila državno pesniško nagrado. Pesnica Blaga Dimitrova je presenetila s prvim romanom »Pot vase«, saj gre za prvi poetični roman v novejši bolgarski književnosti. Bogomil Rajnov je knjižno tiskal lani dva romana (Pota nikamor, Človek se vrača iz preteklosti), v reviji »Septembris« pa še tretjega (Gospod Nihče). Nikolaj Haitov se je zopet predstavljal z novelso zbirko »Preplahi in gorah« (Knjigo novel »V uniformi in brez nje« je tiskal Atanas Nakovski. Dosti priznanja je dosegel Georgij Mišov s knjigo »Matrinarh«, v kateri slika kmečke domove in ženske v njih, ki samostojno vodijo gospodarstva, ker so moške zdoma, v industriji. Zanimiv je roman »Luč grmadek Slavi Bojanova o Giordanu Brunu. Mladi Nikolaj Pavlov je tiskal roman iz sodobnega življenja »Šidro je ostalo na dnu«.

Med umetniško najvidnejše bolgarske pripovednike spada Emilijan Stanev, ki je pred nekaj tedni obhajal šestdesetletnico življenja. Je strasten lovec, izjemen animist in virtuoz jezika. Svetovno znana je njegova obsežnejša novela »Človek, ki je kradel breskve«, po kateri so Bolgari posneli enega svojih najboljših filmov. Lani je revialno tiskal svoj novi roman »Legenda o preslavljenem knezu Sibinu«, sedaj pa piše novi roman »Sultanski love«.

Tik pred smrtjo je znani satirik Svetoslav Minkov tiskal zbirko novel pod naslovom Panoptikum Leichenvalde na temo hierarhijske ideje o taboriščih. Kamen Kalčev je tiskal dva romana (V aprilu, Na živju življenja). Laman (psevdonim Lajla Marinova) pa obsežan roman »Od sončnega vzhoda do zahoda«. Izšle so tudi izbrane novele in povesti Georgija Karaslova »Osvobodjenje«. Zanimanje je zbudil roman Vere Mutafchieve »Letopis o zmedenem času«.

Spomini, potopisi in mladinske knjige

Bogata in nadrobna memoaristika je že od nekdaj udomačena zvrst v bolgarski književnosti. Tako je skoraj osemdesletni Stojan Zagorinov, avtor »Legende o sveti Sofiji« in dramski pisatelj, pod naslovom »Zasenčeno življenje« v pripovedni obliki v izjemno jeziku prikazal svoje otroštvo in mladost. Prav tako je Mihail Kremen, avtor znane »Bregalinke«, predlanskim zaključil svoje delo v dveh zvezkih (1959–1965) »Roman o Javorovu«, enem najbolj znanih bolgarskih pesnikov. V drugi izdaji je v dveh knjigah izšla spominška knjiga pripovednika Konstantina Konstantinova »Potovanje skozi leta«. Lani je posebno pozornost zbudila knjiga najbolj znanega bolgarskega karikatrista, slikarja Ilje Beskova »Zapiski o umetnosti«, ki ima skoraj 400 strani. Na tem mestu je treba omeniti, da je pravkar dopisal svoje »Spomine« tudi znani Angel Karaličev. V knjigi bodo izšli še letos.

Tudi potopise ne primanjkuje, ruže pri Bolgarih. Tako je eden najvidnejših mlajših pripovednikov Jordan Radčikov na skoraj 300 stranih v knjigi »Nemaščevna dvorica« umetniško preplečevalno spregovoril o Sibiriji, seveda na čisto drugačen način kot naš Anton Ingolič. Dela namreč duhovite preskoje iz Sibirije v Bolgarijo, v marsičem gre za sivojestrno grotesko, nasičeno s humorjem, s spomini na otroštvo, hkrati pa z izjemnimi opisi iz živalstva sveta. V njegovem primeru gre bolj za dragoceno umetniško delo kot za potopis. O poti v Sovjetsko zvezo je Krum Besev napisal knjigo »Sovjetski meridiani« (500 strani). Nič manj zanimiv ni potopis Viča Ivanova »Pod poljskim nebom« (360 strani). Svojevtrst je tudi »Afrski zapiski« Valerija Petrova (342 strani), ki govori o Egiptu, Sudanu, Tanganjiki, Zanzibaru in Ugandi.

V mladinski književnosti so Bolgari nekoč sloveli. Ran Bosilek je pred devetimi leti umrl, Angel Karaličev pa je še delaven. Izšla sicer še veliko mladinskih del, vendar omenjenih dveh avtorjev ni nihče preselil. Zadnja leta so to zvrsti gojili zlasti Cvetan Ivanov, Stojan Daskalov, Lada Galina, Ivan Vasilev, Boris Krumov, Bogdan Mitrov in še nekateri. Medtem ko pred nekaj desetletji tako rekoč ni bilo bolgarskega pisatelja, ki ni pisal tudi za mladino, je danes položaj drugačen. Čas se je spremenil, treba je drugače pisati, pa je veliko nadarjenih pisateljev odnehalo.

Dramatika

Kar zadeva dramo, lahko rečem, da je zelo priljubljena literarna zvrst. V Bolgariji je namreč zelo veliko subvencioniranih gledališč, ki ta dela uprizorjajo. Vsako leto pride na oder več deset domačih del, vendar je kvalitetnejših malo. Zadnji čas so dosegli večji uspeh drame Kamena Zidarova »Dana in junak«, Georgija Karaslova »Tango, Božidar Božilova »Klovski iz splošne«, Nikolaja Haitova »Stevce, Dragomira Asenova »Vrtince za dr. Somova« Ivana Radoeva »Vremensolovna postaja«, komedija Lozana Strelkova »Ni sto resnica« itd.

Esejistike in kritike izhaja v knjigah sorazmerno veliko. Od lani izšlih del omenjam le nekatera najvidnejša. Stojan Karolev je tiskal knjigo »Sodobna literarna vprašanja«, kjer sta posebej zanimivi dve obsežnejši študiji o uglednih pisateljih Stanevu in Radčikovu. Ljuban Georgiev je izdal impozantno monografijo o pesniku Petju Penaru (532 strani), ki je devetindvajsetletni tragični komediji Georgija Konstantinova je izdal študijo o pripovedniku Georgiju Karaslovu (280 str.). Pantelej Zarev je tiskal »Panoramo bolgarske književnosti« ki bo obsegala štiri knjige. Članke in kritike so zbrali Zdravko Petrov (256 str.), Boris Delčev (428 str.) in Ivan Mešekov (412 str.). Ilja Konev je napisal študijo o Ljubanu Karavelovu. Bogomil Novev je izdal knjigo članov in drugo o prevajalstvu umetnosti, Petr Pondev pa o pesniku Nikolu Vapcarovu. Za jubilej Klimenta Ohridskega, po katerem se imenuje sofijska univerza, je Bolgarska znanstvena akademija

izdala zbornik s 24 razpravami, posebej pa sta izšli še dve knjigi o Klimentu (Konstantin Mečev, Ivan Bogdanov). Literarni teoriji in kritiki je posvečeno delo Ivana Sarandova »Izmena in letos. Ljubomir Tenev je napisal analitično študijo o Hamletu, Atanas Navev o sodobni zahodni dramaturgiji (411 str.), Kiril Nedev pa o starogrškem gledališču. Sem spada še študija Vasilja Stefanova »Drama in kompozicija«. Hristo Jordanov je napisal študijo o Veselinu Andreevu, Vasilinu Krstev pa o skladatelju Svetoslavu Obretenovu.

Omenjam še nekaj jezikoslovnih študij. Hristo Kodov razpravlja o bolgarskem naglasu, Marija Deljanova pa o imperpektu in aoristu v slovanskih jezikih (292 str.). Efrem Karanfilov je tiskal delo »Bolgarski pesniki«. S starobolgarsko književnostjo se peata Petr Dinekov in D. Petkanova-Poteva. Študijo o bratih Miladinovih je izdal Nikola Tabakov.

Prevajalska „industrija“, visoke naklade

Glede prevodov omenjam, da Bolgari največ prevajajo iz rusine (več kot polovica prevedenih del). Prevodi so zvečne šibki. Zato ni čudno, če revija Zvez bolgarskih pisateljev »Septembris« letos že od januarja šteje številke posvečene iz številke v številko dva ali tri članke prevajanja oziroma kritiki prevodov. V Sofiji se dogaja namreč nekaj nemogočega: ljudje z zvezami si zagotovo pravico prevajanja določeni del pri založbah, dejansko pa zanje prevajajo drugi. Prevode podpisujejo tisti, ki niso prevajali, honorar pa si delijo naspol. V takih razmerah umetnost prevajanja ne more iti v cvetje.

Razen tega Bolgari veliko prevajajo lastna dela v svetovne jezike (angleščino, ruščino, nemščino, francoščino). Vsako leto pride na vrsto kakih dvajset avtorjev s po enim delom. V kolikšni meri se taka propaganda obnese, je drugo vprašanje. Kvalitetni ti prevodi vsekakor niso. Izdaja jih pa na posebna založba, ki je utemeljena v ta namen.

V dobrem letu je bolgarska književnost izgubila izjemno veliko pisateljev. Umrli so pripovedniki Dimitr Dimov, Dimitr Talev, Svetoslav Minkov in Gjončo Belev, pesnika Veselin Hančev in Krum Velkov, mladinski pisatelj Aleksej Spasov in kritiki in esejisti Minko Nikolov, Cvetan Minkov, Malco Nikolov in Simeon Radev.

Založništvo je močno razvito. Poglavitne založbe so: v Sofiji Bilgarski pisatelj, Narodna prosveta, Nauka i Iskustvo, Narodna kultura, Narodna mladost, Bilgarski hudožnik, Profizdat, DVI (Državno voensko izdatelstvo, ki izdaja tudi leposlovje), Izdatelstvo na NSOP (Nacionalni svet na Očesstvenja front) in Izdatelstvo na BAN (Bolgarska znanstvena akademija. V Plovdivu deluje Državno izdatelstvo Hristo G. Danov, v Varni pa DI Varna (državno izdatelstvo Varna).

Se besedo o revijah. Osrednja književna je »Septembris«, mesečnik na 256 stranih, ki ga izdaja Zveza bolgarskih pisateljev. Druga književna revija je Plamk, ki izhaja prav tako mesečno. Literarni zgodovini, kritiki in esestistiki je posvečena »Literaturni misle«. Za gledališko problematiko izhaja že čez dvajset let »Teatr«, za glasbeno mesečnik »Bilgarska muzikaa«. Razen tega izhaja še: Bibliotekar, Bilgarski knigopis (bioblogrfski), Filozofska misel, Geografija, Istosčeski pregled, pa še dva tednika, namreč književni »Literaturna fronta« (na 4 velikih straneh) in »Narodna kultura« (na 8 velikih straneh). Kar zadeva naklado en primer: mesečnik »Septembris« tiskajo že dolgo v 10.000 izvidih.

Bolgarska knjiga je zelo poceni in po menbenje izdaje včasih poidejo v nekaj dneh, čeprav so naklade v primerj z našimi nadpovprečne. Znani »Baj Garlovo« Alekso Konstantinova je tiskal leta 1965 v 50.000 izvidih, prevedeni roman Heinricha Mana v 25.000, Čopičeve novele v 15.000, mladinska dela tudi v 60.000 izvidih. Povrtoke so lani tiskali (romane, novele) tudi v 25.000 izvidih.

TONE POTOKAR

Dokler se bom zavedal, bom hvaležen usodi, da mi je naklonila možnost za študij najvažnejše in najvišje vrste. Ne mislim s tem na univerze v Pragi, na Dunaju, v Parizu in drugod, temveč na univerzo, kjer ti ne predavajo ne takih ne drugačnih učenih predmetov, temveč kjer ti življenje samo razkriva svojo naravo, svoje posebnosti, zakone, hkrati s tem pa tudi naravo družbe in človeka, karšen je in morda kakršen bi moral biti. Skratka gre mi za univerzo življenja, kakršnih je na primer Maksim Gorki, ki je spisal knjigo Moje univerze, preizkusil več, moj delež pa je bila ena sama, v kateri sem dobil vpogled v življenje v nenavadno zgoščen obliki. Tak je bil tudi njen nauk. Ta univerza je bila vojno ujetništvo v Rusiji med prvo svetovno vojno. Njen nauk je bil take narave, da me je o marsičem osveščal vse življenje do danasnega dne. Da, zdi se mi, da so v njem neka opozorila, odkritja in napotki, ki veljajo kar zagotovo tudi za danes in ki bodo ostala v voljavi — do kdaj, vedi bog. Na vsak način so važen element vsega mojega življenja in ravnanja v petdesetih letih, ki sem jih po tej univerzitetni dobi preživel.

Med vprašanji, pred kateri si postavljen v tako nenaravnem položaju, kakršno je ujetništvo, je skoraj gotovo med najvažnejšimi vprašanje po tem, kako se ti je znašlo in kako ti je ravnanje v tako nenormalnih življenjskih pogojih, ki so vrhu tega gotovo povsem začasni in prehodni. Spominjam se, da je trajalo nekaj časa, predem mi je to vprašanje prodrla v zavest. Tedaj sem se vprašal: kako naj živim, kako je dolžen živeti človek v tako prehodnem in nenavadnem položaju, karšen je naš, namreč ujetniški? Predvsem njegova nenormalnost. Bil smo resnično skoraj izven zakona, toda izven kakšnega zakona? Izven zakonov normalne človeške družbe. Ali ni zato tudi nam vse dovoljeno? Možen je pritrilen odgovor in naravno se mi je zdelo, da so mi nekateri med nami s svojim ravnanjem tudi sledili. Toda ali je zakon družbe edini zakon, ki nas zavezuje? Bilo mi je jasno, da me nihče in nič na svetu, niti družba niti težki zgodovinski procesi niti »krivica« usoda ne morejo odvzeti poslušnosti tistemu, kar se kot ukaz ali vest tako ali drugače oglašja v vsakem človeku.

Prehodnost ali začasnost našega položaja. Najprej ali bo prehodni in začasni tudi za tiste med nami, ki bodo v njem dočakali smrt? In še, kaj pa sploh ni začasno? Začasnica je vsaka življenjska doba od mladosti do starosti, ki je med njimi najbolj začasna. Začasne in prehodne so vse zgodovinske dobe, toda nobena začasnost nas ne more odvzeti od pokornosti imperativu našega dostojanstva in okusa, kakršnega nosimo v srcu. Tega ne more niti naša predatomska doba, naj svet še tako izgublja glavo v nji in naj se konča z zmagaznoma ali katastrofo. Nič ne more opravičiti hipoteze absurda in neokusne razpuščenosti, ki se jima svet udaja sprčo grožnje, kakršna viš nad nami. Takrat pa sem si rekel: živi brižno in pozorno, karkoli živiš. Ne podcenjuj trenutka in ne smeš se s tem, da bi ga precejševal. Živi resno in lahkonno in imej pred očmi čudovito smrtjo, na katero ga je zaradi resnice obsodilo atensko ljudstvo, skušal naučiti neko lepo melodijo na glasbenem instrumentu.

Odnos ujetnikov do našega prehodnega in izrednega položaja so bili seveda različni. In prav razlike v tem pogledu so poleg temeljnih organizacijskih nujnosti povzročile, da se je vsako naše taborišče v kratkem času začelo oblikovati v zelo pregleden in nazoren primerek človeške družbe. Vsak naš kolektiv se je začel razslojevati in nastajala je v njem posebna hierarhija. Vodilni položaji v taboriščih so bili seveda odvisni od ruskih oficirjev in podoficirjev, naših komandantov. Kdor se je hotel povzpeti do položaja, ki mu je obetal nekoliko udobnejše bivanje, morda celo tako s postrežbo, na vsak način pa z nekoliko boljše hrano, se je moral tako ali drugače prikupiti ruskemu vodstvu, kar je bilo v večini primerov mogoče le na škodo ujetnikov. Jasno je bilo, da so mnogi Rusi in z njimi naši komandanti kupčevali z živili, namenjenimi nam. In bilo je zanimivo, počeno in celo človeško pretresljivo gledati oblikovanje in življenje ujetniške hierarhije, med katero je tekli nenehen boj za položaje.

Izmed ljudi, ki so spadali vanjo, so vedeli vsi dosegli svoje položaje zaradi svojih činov v avstrijski vojski. Ostali pa so na svojih mestih samo tisti, ki so bili pripravljeni na klečeplavstvo, na nepoštenost in ki so bili dovolj spretni v bojih, kakršnim se na svojih položajih niso mogli izogniti. Okrog njih je teklo nenehno spletkarjenje, klevetanje, izpodkopavanje in neizprosno tekmovanje njihovih najbližjih med seboj in celo zoper lastne pokrovitelje, na katerih mesta je stalno pretendiral truma ljudi, spet pripravljenih na vsakršno izdajo in lopovščino. Seveda so bili to v nekem smislu posebni ljudje, nekoliko brezsrčni koristolovci in brezobzirneži, kajti med množicami ujetnikov je bilo vendarle sorazmerno malo ljudi, ki bi bili voljni svoj bedni položaj zamenjati z njihovim.

Ljubosumnost komandantov je bila zelo budna. Bilo je dovolj, da si bil skromno rusko pismen človek, kar je bil pogoj za tako mesto, in že te spremljala njihova nezapljujivost. Spominjam se, da sem samo

zaradi tega večkrat moral zapustiti kako taborišče, zlasti manjše, da ne bi mogel postati tekmeč katerega izmed teh ljudi. Jetrniki smo jih zaničevali in, čeprav so imeli nekakšno oblast nad nami, smo jim svoj odnos kazali neprikrivo. Posebno nestrpnost so bili ti mogli nasproti nekaterim ljudem, ki so v tej ali oni nacionalni skupini uživali nekakšno moralno avtoriteto, kar se je začuda najpogosteje pojavljalo pri preprostejših narodih naše pisane skupnosti.

Takrat sem veliko razmišljal o teh komandantskih naravah in prišel sem do prepričanja, da so to v glavnem ljudje dveh orientacij. Eni so se zavedali začasnosti našega življenja in so si zaradi tega prirotili mnenje, da je človeku v takem položaju dovoljeno prav vse in da mu bo po vrnitvi v normalno življenje tako in tako vse pozabljeno in izbrisano. Drugi pa so bili kratko malo ljudje, ki so vedeli, da se je treba v vsakem položaju in povsod uveljaviti, in to za vsako ceno, brez ozira na karkoli. To so bili svojevrstni življenjski fanatiki, verniki koristi in uspeha, ljudje brez pomislekov in brez vesti. Ne bi se hotel šteti ne med prve ne med druge. In dasi jih je poleg resnično izbranih v vsaki družbi in v vsakem času znatno število, sem jih kot življenjski novinec radovedno opazoval, hkrati pa sem se jim izogibal in sem skušal ostati vanje neviden. In če me je misel o važnosti vsega začasnega obveščala o notranosti, me je spoznanje o vloži nekaterih takih ljudi v družbi, ki je v nekem smislu samo zelo povečano taborišče, vodilo v vsem življenju, v katerem sem se zmeraj izogibal vsemu, razen tistemu, kar sta mi narekovali sila časa in moja vest.

Je pa v zgodbi moje ujetniške univerze še eno poglavje, ki z nobenim od obeh momentov, o katerih sem govoril ni v neposredni zvezi, ki pa ju po svojem smislu vendarle dopolnjuje. To je moje srečanje z nekim znanstvenim in redkim pojavom množične manije, da množične blamozitje v zelo izraziti in že kar nevtrni obliki. Znano je, da želja rodi vero in prepričanje. In samo tako si je mogoče razlagati, kako je moglo priti spomladi leta 1918, se pravi še v prvi polovici tedanje svetovne vojne med ujetniki, ki smo prezimovali v Sibiriji, do množičnega prepričanja, da je vojna končana in da se odpravljamo domov, kajti tedaj so nas pričeli prevajati v evropsko Rusijo na razna dela. In čudna stvar, ta vera ni pogajala samo v našem taborišču in v skupini, kateri sem pripadal. Ne, na našem potovanju smo se lahko prav kmalu prepričali, da vlada neomejeno v vseh ujetniških transportih, ki so se pomikali proti zahodu, izla blama vera. Dohitevali smo takih transportov na stotine in v vseh je divjala ta manija z nepopisno in neugnamo silovitostjo. Sam sem sploščkal svojih tovarišev ugovarjal z dobrodušno ironijo, kajti bral sem ruske dnevnike in v njih vojna poročila, ki niso dopuščala nobenega dvoma o stanju stvari. Njim pa so bila seveda še prav posebno zgovoren dokaz za njihovo vero. In tako je bilo z vsemi možnimi ugovori. Za vse so imeli bistre protidokaze, njihova vera je rasla in rasla in naše razprave so postajale bolj in bolj vroče. In še eno omenje vredno: pomohi, ko sem bil takoreköt sam s seboj, sem določno čutil mogočen pritisk kolektivne vere na mojo zavest. Kaj pa če se vendarle motim jaz in imajo prav oni, sem se vpraševal v nekem čudnem mentalnem stanju, v katerem sem imel občutek, da me bodo valovi vespolne vere zalili in da bodo kratko malo pomislili isero kritične razsodnosti v meni. Resnično, celo v tako očitnih zmotah velikih kolektivov, je težko zoperstavljati se uspejstji njihove zavzetosti če si popolnoma sam. Toda zoperstavljati sem se in si, priznati moram, v trdih bojih donovedoval ter si tudi dopovedal, da je njihova vera popolnoma iz trte zvita utvara.

Zal pa sem iz neke malce smešne vneze za resnico, ki bi se tako in tako čez dva tri tedne razodela sama, svoje prepričanje o njihovi zmoti skušal dopovedati tudi tovarišem. Rekel sem, da je razpravljanje med nami postajalo bolj in bolj vroče. Nestrpnost njihove vere je narasla in pri ti je moralno do krize. Jeli so mi groziti, kar je podžigalo moj ponos in mojo trdnost, ta pa je samo še hujše razvnela njihovo negodovanje, ki se je jelo spreverjati v sovražstvo. Na neki postaji, na kateri je stalo kakih trideset transportov, me je med takim prerakanjem obklobila velika množica ujetnikov, ki so v hipu vsi vedeli, za kaj gre. Sklenili so me ujetiti. In za življenje se imeni zahvaliti samo odločno nastopu ruske vojaške patrulje, ki me je iztrgala iz njihovih rok in jim grozila s streljanjem. — Tako sem kot dvasetleten mladič zvedel, kaj je človek, kaj je družba in kaj je resnica enega ter resnica mnogih, ki sem jo takrat srečal v njeni absurdo pošastni obliki, kakor mi je petindvajset let kasneje sreča naklonila možnost semantiti se z njo v njeni ustvarjalni in ju-naki podobi.

Tak je tretji nauk, ki sem ga prejel na svoji življenjski univerzi. Zdi se mi, da je s prejšnjima dvema skupaj vreden posredovanja drugim v tem zapisu, s katerim se moji dnevniki za zdaj zaključujejo in s katerim se moram s hvaležnostjo in z neko nostalgijo posloviti od njihovih bralcev. Kajti dveletni rok mojega dogovora z redakcijo »DELO«, ki ji ob tej priložnosti ravno tako izrekam svojo zahvalo, je potekel.

Pred tristo leti se je rodil Jonathan Swift

Divje ogorčenje satire

OD NAŠEGA LONDONSKEGA DOPISNIKA

Iz irskega naroda je izšlo nemalo moč, ki so postali znameniti v svetovni književnosti in ne samo v anglo-irskem kulturnem krogu: dramatik Sheridan in George Bernard Shaw, pisatelj James Joyce, pesnik Yeats in drugi. Skoraj vsi so bili razpeti med Irsko in Anglijo, bodisi da so se rodili kot sinovi angleških staršev na Irskem — in to je pomnilo, da so bili protestanti — ali da so našli priznanje in slavo na Angliškem, s tem pa tudi po svetu. Te može si danes lahko lastiti tako Irsko kakor Anglija in največji satirik v angleški književnosti Jonathan Dean Swift, ki se tristoletnice njegovega rojstva spominjajo letos Irsko, Anglija in ves svet, ni izjema. Da pisca »Guliverjevih potovanj« in drugih del je mogoče reči, da je nenehno bežal iz Irske in se vedno znova vračal k njej, kakor da je ubežnika gnala usoda na naj tja, kjer je bil rojen.

Da je Swift res postal last vsega človeštva, dokazuje izredno zanimanje za spominke slovesnosti na Irskem, posebno za štiridnevni simpozij o pisatelju, ki se ga je udeležilo nad sto zgodovinarjev književnosti z vsega sveta. Simpozij je bil od 25. do 28. aprila letos na Trinity Collegeu v Dublinu in na njem so predavali o Swiftu in njegovih delih najboljši poznavalci tega velikega satirika, ki ga mirno lahko postavimo ob bok Voltaira, le s tem razlokom — kakor je nekdo dejal — da je bil Voltaire večji mislec, Swift pa boljši pripovednik.

Ko je končal študij na Trinity Collegeu v Dublinu, je Swift odšel v Anglijo, kjer je bil več let tajnik sira Williama Templea. V teh letih je imel dovolj priložnosti sukati pero in se seznanjati s književnostjo. Toda podati mu je začel presedeni odvisen položaj in ker ni imel možnosti za napredovanje se je leta 1694 prvič vrnil na Irsko, kjer je postal duhovnik anglikanske cerkve. Tako si je utrl pot za dokončno vrnitev v Dublin kot dekan katedrale svetega Patricika dvajset let pozneje.

Po prvi vrnitvi domov je Swift napisal »Bitko knjige«, parodijo na »Svajo med stari in sodobniki«, o tem, katera književnost je boljša in pomembnejša — klasična ali sodobna. V »Zgodbi o sodu« je združil satirične eseje, v katerih se posmehuje razdorom in prekanenjem med krščanskimi ločinami, čeprav na videz postavlja v bran anglikanizma. Že v teh delih je prišla do izraza njegova satirična žilica, ki se je pozneje razvila v najostrejši, najbolj žgoči in učinkoviti posmeh vsemu tistemu, kar človeka ponižuje in ga dela nesrečnega. »Jonathan Swift je izstrelil na človeštvo najbolj strupeno puščico, kar jo je kdaj sprožil zaničevanje.« je zapisal eden izmed številnih Swiftovih življenjskecev, Amerikanec Carl Van Doren. Prenekanteri književni zgodovinar ga je razglasil za ljudomrznika, toda natančneje in globlje proučevanje njegovega življenja in pisanja dokazuje, da je Swifta, nasprotno, razdiralo ogorčenje zaradi človeških krivic in da je s svojo neumljeno satiro hotel te krivice popraviti.

Sredi političnega življenja

V »Dnevniku, posvečenem Stelli«, prijatelji, ki ga je spremljala vse življenje — nekateri trdijo, da je postala njegova žena — je pisatelj odložil satiro. V dnevniku, ki ga je pisal Stelli — Esther Johnson — iz Londona, je sporočal v Dublin dogodke iz angleške prestolnice — literarne in politične. Dnevnik je prežet z ljubeznijo do osebe, ki ji je bil namenjen. Iz njega ne veje značaj ljudomrzneža, ampak značaj čutečega človeka.

ČASTITI DOKTOR SWIFT
dekan pri svetem Patriciku

To je bilo najbolj razgiban obdobje v Swiftovem življenju, ko je bil tudi njegov politični vpliv najmočnejši. Odšel je v London, da bi izprosil od kraljice Ane večjo denarno podporo za irsko anglikansko cerkev. Med bivanjem v Londonu je prišel v stik z Addisonom, Steelom in drugimi pomembnimi književniki, a tudi z vodilnimi torijevskimi politikmi, ki so brž opazili, da ne mara whigovcev. Zaupali so mu urejanje torijevskega glasila »The Examiner« in Swift je začel duhovito in odločno udrihati po whigovskih voditeljih in njihovem ljubljencu vojvodi Marlboroughu, ki je vodil angleško vojsko skupaj z Nizozemci v bojih proti Franciji. Swift je mojstrsko razkrival, kako je vojvoda s svojim dragim vojskovanjem obogatil sebe in whigovce na škodo angleške trgovine. To je bilo stretilo za torijevce, s katerimi so leta 1711 sestrelili whigovsko vlado.

Nekaj let je bil Swiftov politični vpliv zelo močan. Bil je velik prijatelj z novimi ministri in člani visokega plemstva so ga pogostokrat prosili za usluge. Vse je kazalo, da ga bodo imenovali za škofa. Toda pisatelj si ni delal prevelikih utvar in pozneji dogodki so pokazali, da je imel prav. S svojimi satirami, naprjenimi proti klerikalcem, podkupljivim sodnikom in nepoštenim politikom (»Zgodba o sodu«) si je nakopal vplivne sovražnike, ki so kraljico Ano pregovorili, naj ne imenuje Swifta za anglikanskega škofa. Toda njegovim prijateljem se je le posrečilo, da so mu leta 1713 zagotovili mesto dekana katedrale svetega Patricika v Dublinu.

Naslednje leto je umrla kraljica Ana in na prestol je prišel prvi Hannoveranec, Jurij I. Torijevci so odtlej v vladi in spet so se polastili oblasti whigovci. Swift je bil 47 let star, ko se je moral vrniti na Irsko, ki jo je najprej imel za deželo izgnanstva. Potlej je živel na Irskem še dobrih trideset let do smrti. Dublin je bil središče angleške kolonialne oblasti na Irskem. Z dublinskega gradu so vladali angleški uradniki, ki so bili whigovci. Medtem ko so bili v Angliji tradicionalni pristaši torijevske stranke podeželski župniki in graščaki — nasprotniki novega merkantilnega razreda, meščanstva, ki je zraslo pod Cromwellom — so bili Angliji na Irskem skoraj vsi whigovci. Pristaše torijevske stranke so imeli za prikrajšane zagovornike pobegega katoliškega kralja Jakoba II. Zato Swiftu v Dublinu niso sprejeli z odprtimi rokami. O tem najbolje pričča pesmika, ki so mu jo nabili na vrata tistega dne, ko je bil ustoličen za dekana:

Danes je postal dekan,
slaven, bistrega duha,
kletvam in molitvi vdan,
v službi mamona in Boga...

Swift in Irsko

Swift se sprva ni hotel mešati v politiko na Irskem, toda polagoma so ga njegove politične dolžnosti zvale na to poprišče. Med njegovimi revnimi farani v Dublinu je bilo mnogo tkalcev, potomcev hugenotskih beguncev. Te je hudo prizadela angleška merkantilistična politika, ki je zavrla izvoz njihovega volnenga blaga. V takih razmerah je Swift leta 1720 napisal pamflet »Predlog za splošno rabo irskih izdelkov«, v katerem zagovarja politiko gospodarske samostojnosti in predlaga, da bi bilo treba zažgati vse, kar prihaja iz Anglije, razen ljudi in premoaga.

Duhoviti dublinski dekan ni bil zagovornik irske politične neodvisnosti. Menil je, da zgodovinska zavojevanja dajejo zavojevalcu pravico, da jemlje nad štirim petnam irskega prebivalstva pravico do zemlje, ce-

lo do napredovanja in vzgoje. V tem pogledu je bil otrok svojega časa. Toda hkrati je divje obsojal pohlep in neodgovornost irskih veleposestnikov in zahteval, da bolj človeško ravnajo s svojimi najemniki.

Ni si mogoče misliti bolj žgoče in presretnjive satire, kakor je njegov »Skromni predlog« iz leta 1729. V tem spisu pisec na videz nastopa kot dobronameran gospod, ki je v skrbeh za usodo revnih otrok na Irskem, sklenil, da jih bo »preskrbele«. Po njegovem načrtu naj bi poklali vse enoletne otroke in jih porabili kot hrano, posebno za veleposestnike, »ki imajo še največ pravice do otrok, ker so tako in tako požrli skoraj vse njihove starše«. Dobri gospod naškva vse prednosti, ki jih ta načrt nudi Irski: poceni hrana, postranski zaslužek, manj beračev. Tistim bralecem, ki menijo, da bi bilo to le prehudo za irske reveže, pa mirno odgovarja: »To me niti najmanj ne vznemirja, ker vsi zelo dobro vemo, da vsak dan kar se da naglo umirajo in trohijo od mraza in lakote, nesnage in mrčesa.«

V tem spisu in drugih podobnih spisih se najdemo tisto neposnemljivo, takó učinkovito Swiftovo »tehniko« satire: junak se postavi v vlogo nedolžnega opazovalca, ki prihaja — ne da bi trenil — z najbolj strašnimi predlogi na dan in se čudi, če se ljudje zgražajo. In ko se zgražajo, jim ljubeznivo pove, da se v resnici dogajajo še strašnejše stvari. Nič ne pomaga, ko bralec, ujet v zanke njegove neizprosne satirične in človeške logike, ugovarja. Resnica je postala očitna, vzgana s počatom Swiftovega genija. In ta genij je dosegel vrh v delu, ki je danes last vsega človeštva.

Guliverjeva potovanja

»Guliverjeva potovanja« so najbrž edino veliko delo v vsej angleški književnosti, ki še danes živi dvojnó življenje: hkrati je ena izmed najčudovitejših povesti za mladiino in eden izmed najbolj jedkih opisov človeštva, posvečenih zrelí domisljiji. To je mogoče zato, ker se pretresljiva satira ne vsiljivo skriva za prijetno razburljivim prosljem popotniške zgodbe. Otroci le redko kdaj pokuka za pročelje, odrasel bralec pa se ves čas zaveda satire. V tej povesti, ki ima štiri dele: Guliver v deželi Liliputancev, pri velikanih, na letočem otoku Laputa in v deželi razumnih konjev, so nekateri zgodovinarji hoteli poistovetiti Liliput z Anglijo, Blefuscu s Francijo in razne osebe z resničnimi ljudmi tiste dobe.

Toda to ni tako važno. Dosti bolj važno je, da majhnost Liliputa pooseblja ozkosrčnost, ki je zmožna človeštvo, zavist, zloba, nezvestoba, nehalnost, slo po oblasti, prevsem pa sovraštvo do vsega, kar je resnično velika. Bazažnost velikana pa je simbol širokosti srčnosti in strpnosti, sprico ktere zbledi Guliverjeva samozavoljna in vase zaverovana človeška narava.

Toda nikjer ni kislina tako jedka kakor v četrtem delu, v katerem Guliver obišče deželo ljudi brez razuma in konjev z razumom. Guliver pripoveduje konjem, kako je deželi ljudi. Konji modrujejo, da ljudje pač ne morejo prizadejati drug drugemu dosti hudega. Ljudem ležijo usta prav na obrazu in zato ne morejo gristi drug drugega, razen če tega ne delajo sporazumno. »Kremplji na vaših sprednjih in zadnjih nogah so tako kratki in nežni, da bi eden izmed nas konjev pognal tucat ljudi v beg.« Konji kratko malo ne morejo verjeti, da bi človek, četudi bi hotel, lahko storil drugega kaj žalega. Narava ga ni obdarila z močnim gobcem in kremplji.

Sledi Guliverjevo pojasnilo:

»Nisem se mogel premagati, da ne bi zmaljal za glavo in se nasmehnil njihovi nevednosti. In ker mi ni neznana vojna umetnost, sem jim opisal topove, topiče, mušketere, karabinke, pištole, krogle, smodnik, sablje, bajonete, bitke, obleganja, umnike, nasokke, podkope, sovražne podkope, obstrlejevanja, pomorske bitke. Opisal sem jim ladje, ki so se potopile s tisoč možmi na krovu. Dvajset tisoč mrtvih na eni in na drugi strani. Opisal sem jim, kako stokoga umirajoči, kako letijo udli po zraku, dim, hrup, zmedo, kako konji do smrti teptajo ljudi, pobege, zasledovanja, zmagoe; polja, pokrita s trupli, ki jih bodo požrli psi, volkovi in ptice roparice. Opisal sem jim ropanje, slačenje, posiljevanje, požiganje in učenje. In da bi še povzignil pogum svojih dragih rojakov, sem jim zagotovil, da sem bil priča, kako so nekdo med obleganjem razstrelili sto sovražnikov in še sto na ladji. In glej, mrtva trupla so v kosih začela deževati z neba v veliko veselje gledalcev.«

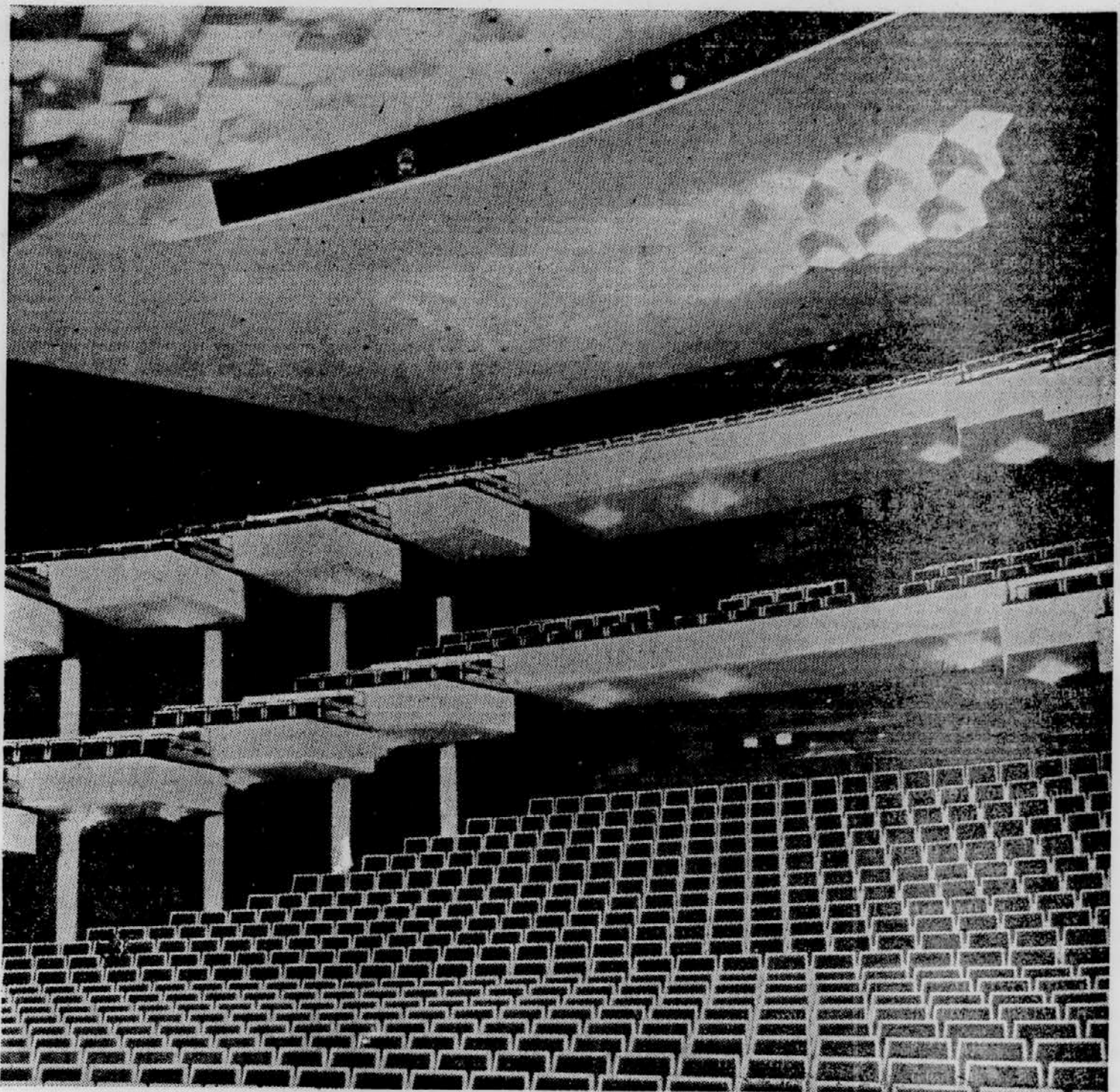
Konji slovesno izjavijo, da tisto, kar jim je Guliver pripovedoval, »ni res«. Toda bralec ve ne samo, da je res, ampak se tudi zave, kako neumno, žalostno in zločinsko je tako početje.

Zaradi resnice, ki jo je Swift vse življenje dosledno in neizprosno izpovedoval s satiro, so ga nekateri razglasili za ljudomrznika. Toda pozoren bralec bo lahko ugotovil, da se za satiričnim naliejem skriva pisatelj, ki ga pretresa divje in sveto ogorčenje nad človeškimi krivicami in zablodami. Mar ni dal v lastnem latinskem epitufo, ki so mu ga po smrti vklesali v marmor v katedrali svetega Patricika v Dublinu, ključ do tiste moralne vzmeti, ki je bila najmočnejše in najgloblje gibaló njegovega genija? Epitaf se v prevodu glasi:

»Tukaj leži truplo Jonathana Swifta, dekana te katedrale, KJER MU DIVJE OGORČENJE NE MORE VEC TRGATI SRCA. Pojdi, popotnik, in posnemaj, če moreš, vtrajnega zagovornika močate spobode.«

... Ubi saeva indignatio ulterius cor lacerare nequit.

BOZIDAR PAHOR

MESTNA GLEDALIŠKA HIŠA V DORTMUNDU

Umetniško mesto v mestu industrije

Sprehod po novi gledališki hiši v Dortmundu

Minuto ali dve sem čakala ob vratarjevi loži na tehničnega vodjo, pa sem že v kratkem času lahko spoznala, kako domače se počuti številna gledališka družina v tej veliki, moderni, bolj za jutrišnji kot pa za današnji dan zgrajeni hiši.

»Dobro jutro, je kaj pošte... Vreme pa je tako... Kako je z glasom, bolj...«

Člani opernega zbora in orkestra, ki so hiteli na dopoldansko generalko za Hindemithovega »Slikarja Mathisa«, so imeeli vsi po vrsti vratarju povedati kaj bežnega, ljubeznivega, zares veseli, da so spet tukaj, v svojem malem mestu sredi veleznestnega dortmundskega vrveža.

Potem pa je že prihitel Heinz Huck in si tudi v menoj privoščil mesto, kar si z neskaljenim veseljem in še vedno svežim ponosom privoščil z vsakim nadvednežem iz laičnega sveta: klobčič, s katerim me je vodil po svojem teatralnem labirintu, je začel odvijati na najbolj učinkovitem mestu, v zagonetnem zadrtju, ki se začne s stranskimi vrati, ozkimi stopniščiki, zmešnjavo kablov, praktičnih rekvizitov, s strnimi vertikalami kulis, skrivnostnim vonjem po lepilu, tudi in z blagim pridihom po pudru in šminčki, z vrvežem meniških kut in srednjeveških meščanskih oblek, v katerega so se zapletli najprirednejši na generalko čakajoči statisti.

Ceprav nisem prvič stala za kulisami, je tehnični vodja nove dortmundske operne hiše učinkovito dosegel svoj namen. Vzemljena radovednost in občutek izgubljenosti v mehanizmu, katerega ritma ni mogoče takoj dourneti in podočiviti, sta se stopnjevala v spoštljivo pričakovanje.

Samo 35 metrov od odra do zadnjega sedeža

Ker je dortmundski veliki oder pravi čudež sodobne gledališke tehnike in ima mimo 25 metrov širokega, 19 metrov globokega in 25 metrov visokega glavnega odra še dva stranska, nič manjša, pa v ozadju se prav tako velik vrtiljič oder (da o pogreznem in dvignem niti ne govorimo), se je spoštovanje stopnjevalo. In ker je scenograf »Slikarja Mathisa« zamislil enotno prizorišče, v katerem omogočajo menjavo le vrtiljič tečajni monumentalnega gotškega portala, se je v slikovitosti sožitju z gotiko znašla igračkasta hišica lepe Co-Co-San, monumentalnó gotsko razpolo pa je čakalo na svoj »nastop« v Hindemithovi operi, obviselo nad vrtljivim odrom v ozadju, na katerem so se veselo kopicile bele stilizirane ploške baročnih čeških fasad, ki so nedvoumno govorile, da je na tekočem programu Opere tudi »Prodana nevesta«.

Samo širok prag loči ta monumentalni odriški tloris od delavnice, v katerih so v času mojega obiska odriški delavci na tenke jelenske okvire (»Veste, v Porurju smo in pri nas je železa več kot jesa«) napenjalí postikano platno za odriški okvir Beethov-novega »Fidelisa«. V sosednji, prav tako prostorni delavnici, so seveda slikali valilni aparati. Maketa je kazala, da bo oder obvladoval mračen siv stolp jetriščne in

ogromne verige, viseče izpod stropa, bodo simbolizirale trdoto tiranje. No, nekdo je dober meter velik člen te kaširane verige odložil kar na igračkasti stolček maršalce iz »Kavalirja z rož«, ki se mu je odločil naslon in je čakal na mizarsko popravilo.

Ko sem se nagledala te čistokrvne teatske delovne zmešnjave, me je tehnični vodja s kretinjo, ki bi mu jo lahko zavidal vsak angleški majordom, povabil v »svetišče« samo, na glavni oder.

Presenečenje je bilo zares dramatično. Onkraj rampe se je kot mogočna protitež vsem odriškim nadomestkom in prevaram širil čudovit auditorij s svojo zlahtno prostorsko enovitostjo sesterokotnika, ki spominja na okrogli lok antičnega amfiteatra in barvno kar se da slavnostno žari od alabastrene beline balkonskih lož in blage sivine stropa do živordelega žametnega foteljev, mehkega vijoličnega mrake preprog in do sivkastorjave črnilne sten iz hrastovega lesa. Drzna, a skladna harmonija barv se naravnost vpija v oči.

Po spoštljivem premolku, posvečenem tej elegantni lepoti, sem izvedela, da je v avditoriju 1160 sedežev in da je največja razdalja od odra do sedeža 35 metrov. Da se z vsakega sedeža zares vidi celotno prizorišče, sem se seveda morala osebno prepričati. Da je akustika idealna, sem smela ugotoviti kot edini gledalec generalke, na kateri sem tudi spoznala, da v Dortmundu ni treba varčevati ne pri sceni ne pri kostumih.

Se prej pa me je čakalo vznemirljivo romanje po stopniščih, hodnikih in foyerjih, tako praznično opremljenih in tako razkošno prostornih, da tudi pri razprodani hiši (in to je skoraj za vsako predstavo) ne more biti niti sledu neprijetne, banalne gneče.

Bela, temnorjava in vijolična barva spremljajo obiskovalca velikega gledališča že od vstopa v hišo. Samo luči in gobelini smejo razgibati to barvno skalo. Arhitekti niso varčevali ne z enim ne z drugim. Vsa luč je doživljajo zase. In tudi vsak gobelin. Reliefni lesenci na notranjih stenah hodnika v prvem nadstropju so virtuozni svetlobni trilek. Skozl steklene stene, nad katerimi se čez foyerje, stopnišča in avditorij boji trilogina kupola, oznanja ta svetlobni sijaj središča Dortmundu, da je njegovo gledališko svetlišče odprto.

Zares je moral biti lanski tretji marec, ko je novo gledališče po dvanajstih letih načrtovan in gradnje sprejelo svoje prve obiskovalce, nepozaben praznik. Praznik se ponavlja za več kot tisoč obiskovalcev vsak večer, ko se odpro velika, masivna vhodna vrata bodisi za opero, dramo, koncert ali opereto. »Poslojpe naj s svojo zunanjo in notranjo ureditvijo pripomore, da bo gledališki večer slehernemu obiskovalcu pomagal pri dvigu iz vsakdanjih skrbí in mu podaril en sam občutek: da je človek.« je mogoče nekoliko patetično, a z upravičenim ponosom nad svojo stvaritvijo zapisal arhitekt Heinrich Rosskotten.

Občutek slavnostnega doživljanja ovije obiskovalca že na poti do garderob, ob katerih so s posebno pozornostjo urejeni lepota in klobčiči in celo kabine za preoblačenje. V njih je mogoče zares dobesedno zlezi iz vsakdanje lupine.

»Za te kabine so nam naše obiskovalke

še posebej hvaležne.« je razlagal Heinz Huck. »Naše cene segajo od treh do štirinajstih mark za sedež, umamo pa mlačnske in ljudske abonmaje z globoko znižanimi cenami, ki omogočajo obisk gledališča tudi ljubitelju s še tako skromnim dohodom. Kulturno združenje Ljudski oder omogoča svojim članom za mesечно plačilo trena in pol mark ogled treh opernih, dveh operetnih in petih dramskih predstav oziroma desetih koncertov v sezoni. Naše uradnice, tajnice in delavke lahko pridejo v gledališče kar z delovnega mesta, se v garderobi preoblečejo in uredijo. Tudi za parkirni prostor nismo v zadreg, saj smo zgradili podzemno garažo s prostorom za 390 vozil.«

Sanje za 42 milijonov mark

Sanje. Sanje, ki so stale mesto Dortmund 42 milijonov mark in ga vsako gledališko leto stanejo še nadaljnjih deset milijonov. Subvencija je v primerjavi z gradbenimi stroški, še bolj pa z našimi domačimi subvencijami pravilčno visoka. Gledališče samo lahko pokrije le 20 odstotkov svojih stroškov, kar ne zadostja niti za osebne dohodeke množičnega kolektiva, v katerem so samo tehnični poklici zastopani s stosedemdesetimi zaposlenimi.

To mravljišče gledališke družine utripa v osemnadstropni stavbi, ki se pravokotno širi za kupolo. Številna dvigala, telefoni in hišni radio združujejo člane in jih usmerjajo v smotrni delovni ritem. Česa vsega ne skrivajo številna vrata! Sobe za vaje, nič manjše od površine odra. Orkestrsko sobo, opremljeno s smernimo sparturo, številne korepetitorske kotečke. Udobne, a številne garderobe. Veliko, prostorno delovno dvorano baleta. Šivilske, čevljarke, krojaške delavnice, ogromna skladišča, v katerih je spravljeno kostumov za milijon mark, v vsakem nadstropju po pet kopalnice, lasuljarne, sobe za modiste, veliko pralnice, česalne salone in še in še.

Ena sama sobica se je skrila v eleganco avditorija. Osvetljevalnica. Spominja pa na elektronski laboratorij. Saj ni inspicientne glave, ki bi si natančno zmogla zapomniti na primer vseh 1200 potrebnih svetlobnih posegov, ki spremljajo uprizoritve »Slikarja Mathisa«. Za to skrbijo perforirani kartončki, ki po načelu tako imenovane thyristorske tehnike. Ne vem, kaj je to. Sem pač laik. Toda osvetljevanje scene in svetlobne spremembe na njej so brezhibne.

Kot laika pa me že ves čas od sprehoda po dortmundskem novem gledališču tare vprašanje: bo tudi ljubljana kdaj deležna vsaj kosčka takšnih gledaliških sanj, četudi brez drzne kupole, žameta in gobelinov? Saj vendar niti s svojim repertoarjem, niti z umetniško ravnió izvedb (kolikor smem soditi po bežnem srečanju s Hindemithom in skladati tudi o Brechtu, Anouillu in drugih avtorjih v dramskem repertoarju) ne zaostaja za prizadevanji dortmundskega ansambla...

STANKA GODNIO

Rajbeljska vrata za petnajsterico

Srečanje z rudarji iz Loga pod Mangartom

»Odkar pomnim, se vozimo rudarji iz Loga tako na delo,« mi je dejal ob izhodu iz pet kilometrov dolgega predora, ki povezuje našo državo z Italijo, šestdesetletni Jože Trinka, potem ko je potisnil jamsko železnico na stranski tir.

Medtem se nama je pridružil mlajši in zaprl vrata predora.

Potem smo se vsi trije zazrli za skupino rudarjev, ki se je pred nami spuščala proti Logu ter se sami krenili za njimi.

Edinstveni mejni prehod na svetu je ostal zaprt do naslednjega jutra, ko je spet prišel mlajši iz 12 km oddaljenega Boveca odpred rudarjem pot v drugo državo.

Pravijo, da je rajbeljski rudnik svinca star že nad šest stoletij in da je prebivalcem Loga pod Mangartom vedno dajal možnosti za zaslužek. Tudi po 150 in več jih je hodilo v določenih obdobjih v njegove rove iskati kos kruha. Sedaj jih je še kakšna desetina. Starejšo generacijo je pred leti zamenjalo deset mladeničev. Nadaljujejo tradicijo.

Pet kilometrov teme

Vsako jutro se v vrsti hiš v Logu zasvetijo luči že ob starih. Uro pozneje se zbere pred predorom po kakih 15 delavcev z rudarskimi svetilkami na čeladah. Z njimi je vselej tudi mlajši. Spusti jih skozi lesena vrata predora, ki jih je že nagrizel zob časa, in potem potujejo na svoja mesta v vozičkih jamske železnice. Za njimi se spet zapro vrata in tako se znajdejo v temi. Petindeset minut potujejo skozi pet kilometrov dolg predor. Razpeti med domove in rove svinčne rude poslušajo žuborenje vode, ki pod pragoj odteka iz rudnika. Potem se znajdejo na delovnih mestih v drugi državi.

»Nikoli nisimo imeli težav zaradi meje,« so mi pripovedovali rudarji. »Naš prehod je bil odprt tudi v času najbolj zaostrenih odnosov med sosednjima državama, vedno je bilo dovolj strpnosti in razumevanja za obojestranske potrebe in interese. Samo v času najhujše krize v odnosih smo bili tri dni zapredoma doma.«

»Zjutraj pridemo, jim odpremo predor, popoldne pa jih spet sprejememo,« je dejal mlajši Simčič iz Brd, ki se je že privadil na zimsko tišino Gornjesoške doline.

Ce izjemno občasne zamude rudarjev ali pa moža postave, ki zahtevajo kdaj pa kdaj nekaj strpnosti, se ob tem svojevrstnem prehodu med dvema državama ne dogodi nikoli ničesar vznemirljivega.

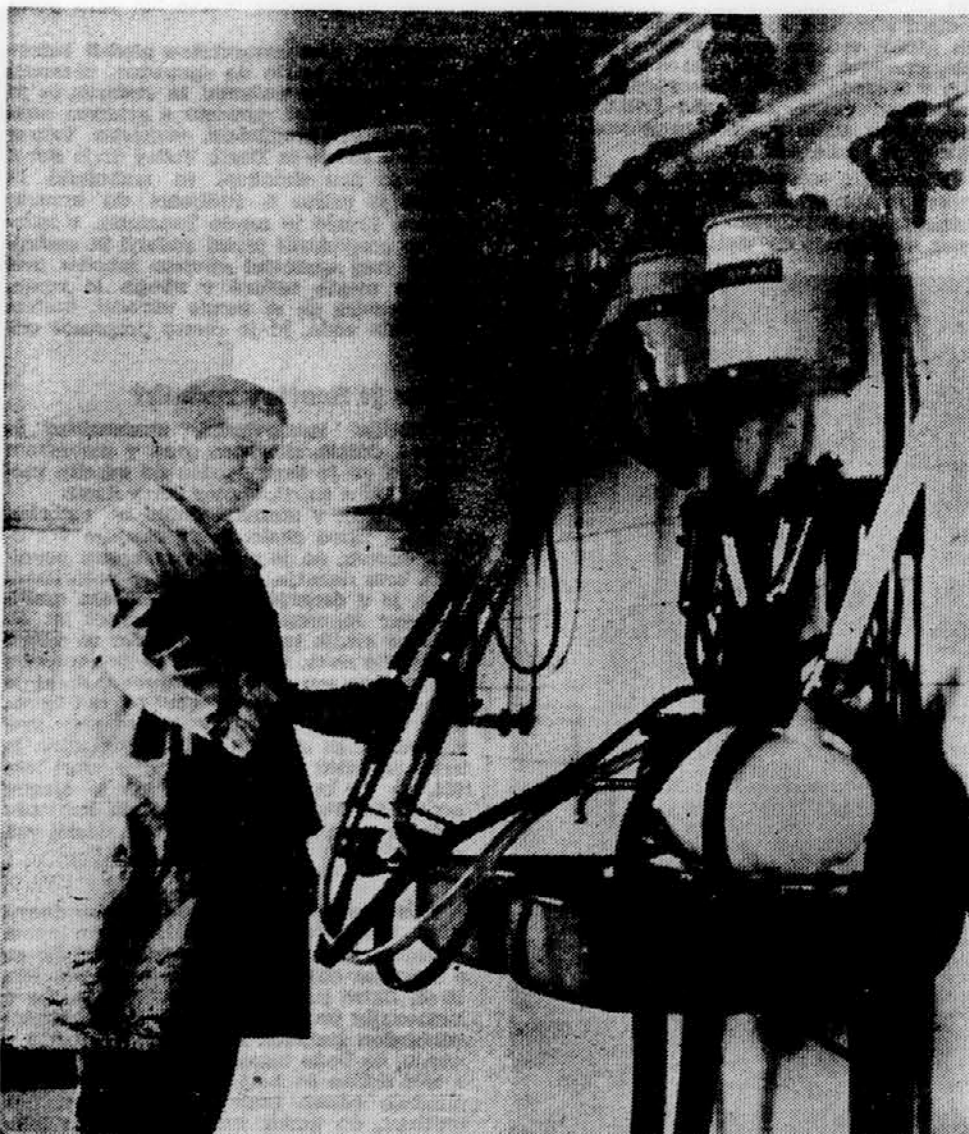
Na domu

Jožeta Trinka

Obiskal sem Jožeta Trinka na njegovem domu. Najstarejši rudar iz Loga je in menda celo iz celega rudnika. Še nekaj mesecev in za njim bo štirideset let poti na delo v rudnik. Podobno je bilo tudi z njegovimi očetom.

»Dolgo je to, štirideset let,« sem načel pogovor z rudarjem, ki ima na skrbi tudi jamsko železnico.

»Ne vzdrži jih vsak,« mi je pritrdil. »So bili primeri, da so posamezniki puščali delo že po nekaj tednih. Ni jim dalo dihati v jami. Stevilni pa so se tudi ponesrečili, nekateri na delu, drugi na poti.«

GRAŠIČ V SVOJI »MLEKARNI« (Foto: S. Busić)

Medtem se je njegova hčerka glasno zamislila v preteklost. Da so otroci hodili čakati rudarje pred predor, je dejala, in ker jih je bilo mnogo in so bili vsi enako opravljeni, ni bilo moč prepoznati staršev. Zato so starši morali k otrokom, in ko katera ni bilo nazaj, je šlo vse tiho proti vasi.

Vrnili smo se v sedanost. Da živijo po italijanski zakonodaji, ki jim nudi enake socialne in druge ugodnosti kot italijanskim delavcem, mi je povedal ostareli rudar ter nanizal nekaj števil za primerjavo z razmerami v katerih živijo in delajo naši rudarji, 90 do 100 tisoč lir prejme dober delavec na mesec ter nekaj čez deset dni dopusta na leto. Moj gostitelj ga je prislužil v štiridesetih letih 17 dni. Tudi socialno zavarovanje uživajo po italijanskih zakonih, kar jim omogoča sprčo urejenih odnosov med obema državama tudi zdravljenje pri nas.

»In pokojnina?«

»Ne bi toliko čakal nanjo, če ne bi imel prečitih socialnih razmer doma,« mi je po tožil gostitelj in povedal, da ne bo dobival veliko več od polovice sedanjega zaslužka, ko bo zapustil delo.

Polovica Slovencev

Ze v imenu kraja Rajbelj ni nič italijanskega. Tudi njegovi prebivalci so v večini Slovenci. Hčerka Jožeta Trinka je tam poročena, Slovenska beseda pa žubori tudi v rovih rudnika. Fantje in moške iz Loga so mi pripovedovali, da je kakšna polovica od 700 rudarjev Rajbelja Slovencev. Preostali pa so večinoma Furlani.

Rudarje preveha duh solidarnosti. In tu di meje, ki loči delavce iz Loga od tistih iz Rajbelja in drugih krajev Kanalske doline, je samo formalna. V rovih govorijo isti jezik.

Eden najmlajših rudarjev iz Loga 26-letni Aldo Mlekuž, ki je nasledil v rudniku ponesrečenega strica, mi je pripovedoval o boju delavcev za izboljšanje delovnih pogojev. Geslo lastnikov je: čim več nakopati, razmere v jarnah pa so slabe. Zato se vrstijo stavke. Sindikat v rudniku je v povezavi s sindikalnimi organizacijami v širših okvirih odločen. Zato upajo, da bodo s stavkami dosegli premike.

Dolina Koritnice

se odpira

Ko so se rudarji desetletja in desetletja nazaj zbirali v vaški gostilni, je največkrat tekla beseda o predoru, ki že nad 60 let omogoča sraščano pot do delovnih mest v rudniku. Zdaj besede tudi o gamsih, ki se zbirajo po pobočjih hribov, ki obkrožajo Log, o življenjskih in delovnih razmerah v elektrarni Koritnica, pri Soškem gozdnem gospodarstvu, v leseniški železarni, goriskem cestnem podjetju in drugod. Taki pogovori so pogosti zlasti ob sobotnih večerih ter nedeljah, ko se vračajo v Log mladeniči in moške, ki se jim je dolina Koritnice odprla tudi na druge strani.

In tisti, ki doraščajo, jih z zanimanjem poslušajo in sanjajo o svetu, ki ni samo Rajbelj.

LOJZE KANTE

VHOD V DRUGO DRŽAVO (Foto: L. K.)

Uspešno kmetovanje na Hujah

Zapis z obiska na eni najvzornejših kmetij v Sloveniji

Kranjsko predmestje Huje, Cesta talcev št. 7. Velika, kar nekam bahava gorenjska kmečka hiša v pred kratkim obnovljeni obleki, poleg nje podolgast hlev, tako lep, da bi ga lahko zamenjal s hišo. Potem v prizidkih še garaža, silosi za krmo, skladišni prostori, orodjarnica, kolarna, iz katere kuka rdeč traktor. Na velikem kmečkem dvorišču ni niti gnojnišča, niti obveznih kokaš in ponosnega petelina.

Iz precej »nutrujenega« fička, ki parkira na dvorišču, stopi gospodar Franc Grašič in pogleda na uro:

»Pol enajstih! Oba sva točna. To mi je všeč,« pravi in povabi v hišo. Spotoma pove, da se za sestanke najraje naprej dogovori po telefonu, da potem ni nepotrebnega čakanja in izgube časa.

Velika soba je opažena z lesom, v kotu je velika kmečka peč. Boga v kotu zamenjuje lovska puška, namesto slik so po stenah trofeje, ki zgornjo pripovedujejo o tem, kaj dela gospodar v prostem času.

Odločil sem se

za kmetijo

In Grašič, eden izmed najuspešnejših kmetov na Slovenskem, počasi in preudarno — kot bi besede štel — pripoveduje:

»Kmetijo sem dobil petinpetdesetega. Sedem in pol hektarov zemlje in hišo in plospajo, ki zraven grede. Treba je bilo resno prijeti. Kljub ponudbam, da bi šel v dobro službo, sem se odločil za kmetijo. Začel sem s pridelovanjem povrtin in z gojenjem prašičev. Od petdeset do devetdeset ščetincev in veliko povrtin sem prodal vsako leto zadruzi. Tudi mehaniziral sem se že prvo leto — kupil sem rabljen traktor, ga spravil v red in dvanaest let mi je dobro služil. Vedel sem, da brez mehanizacije ne bo šlo. Tako sem trdo delal in razvijal svojo kmetijo do šestdesetega, ko je začelo iti — razlogi so znani — precej slabše. Odločil sem se, da kmetijo pustim in odprem gostilno. Pa so mi na občni prošnji zavrnili. In kaj sem hotel? Ostal sem kmet. Leto kasneje — 1961 — sem zgradil silose za predelavo kislega zelja in od takrat naprej ga vsako leto predelamo 50 do 60 ton. Povečali smo tudi pridelovanje povrtin. Peteršilja, korenja, cvetače, zgodnje zelja, kolerabe, različnih vrst solate, rdeče pese, čebule, česna in druge take robe pridelamo okoli petdeset ton, prav toliko pa tudi krompirja.

»In vse to le na sedem in pol hektarjih?«

»To pa ne! V našem imamo še tri hektare zemlje. Pa nadaljujva. Od leta 1961 do 1986 smo se torej ukvarjali s pridelovanjem povrtin, kisanjem zelja in — delno — z vinorejo. Pridelke smo prodajali kranjski kmetijski zadrugi — zdaj z večjim, zdaj z manjšim izkupičkom. Zadnje leto smo zadrugi prodali kar za okoli 14 milijonov starih dinarjev. Mehanizacije smo na domačiji potrebovali čedalje več in zdaj se lahko pohvalim, da imamo že skoraj vse: od traktorja s potrebnimi priključki do tovrstnega avtomobila in fička, ki prihrani dragoceni čas. Leta 1984 smo reje prašičev opustili, ker se zaradi nizkih odkupnih cen svinine ni več izplačala. Počasi sem prešel na proizvodnjo mleka. Ker je pri reji krav — mlekaric najtežje delo molža, sem kupil

molzni stroj. In se uštel! Za molžo v starem hlevu stroj ni bil primeren. Kaj zdaj? Na predlog direktorja KZ Kranj, Pavla Subica, sem poklical na pomoč strokovnjake iz inštituta za mlekarstvo, Franc Kervina in Marko Bertonec. Jaj sta me obiskala, si ogledala kaj imam, poslušala moje želje in dogovorili smo se, da naredita načrte za preureditev hleva. Julija 1986 so bili načrti nared, ugajali so mi, vendar sem šel kljub temu v Avstrijo — v Šentvid pri Judenburgu — gledat še narejen hlev, ki je tak, kakršen naj bi bil moj. V Avstriji sem kupil tudi vso opremo za novi hlev — od oken do vezav za živino in cisterne, s katero odpeljem na njivo odpadke in gnoj s hleva. Konec avgusta so delavci gradbenega podjetja Projekt iz Kranja začeli z delom, sredi novembra je bil hlev narejen. Vanj sem vselil 16 krav sivorjave pasme, ki dajejo dvesto litrov mleka dnevno,« je končal pripovedovanje Franc Grašič.

Brez specializacije

ne gre

Zdaj se Grašič ukvarja z mlekarstvom (dvesto litrov mleka na dan po sto dinarjev liter), s pridelovanjem zelja v kislilo zelje, s pridelovanjem povrtin in krompirja. In z ničemer drugim.

»Brez specializacije ni nič,« pravi gospodar in dodaja, da bi imel za drugačen način proizvodnje tudi premalo delovnih rok. Na kmetiji namreč razen njega, njegove žene Katarine, mame, upokojene služkinje, ki je že 46 let pri hiši, in še dveh poslov ni nikogar, ki bi delal, saj sta domači hčeri še premajhni.

Graščev hlev je tak, da ga hodijo gledat od blizu in daleč, iz vse Jugoslavije in še tujci. Menda so celo Danci — znani po mlekarstvu — priznali, da so tako dobro urejeni hlevi celo pri njih redki. Res je veliko stal — okoli 14 milijonov — še bolj res pa je, da se bo investicija izplačala.

»Vse delo s šestnajstim kravami je narejeno v nekaj urah in le z enim človekom,« pove gospodar in dodaja, da porabi za nakup močnih krmil, ki jih mlekarice pojedjo, vsak mesec sto tisočakov.

Precej več vržejo le teleta, ki jih vsako leto proda toliko, kolikor ima krav.

»In delavnik na kmetiji? Kako dolg je?«

»Različno. Pozimi, ko ni dela, še šest ur ne, poleti in jeseni pa tudi dvanaest ur. Za vse, za posle in za domače, zame nekoliko daljši.«

»Pa zaslužek?«

»Posla imata vso oskrbo v hiši in štirideset tisočakov mesečno. Mi pa — kolikor pač ostane. Letos bomo prodali za 16 ali

nekaj več milijonov. Od tega je treba odšteti davke, nabavo krmil, semen, gnojil, kuriv za stroje, elektrike, plač in dajatev za delavce, vračanje posojila, ki smo ga najeli za gradnjo hleva, investicije v obnovo črede in še kaj. Nekaj že ostane in če bomo dobro delali, bo z leti ostalo še več.«

»In vaši načrti za vnaprejš?«

»Načrtov je veliko. Če bo ostalo vsaj tako kot je zdaj in če bomo imeli možnost delati s sodobnimi pripomočki, brez katerih ne gre več, če bodo šli naši pridelki v denar in če bo pri hiši zdravje, potem nimam skrbi. Šlo bo naprej in vedno bolje. Kot ste slišali pa je bilo »da« le velikokrat postavljeno.«

»In če ne bo tako?«

»Bo pač treba poiskati druge možnosti. Sploh bi rad odprl gostilno, kar sem pred leti že nameraval. Kmetije seveda tudi ne bi pustil. Sploh ne. Posebno zdaj, ko je vse tako urejeno.«

Potem sva odšla v hlev. Treba je zapisati, da tako lepo živino človek redko vidi, takega hleva pa sploh ne.

»Jutri pridejo moje kmetijo spet gledat, Z neke kmetijske zadruge na Štajerskem,« je še povedal Grašič.

Sedel je v fičko in spet se mu je mudilo.

EVGEN JURIC

„Muhasti“ Poljaki

Konfekcija na znanstven način

OD TANJUGOVEGA DOPISNIKA V VARŠAVI

Pesniki v zgodovini in sodobni turisti, ki obiskujejo Poljsko, pravijo, da so Poljakine povprečno lepe, vitke in šarmantne. Seveda, precej je takih. (Mimogrede: neki poljski publicist je v svojem vodiču po Varšavi objavil tudi notico z naslovom »Lepe ženske«, v kateri trdi, sklicujoč se na statistične podatke, da je v Varšavi natančno 4.821 lepih žensk, absolutno lepih 631 itd.)

Antropologi dokazujejo: Poljakine so v večini primerov nizke rasti, precej »okrogle« postave, srednje velikosti (156 cm), obseg pasu 73, prsi 91 cm.

Če govorimo o moških bodo ženske razočarane: povprečni Poljak je visok 167 cm, vsega 11 cm višji od povprečne Poljakine. Nekaj za tolažbo: antropologi trdijo, da je prebivalstvo Poljske v zadnjih desetih letih zrastle za en centimeter (varšavski fantje za 3,5 cm), vendar so tisti v vzhodnih predelih dežele ostali na enaki višini kot prej. Pravijo, da so to rezultati boljših ali slabših življenjskih razmer, ki pa postajajo vedno bolj ugodne. Poljaki ugotavljajo: Nič se nam ne zdi, da bi bili taki, kot so nas izmislili, še naprej so stanovanja premajhna, preveliko pohištvo, konfekcija itd., ali pa je narobe — vse naštetost se ne ujema z nami?

Znanost je torej opravila svoje in zdaj je vrsta na praktični. Poljaki so dobili verodostojno družinsko fotografijo, ki so jo naredili poljski antropologi. Za vsakega prebivalca, ki so ga anketirali, so ugotovili 80 podatkov: višino, težo, velikost stopal in glave, dolžino rok in nog, obliko nosu, obseg pasu in prsi itd.

Kakšni so torej po teh meritvah antropologov današnji Poljaki?

Antropologi so jih vse uvrstili v skupine: v odstotkih so izračunali, koliko je visokih in suhih, debelih, nizkih, dolgonogih in kratkonogih, vitkih, z ozkimi in širokimi prsmi itd.

Tako se je znanost srečala s prakso, trgovino in industrijo. Izdelali so tabelo z vsemi tipi Poljakov. Po antropoloških meritvah so naredili 80 »številka« za moško konfekcijo. (Čehi imajo nekaj čez 40 »normalnih« in 14 »skrajnost«, Amerikanci 50 števil in Poljaki so takoj pripomnili: verjetno nam bo 80 števil zadostovalo; saj gre ameriška konfekcija tudi z manjšimi številom dobro v prodajo.)

Znanstveni napredek so torej dosegli. Pa vendar se ne bi moglo reči, da so kupci zadovoljni in da ne bi moglo biti še bolje.

Pred kakšima dvema letoma so pri ministrstvu za lahko industrijo ustanovili posebno komisijo za praktično izkoriščanje antropoloških raziskav. Ta dela še danes in vedno znova se veča množica številke moške in ženske konfekcije. Vendar velika industrija naredi le polovico Poljakove obleke — zadruge in drobna industrija pa se ne menijo dosti za antropološke meritve, pa tudi ne za navodila ministrske komisije in vendar dobro uspevajo.

Antropologija je torej v odstotkih povedala, koliko je takih in takih Poljakov. Ne more pa odgovoriti na vprašanje: kdo, kje, kdaj in kaj kupovati. Znanstvene rezultate je treba prilagoditi tržišču. Kot v drugih deželah, tako so tudi na Poljskem v različnih pokrajinah in med ljudmi različnih slojev različni običaji in možnosti za oblačenje in obnavljanje. Zatevte so že tako različne, da je vsakodnevna vez potrošnik — trgovina — proizvajalec in obratno vedno bolj nujna. Za zdaj je še ni.

Kjer se znanost sreča s prakso, nastane torej spor. Na letošnjem državnem sejnu »Pomlad 1987« v Poznanju trgovina ni bila zadovoljna z blagom, obleko, obutvijo in perilom, ki ga je ponudila industrija. Modeli so bili stari. In pri nakupu vedno bolj odločajo kvaliteta, estetske oblike, moderna barva in kroj. Moda prodira tudi v notranjost, tako da mineva čas »gibljive borze«, ko so trgovci blago, ki ga niso mogli prodati v Varšavi in večjih mestih, prodajali v provinci.

Proizvajalci pa s svoje strani menijo, da je poljski kupec preveč »muhav«, da hoče prehitro imeti isto blago, kot ga ima kupec v Parizu ali Rimu in da sam ne ve, kaj bi rad. Res je, da veletrgovina »Poljska moda« dvakrat na leto preskrbi Poljakom blago in nove modne izdelke iz Pariza, toda poljska industrija ne gre za pariško modo; tako se pritožujejo kupci. Potrošniki menijo, da bi morali najti bolj učinkovite ukrepe, da bi moderno potrošno blago, najprimernejše za poljske razmere, izdelovali tudi v serijah. Nekateri novi ukrepi, uvedeni v januarju (npr. rentabilnost in profit kot skupni merili za uspeh podjetja, močnejši vpliv tržišča, stimulacija za kvaliteto novih proizvodov itd.), bodo vsekakor pripomogli, da bodo »muhasti« Poljaki bolj zadovoljni.

Za sedaj imajo najmanj težav z oblačenjem dekleta in žene, ki nosijo mini — krila, ker je kroj precej preprost. Minikrila z določeno zamučo počasi, toda nezadržno osvajajo Varšavo.

»Njeno veličanstvo« moda ima tudi tu na Poljskem svoje podložnike. Množice podložnikov.

VELIBOR POPOVIĆ

Turistično leto, turistična kampanja

V kraljestvu peska

Okrog tromeje

JANEZ ZRNEC

Miran Ogrin

Na Rdečem morju

Odlomek je iz knjige »Od Nila do Kartagine«, ki jo je napisal
novinar Ljubljanskega dnevnika in »večni« popotnik Miran Ogrin.
Knjiga je izšla te dni pri Mladinski knjigi v zbirki Globus.

Radijski sprejemnik samo še hrešči ali pa prenaša enolično beduinsko glasbo. Od zadnjega preroka se gotovo ni spremenila niti za pol tona. Vse evropske postaje so zdavnaj utihlele in tudi BBC s Cipra molči, valovi iz Bagdada nas dosežejo le v redkih presledkih. Radio Arabia Saudia posreduje sedaj citate iz korana, petkrat na dan oddaja molitve, sicer pa je uradna sporočila. Glas napovedovalca je zelo resen, niti za odtok ne omehča.

Vse je utihnilo, le močni Naserjev Glas Arabije — »Saud al Arab min al Kahira« — grmi na vse štiri strani kot razjarjeni lev, ki se odpravlja na lov.

Sredi noči sem na veliko presenečenje zaslišal tudi pozdrav iz Manile, toda ujel sem le še besede: »Good morning, good evening, good night to everyone« — torej vsakemu nekaj. Pa naj bo, sem si mislil, in zaprl radio.

Odkril sem star Geografie Magazine — edini, ki je še ostal v »knjižnici«. Odpri sem nekaj strani. O srečni Kasmirici, sredi potočja plešete v toplih volnenih oblacihi, vaš predsednik vlade ima na glavi celo nekakšno kučmo. Kje ste zdaj v led vikovani norveški fjordi. Vroče je na Rdečem morju, vroče. Pa kaj ne bo! Saj to je le nekoliko širši jarek med Azijo in Afriko, ta jarek pa je zasoljen s štirimi odstotki prave morske soli.

Prvi dan je v Port Sudanu malo deževalo, tudi drugi večer sem bil pošteno mokel, vendar pravijo stari mornarji, da je bila to pravzaprav le močnejša rosa...

»Kakšen dež! Prvi oficir je kar zamahnil z roko.

Vendar vsi ne čutijo vročine. Naš barba, kapitan — boem, zaljubljen v zvezde in matematiko, zatrjuje, da je vožnja po Rdečem morju kar prijetna. Na drugih morjih je še huje. Zakaj? Na Rdečem morju pravzaprav ni viharjev. Naš kapitan je prekriziral že sedem morij. Tudi na Grönlandiji je bil.

»Na ameriških atlantskih obalah, zlasti na karibskem področju, besnijo v spomladanskem času strašni vrtnčasti viharji,« je dejal in nadaljeval: »V Centralni Ameriki divja na leto povprečno štirinajst orkanov, vendar jih doseže Male Antile le pet do šest. Ko zagrmijo v San Juanu na Portoriku v mrtvilo opoldanske pripeke letalo, vedo vsi, za kaj gre. »Pronosticador«, meteorolog v letalski kabini, je pred nekaj minutami odletel iz Port Brooka, matičnega pristanišča lovcev na orkane, da bi pridrli na kraj nastanka viharja. Po možnosti celo v njegovo »kokos«. Letalo je opremljeno z radar-skimi napravami in z merilnimi instrumenti za hitrost vetra. Ta letala so grajena za poljenje v viharnem vremenu.

Skozi razvejane zunanje stene vrtnčastega lijaka letijo moderno opremljeni »pronosticadorji« čim globlje v ciklon. Po radiu sporočajo podatke o najbolj verjetni smeri hurikana. Sprejemna postaja na kopnem obvesti vse meteorološke opazovalnice, te pa prebivalstvo ogroženih področij.

Ko ugotovi letalec hitrost in smer vrtnčastega lijaka, se prebije iz njegovega območja in vrne na letališče. Njegova naloga je končana. Zračni lovec na podatke o vrtnčastih viharjih bo dan, dva počival, nato pa...

To nam je kapitan pravil pri kosilu. Jaz pa sem tiste dni bral, da je morje ne le začelo našega življenja na zemlji, marveč, da

je tudi izdaten vir hrane in surovin. Sovjetski znanstveniki že govorijo o novi znanstveni panogi: morski agronomiji. Vodo veliki zalivov bi umetno gnolili in v nji naravno gojili rabe in morske alge. S tem bi zagotovili hrano milijonom in milijonom ljudi.

»Morska favna« s šestkratno površino Bodenskega jezera bi zagotovila dovolj alg za prehrano polovice današnjega človeštva. Zemljevid lakote, ki obsega zdaj skoraj vso Azijo, Afriko in Latinsko Ameriko, bi lahko šel v arhiv.

Morje je naša rešitev.

Jaz se pravkar ukvarjam z vprašanjem, ali naj grem v morske valove ali pa v bazen, ki so ga zgradili Angleži v Port Sudanu. Sicer pa taka kopel v vodi, ki ima 33 stopinj... Ena sama koka z arabsko etiketo zaleže več kot dvesto metrov crawla.

V sedmem in osmem mesecu se preselim iz kabine na palubo,« mi je malo prej razlagal naš strojnič. Več let je prebil na Južnem kitajskem morju, med Saigonom in Hainanom. Zdaj mu ni več do pustolovščin.

Poleti je na Rdečem morju kot v kadi. Od zgoraj se spušča navpični sončni žarki. Od spodaj pritiska vročina, ki se odbija od razgrete vodne površine. Nikamor ne moreš pobegniti pred vročino v kabini, čeprav sam, si kot kunc v kletki. Komaj dihaš. Naš švedski »air conditioning« se je namreč pokvaril. Šele čez eno uro so ga popravili, nihče ni držal v zaprtjem prostoru več kot deset minut.

Čim bolj se bližam jugu, tembolj me vleče na sever. Sam ne vem zakaj. Morda pogrešam lepe zelene barve, tisti mir, ki ga doživim samo na severu.

Vedno govorim o romantiki južnih otokov, o srečnih ljudeh na Baliu, Ceylonu, Samoi, Havajih. Toda tudi sever ima svoj čar, svoje legende in sage.

V puščavi onkraj Port Sudana se je nenadoma zabliskalo, nato zamolklo zagrmelo. Blisk mi je odkril nova videnja, bil sem na pragu nove dežele — Afrike.

Slišal sem odnevi azijskih širjav, začutil veter afriških puščav, slišal sem klic samotnih karavan, zagledal stebre starih kultur, zakopanih v vročem pesku. Zemlja je žarela.

Pred menoj je ležala Afrika, črna deželna sanj.

Asab - okno Etiopije

Asab je medtem doživljal napete trenutke. V pristanišču in okrog je vse vršalo. Zaprašen in ropotajoči avtomobili so drveli sem in tja. Črnci so sedeli ponosno na svojih džipih. Evropejci so vozili majhne tovornjake, na glavah so imeli bele klobuke, v ustih pipe. Nihče ni vihal nosu, čes: Moj avto je večji!

Prah se je dvigal in mešal z duhom razgretega in kadavega sveta. Vsakih dvesto metrov so ga kuhali in mešali gorilniki črnci. Vnes so se pozibavale zagorele postavine naših Dalmatincev — kakor nekdaj v pionskih Kaliforniji in na zlatih poljih Aljaska. Ampak v Asabu ni bilo zlate mrtvice, sicer se prav gotovo še ne bi vrnil domov. Ne, Asab ni bil lov za zlatom, ni bil bajna sreča. To je bil duh po znoju, ki je vsem curen po vratu, po novih asfaltnih cestah, ki spreminjajo podobo Afrike.

Puhteca vročina, ki je udarjala iz asfalta, je vtisnila temu mestu nekaj dinamičnega ritma Evrope. Prah, ki se je dvigal z novih gradbišč, je govoril bolj prepričljivo in zgovorno kot vse številke, s katerimi so mi poznje postregli v štabu »Pomgradae«, našega pomorskega gradbenega podjetja iz Splita. Govoril je o novem pristanišču, novem vodovodu, novem hotelu, novih cestah.

Medtem so Etiopci z našo pomočjo že dogradili ta objekt. Drugačnega decembra 1961 je Tanjug poročal: »Danes so svečano predali prometno novo etiopsko pristanišče Asab, ki ga je zgradilo podjetje Pomgrad iz Splita. Svečani izročitvi največjega in najmodernejšega pristanišča v Rdečem morju so prisostvovali cesar Haile Selassie in višji etiopski voditelji. Udeležili pa so se ga tudi član zveznega izvršnega sveta Marín Cetinić, jugoslovanski veleposlanik v Adisu

Abebi Viktor Repić in člani jugoslovanske novinarske delegacije, ki so na obisku v tej deželi.

Asab je peto pristanišče, ki so ga zgradili naša podjetja v tujini. Opremil in zgradili smo pristanišča v Latakiji in Tartusu v Siriji, Tripolis (Mina el Beida) v Libanonu in pristanišče Takoradi v Gani.

Zdaj ko to pišem, sedim v sobi hotela Agip. Vroče je in grlo je suho, čeprav sem malo prej popil tri steklenice mineralne. Nad menoj brni velik propeler — kakor v kabini pirata v Perzijskem zalivu. Steno se je, toda veter še ni popustil niti za stopinjo. Tako piha vse leto.

Za menoj je vožnja po Rdečem morju, potkal sem na vrata Afrike. Velik konvoj, s katerim sem plul skozi Sueški prekop, se je že kmalu za Suezom razkropil. Od ponorne karavane je ostalo le še nekaj plavalnih lupin. Sredi razbeljenega asfaltnega morja naš »Omiš« res ni bil drugega kot orehova lupina. Le počasi je oral morje proti cilju.

Stari znanci so nas že zdavnaj zapustili. V Port Sudanu smo se še enkrat srečali z velikim, a že nekoliko oguljenim »City of Stratford« in do vrha naloženim »Pembroke Merchant«, v Asabu pa smo bili na vezu že sami. Tudi ladje lahko delajo človeku družbo.

V Asabu so me pozdravili novi znanci. »Jaz sem iz Solina,« se mi je predstavil prvi, na katerega sem naletel, »Ali ste že slišali za Murter pri Šibeniku?« se je oglasil drugi.

»Videl sem vas pred carinarnico, pa sem takoj vedel, da ste naš.«

»Mislim sem, da ste novi inženir,« je dodal.

»Meni je že dovolj te vročine, kar sedem litrov mineralne vode moram popiti vsak dan,« mi je potožil neki ribič iz Solte. »Ali moram res toliko pripraviti za to prekleto vodo,« se je razjezil.

Ni lahko našim. Nekateri Slovenci in Hrvati niso mogli prenesti vročine in so se raje vrnili domov, so mi povedali v upravi. Toda podjetni Ante že dela načrte.

»Ko bomo v Asabu končali, gremo naprej, v Gano. Gradili bomo pristanišče Takoradi. Tam so gozdovi pa dež imajo,« mi je dejal v neki zanikrni krmi, ko sva pila mineralno. »Dessie-Asmara-Gondar« je pisalo na steklenici.

Vročina ne bo odnehala do dveh, treh jutraj. Vročina! Naravnal sem ventilator na 4, nato sem ga popravil na 5, ponoči sem vstal s postelje in popravil na 6. Toda, kaj pomaga, ko sem pa zvečer zaprl vsa okna. Zaradi kade.

»Kakšne kače? Saj pri nas jih ni,« me je skušal naslednje jutro pomiriti hotelir, ko je zvedel, da sem se zabarikadiral. V Asabu ni kač, je šakal so in hijene, ponoči se priklanjajo tudi do mesta. Okna pa vseeno nisem odprl.

Se v dolini smrti v Nevadi mora biti prijetneje, čeprav je kar 900 čevljev pod morsko gladino, sicer podjetni Amerikanci tam ne bi zgradili hotelov in motelov. Tu pa je slabše kot na Hudčevih otokih. Zdaj že razumem, zakaj ni noben Slovenec vzdržal v tem peklu, sem razmišljal ponoči, ko sem skušal zaspati.

Res zatrujejo, da je v bližnji Masavi še bolj vroče in da je tam vročinski tečaj, toda jaz jim kratko malo ne verjamem. V Asabu ni niti vode, ali pa je slana. Vsi me sicer tolažijo, da je dobra za zdravje. Toda tisti, ki jo hvalijo, je ne pijejo.

Edina rešitev je Adis Abeba. Toda Carletto iz Genove mi je včeraj pravil, da ni vzdržal v Adisu. Zaradi vročine ali jutranjega hladu? Ne, zaradi nade. Ob morju se klub vročini počuti bolje.

Nič ne tajim, prvo srečanje z Afriko je bilo strašno. Vse je odpravljalo.

Armenski trgovec mi sicer že tri dni dopoveduje, da je v Adisu Abebi ves april deževalo, vendar mi kar ne morem verjeti. Nad Asabom ni niti oblaka, poleg tega pa veje še zadušljiv veter. Pravijo, da je to monsun.

»Questo è il paese senza il Delfo — to je dežela brez boga — ponavlja neki Furlan, kadar gre mimo mene...« Še vode nimam!

VETER POMOČNIK

Kmet s tigranske visoke planote čisti žito od slame. Tako so vjeali žito v Salamonihih časih. Vsaj veter, ki ga na višavah nikoli ne manjka, pomaga človeku, ki ne ve za stroje ali je pa preveč reven, da bi si jih kupil.

Nove knjige

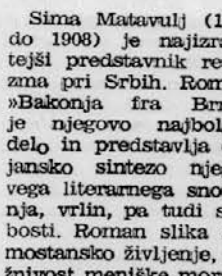
ALPHONSE DAUDET:
Pisma iz mojega mlina

Ze pred vojno, ko je izšla prva slovenska izdaja Daudetovih Pism iz mojega mlina z uspešnimi ilustracijami Elke Justina, je knjiga vzbudila precej zanimanja. V istem prevodu Janka Tavzesa (mimogrede — izklesan prevod ni nič izgubil na svoji privlačnosti) je zdaj Državna

založba Slovenije v svoji zbirki Svetovni klasiki ponatisnila znamenito delo, opremo pa je zaupala Janužni Berniku. Daudet je Pisma napisal kot 26-leten mož: v njih kakor v mnogih drugih svojih delih je čudovito ovekovečil Provanso. Strast, domišljija, bistrost, hudomušnost, južnjaška narava, Dickensova šaljivost in ironija Anatola Francea — vse to živi v teh znamenitih zgodbah, ki so polne duha in satire, pa tudi nežnosti in človeške tragike, elegancije in svečanega razpoloženja. Gotovo prijeten dodatek na našem knjižnem trgu. Strani 190.

SIMO MATAVULJ:
Bakonja fra Brne

Sima Matavulj (1852 do 1908) je najizrazitejši predstavnik realizma pri Srbih. Roman »Bakonja fra Brne« je njegovo najboljšo delo in predstavlja dejansko sintezo njegove literarne snova, vrline, pa tudi slabosti. Roman slika samostanske življenje, lažnost meniške morale in brezdušno izkoriščanje kmečkega ljudstva. Posebna kvaliteta romana je humor, ki ima poleg svoje neposredne funkcije še drugo, da namreč ublaži težo prizorov, ki bi brez njega bili prav tragični. Matavulj je smeh pa ni naiven in dobrodesen kot npr. Stremčev, temveč je piter in škrt, va v sebi dovolj bodice ironije. Roman Bakonja fra Brne je še danes ohranil svojo in privlačnost, ki jo imajo vsa dela prave in izvirne umetnosti. To nam dokazuje tudi njegova filmska realizacija. — Roman je izšel v zbirki izbranih del iz doba naše svetovne književnosti »Kondore« kot njen 86. zvezek (urednik Franc Zadravec) v prevodu Severina Salija ter s spremno besedo in opombami Zvonka Skandali. Izšlo pri založbi Mladinska knjiga v Ljubljani. Strani 183.

JANKO KOTNIK:
Slovensko-italijanski slovar

V svoji, zdaj že dokaj obsejni zbirki priročnih slovarjev, je Državna založba iz-

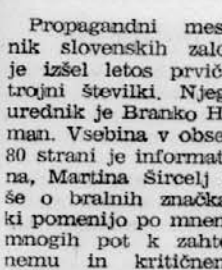
dala drugo, izpopolnjeno izdajo Slovensko-italijanskega slovarja. Ker je od izida prve izdaje tega slovarja poteklo komaj leto dni, smemo sklepati, da je zanimanje za italijansko pri nas živo. Nova izdaja pa ni samo ponatis. Avtor je vnesel v knjigo nekaj sto novih gesel, fraz in dodatnih izrazov. Razen tega so popravljene pomankljivosti in napake, ki so se med tiskom vrinile v prvo izdajo. Strani 786.

JONATHAN SWIFT:
Guliverjeva potovanja

Druga povojna izdaja Guliverjevih potovanj v prevodu Izidora Cankarja v zbirki Svetovni klasiki pri Državni založbi Slovenije je samo dokaz več, da slovenski bralec rad sega po standardnih delih svetovne literature. Guliverjev sloves lahko pripisemo ne samo prav- govornim umetniškim vrednoti, temveč tudi prav- ljični simboliki, s katero je pisatelj kritiziral družbo svojega časa, in marsikako Guliverjevo spoznanje sodi tudi v zavest modernega človeka. Knjigo je opremil Uroš Vagaja. Strani 348.

KNJIGA 67, številka 1-3

Propagandni mesečnik slovenskih založb je izšel letos prvič v trojni številki. Njegov urednik je Branko Hofman. Vsebinska v obsegu 80 strani je informativna, Martina Sircelj piše o bralnih značajih, ki pomenijo po mnenju mnogih pot k zahtevnemu in kritičnemu bralec. Drugi članek govori o knjigah na kol- leših. Veliko prostora je namenjenega knjižnim novostim založb, tako izvirnim delom, prevodom ter ponatisom izvirnih del in prevodov. Knjižnim napovedim založb sledi Beseda ustvarjalcev (Ferdo Godina in Miodrag Bulatović). V rubriki Problemi literature piše E. Ionesco o avantgardi. Marsikoga bo tudi zanimalo, kaj je s slovenskimi avtorji v tujih prevodih, naše literarne nagrade in najbolj iskane knjige v januarju in februarju — barometer našega literarnega okusa! Rubriki Razgledi in ABC knjižničarjev sledi mesečna bibliografija. Mesečni Knjiga 67 prejemajo lahko brezplačno vse knjižnice, šole, društva, klubi in tudi vsi posamezniki — ljubitelji lepe in dobre knjige. Prijaviti se je le treba na naslov: Državna založba Slovenije, Ljubljana, Mestni trg 26 — uvrata Knjige 67.

Henry Rider Haggard

Allan Quatermain

Med pisatelje na pol zgodovinske in fantastično pustolovske književnosti, kakršna se je začela javljati proti koncu 19. stoletja, spada tudi angleški pisatelj H. Rider Haggard (1856-1925). Tet književni zvrsti literature je prispeval nekaj prvostopsnih del, ki ga pred drugimi pisatelji močno odlikujejo: kajti umetniška stran, v kolikor jo pri takih delih jemljemo v obzir, je na dostojni višini in pisateljsko tako stilizirana, da se dejanja vselej gode v mejah vsaj verjetne resničnosti, ne da bi pisatelj zašel v pretrirano fantastičnost, ki jo v takih tekstih le prevečkrat srečujemo. Haggard nam v napetih in plastično pisanih zgodbah pričara dejanja davne minulosti ali zapletene prigode potnikov in raziskovalcev, ki se v želji za novimi odkritji potikajo po neznanih tujih deželah.

Odlomek popisuje dogodke po tem, ko je popotnike pogoltnila podzemeljska reka. Knjigo bo izdala Mladinska knjiga.

Bilo je skoraj polдне, ko smo se kot na glavo poglali v temo in postarili ob dveh stražo (Gooda in Umslopogasa), potem ko smo se domenili, da bo trajala pet ur. Zato sva ob sedmih prišla na vrsto sir Henry in jaz, sir Henry na sredini in jaz pri krmilu, druga dva pa sta legla spat. Tri ure je šlo vse dobro, samo Henryju se je zdelo enkrat potrebno, da se odzdrizno od strani; meni pa, da je treba le malo krmariti, da se obdržimo v ravni smeri, ker je vse, kar je bilo potrebno, storil silovit tok, dasi se je kanu zdaj pa zdaj obračal z bokoma, na kar smo morali paziti. Tri četudi otvori reki me je presenečilo najbolj to, kako neki je ostal zrak svež. Bil je seveda zatohel in gost, vendar še ne slab ali neprijeten. Edina razlaga za to je po mojem ta, da je bilo v jezerski vodi dovolj zraka, da ni ozračje v

predoru popolnoma mirovalo, ker je reka na svoji nagi poti ta zrak oddajala. Skrivnost sem kajpada rešil po svojih sposobnostih, kar morda ne pomeni mnogo.

Ko sem bil že kakor tri ure pri krmilu, sem opazil dokajšnjo spremembo v temperaturi; postalo je topleje. Sprva se nisem zmenil za to, ko pa sem čez naslednje pol ure ugotovil, da postaja bolj in bolj vroče, sem poklical sira Henryja in ga vprašal, ali je to opazil ali pa si jaz samo domišljam. »Opazil sem!« je odgovoril.

»Dejal bi, da sem v nekakšni turški ko- peli.« Približno prav takrat so se sopoč prebudili ostali in bili prisiljeni sleči obleko. Tu je imel prednost Umslopogasa, ker ni nosil na sebi ničesar, o čemer bi bilo vredno govoriti, razen močee.

Postajalo je zmeraj bolj vroče, tako da

smo nazadnje komaj še dihal in da je bil pot z nas. Še pol ure, in čeprav smo bili zdaj vsi popolnoma goli, smo vročino komaj lahko prenašali. Prostor je bil kot pred- soba pravih pekelnih pokraj. Potopili sem roko v vodo, potegnil sem jo ven in skoraj zakričal; bila je malone vrela. Pogledal smo na majhen topkaner, ki smo ga imeli — živo srebro je kazalo 123°F. Si po- vršja vode se je vzdignil gost oblak pare. Alfonz je zastokal, da smo že v vicih, kar je bilo res, čeprav ne v tistem pomenu, ki je bil v misli. Sir Henry je domneval, da plove- mo najbrž blizu kakega podzemnega žrela, in posebno spričo tega, kar se je nato zgo- dil, sem tudi jaz mnenja, da je imel prav. Naše trpljenje nekaj časa potem resnično presega mojo moč opisovanja. Nič več se nisimo potili, ker je bil ves pot izparil iz nas. Ležali smo preprosto na dnu čolna, ki smo ga bili zdaj nezmogočno voditi, in se po- čutili kot vroči ogreli kamen, da sem pre- stal prav iste občutke kot ubogi ribe, ko- dar poginjajo na kopnem — namreč od po- časne zadušitve. Koža nam je začela pokati in kri v naših glavah razbijati kot bati parne ga stroja.

To je trajalo nekaj časa, ko se je reka nenadoma nekoliko zasukala in zaslišal sem sira Henryja. Ki je s hripavim, zgroženim glasom poklical s sredine čolna, in ko sem se ozrl, sem zagledal nekaj prečudovitega in strašnega. Približno pol milje pred nami in nekoliko levo od sredine reke, ki je bila, kot smo mogli zdaj videti, okoli devdeset čevljev široka, se je vzdignil z vodne glad- vine ogromen stebur podoban curek skoraj belega plamena in poskočil petdeset čevljev kvišku, ko je zadel ob streho in se razširil za kakih štirideset čevljev v premeru ter padel nazaj v ukvirjenih ognjenih žubljih v obliki cvetnih listov popolnoma razceve- vrtnice. Ta strašni curek plina ni bil v re- snici mrtmurn tako podoben kot veliki pla-

menaci cvetlici, poganjajoči iz črne vode. Spodaj je bilo ravno steblo, debelo čevljev ali več, in zgoraj strašni cvet. Kdo more opi- sati njegovo strahotnost in njegovo divjo in strašno lepoto? Jaz gotovo ne. Čeprav smo bili zdaj kakih petsto jardov proč, je kljub pari razsvetlil vso votlino, da je bilo svetlo kot podnevi, in videli smo, da je bila stre- ha tu približno štirideset čevljev nad nami in popolnoma gladko izprana. Skala je bila črna in tu pa tam sem odkril dolge sijoče črte rude, podobne velikim žilam, toda ne vem, kakšna kovina je bila.

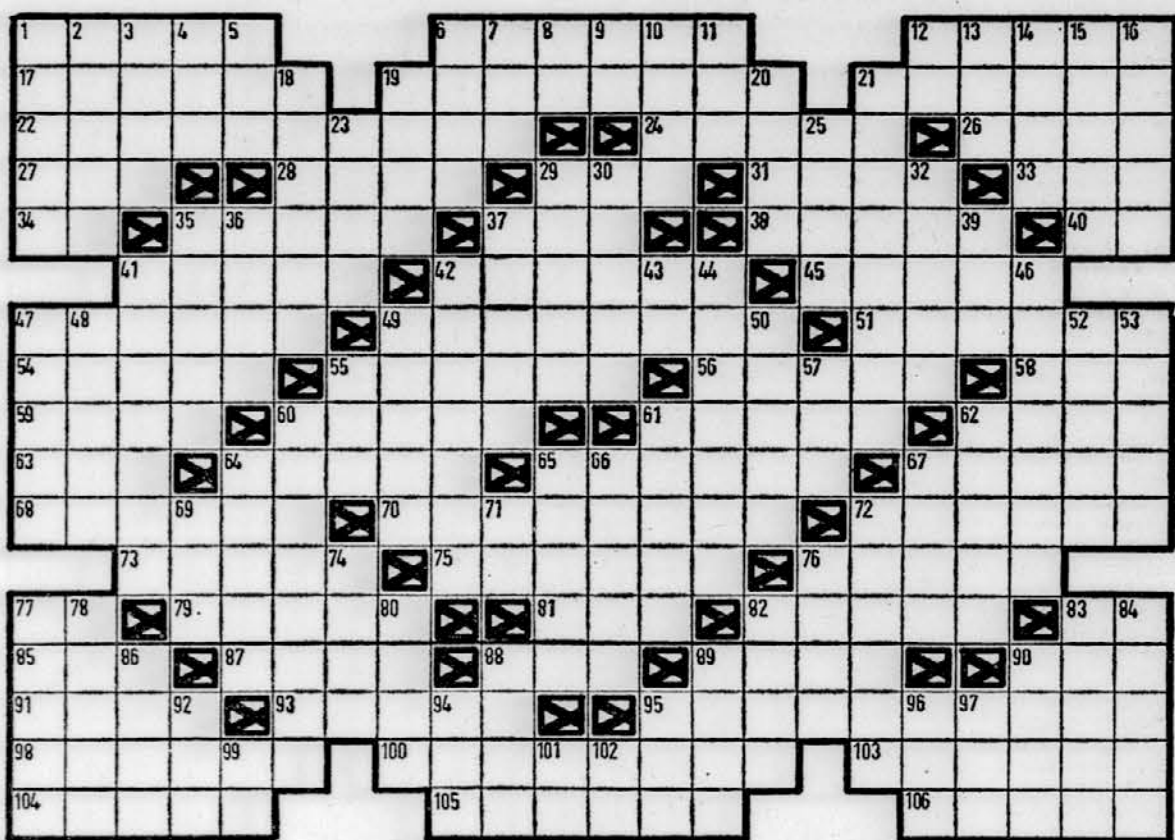
Drveli smo proti temu ognjenemu steburu, ki je žarel močnejše kot sleherna topniška peč, ki jo je kdaj zakuril človek.

»Držite čoln proti desni, Quatermain, pro- ti desni!« je zavpil sir Henry in minuto po- zneje sem ga videl, kako je nezavesten pa- del naprej. Alfonz je že zmanjkalo. Nasled- nji naj bi bil Good. Ležali smo, kot bi bili mrtvi. Samo Umslopogasa in jaz sva ostala pri zavesti. Zdaj smo bili petdeset jardov od plamenega gladko izprane. Skala je bila in bil sem sam. Nisem mogel dihati. Divji žar mi je zaprl usta. Jarde in jarde okoli velike ognjene rože je bila skalna streha razbeljena. Les čolna je skoraj gorel. Videl sem, kako se je perje enega mrtvih labodov začelo zvijati in krčiti; toda nisem se hotel sprijazniti s tem. Vedel sem, da bi bedno poginili, če bi šli tri ali štiri jarde od plin- skega curka. Postavil sem veslo tako, da bi obrnil kanu tako daleč od njega, kolikor je bilo mogoče, in mračnem vztrajal.

Zdelo se mi je, da mi bodo oči izstopile, in kljub temu da sem imel veče zaprte, sem videl močno svetlobo. Zdalj smo bili s pla- menom skoraj vstric. Bučal je kot vsi ogni peka in okoli njega je besno vrelo voda. Še pet sekund. Bili smo za njim. Bučanje sem slišal za seboj.

Nato sem tudi jaz padel v nezavest.

Nagradna križanka

Vodoravno: 1. pritlikavec, palček, 6. največja zvezna država ZDA, 12. objava v časopisu, anonsa, 17. mineral, ki ima ime po hribu pri Beogradu, 19. močna alkoholna pijača, 21. odjemalec, stranka, 22. visoka gora v Južni, na katero je lep pogled z Vršiča, 24. grška pokrajina, 26. ime dirigenta Leskovića, 27. oče, 28. italijansko alpsko jezero, 29. katran, 31. žensko ime, 33. reka v južnem delu Anglije, 34. kemični znak za kalcij, 35. monopolistično družba več sorodnih podjetij, 37. okrajšano ameriško ime, 38. največji otok v istoimenskem finskem otočju, 40. samo, 41. pasta, mazilo, 42. skupina treh glasov, ki se zaigrajo v času dveh, 45. tvorini glagolski način, 47. nagrobni napis, 49. svoboda, 51. naše ime za italijansko pristanišče Taranto, 54. pokrajina v Južnoafriški republiki, 55. duhovnost, smisel, 56. tovarna perla v Celju, 58. kubanski zunanji minister (Raul), 59. rimski bog ljubezni, 60. nemška denarna enota, 61. šotarišče, 62. ime popularnega pevca popevke Collinsa, 63. odžagan kos debla, hloď, 64. tropski veter, ki stalno veje od severa ali juga proti ravnici, 65. nogometni klub iz Trebinja, 67. sodobna priprava za podvodno iskanje, 68. pesnik lju-bezenskih pesmi, 70. jetnik, ar-stant, 72. ime ameriške filmske igralke Dee, 73. letoviški kraj na zahodni obali Istre, 75. les za smučarske palice, 76. pristanišče na otoku Kreť, 77. sosednji črki v abecedi, 79. sprožitelj orožja, 81. japonska denarna enota, 82. mera za dragocenosti, 83. osebni zamek, 85. fizična enota za delo, 87. ime slavne igralke nemškega filma, Nielsen, 88. starejši slovenski zgodovinar (Josip), 89. vodja voľve zvezne slovenskih plemen v 7. stoletju, 90. angleška kratica za gospo, 91. nared, amesnjava, 93. največje afriško mesto, 95. dvorljivost, vľjudnost, 98. ime ruske boľne ladje, ki je

odigrala pomembno vlogo v okto-brski revoluciji 1917. leta, 100. vrsta bombonov, 103. eden največjih slo-venskih slikarjev, izrazil krajinar- (Sejalec), 104. okrog 1670 km dol- ga reka v ZDA, ki izvira v Yellow- stonskem nacionalnem parku, 105. živalski krog na nebu, 106. krastača.

Navpično: 1. mesto v Srbiji ob izľivu Bosne v Savo, 2. določen delež, znesek, 3. brezpravno ľud- stvo pod Turki, 4. krajše ime za danski otok Aisen, 5. rimski cesar in vojskovodja, Vespazijanov sin, ki je zavzel Jeruzalem, 6. tovarna alkoholnih piľav v Ljubljani, 7. tuje žensko ime, 8. začetnici italijanske- ga raziskovalca, po katerem je dobil ime Novi svet, 9. avtomobilska oznaka Sombora, 10. napaka, po- škodba, 11. slika ali kip golega tele- sa, 12. piľava starih Slovanov, 13. premik roke, 14. moško ime, 15. mitološki bitje v nebesih, 16. ame- riški pisatelj biografskih romanov (ošla po življenju Irving), 18. zna- goslovje, 19. nasvet, napotek, 20. popularna Verdijeva opera, 21. zna- čaj, lastnost, 23. pogonje v grški po- krajini Tesaliji, 25. polotok na sever- ni SZ, 29. privrženec vere v stvar- nika in vladarja sveta, 30. osnovna mera, 32. simfonična pesnitev, čim- skega-Korsakova, 35. hrošč, ki napa- da vinsko trto, 36. slovito športno moštvó iz Madrida, 37. skandinav- ska denarna enota, 39. hiter tek, 41. lov na velike morske sesalce, 42. razprava; mednarodna pogodba, 43. italijanski spólnik, 44. radioaktivni kemični element z znakom At, 46. hišni prizidek s steklenimi stenami, 47. veliko jezero na Finskem, 48. pogorje v srednji Aziji, imenovano 'streha sveta', 49. izguba bitke, 50. surovina za cigarete, 52. nekdanji pravniški poštoj, 53. znamka težkih čeških tovarnjakov, 55. del moške ali ženske obleke, 57. vrtnina, 60. letoviško mesto v Dalmaciji, pod Biokovom, 61. primorsko moško ime, 62. francoski impresionistični

slikar s preloma 19. in 20. stoletja (Claude), 64. letališna vzletna in pristajalna steza, 65. reka na Hrva- škem, levi pritok Save, 66. madžar- ski skladatelj, tvorec narodne him- ne (Ferenc), 67. tovarna čokolada in kečkov v Hočah, 69. oblika rastlin- skega stebila, 71. veleotok v severni Italiji, 72. vrsta malajskega oblada, 74. veliko sito, rešeto, 76. čez 2000 kilometrov dolga reka v SZ, pritok Volge, 77. grelna žica, 78. ameriško nemški strokovnjak za raketno teh- niko (Wernher von), 80. nestrokov- njak, 82. slovenski celovečerni film, 83. gornji del Sušaka, 84. naš naj- večji polotok, 86. visok hrib, 88. italijanski premier (Aldo), 89. ame- riški bakteriolog, ki je prvi izdelal cepivo proti otroški paralizni, 90. v seizmologiji oznaka za zemeljsko plást (po jugoslovanskem znanstve- niku Mohorovičiču), 92. izloček ne- katerih rastlin, 94. strm gorski gre- ben, 95. grška boginja zemlje, Ura- nova žena, 96. trčenje, karambol, 97. neumen, 99. solmizacijski zlog, 101. latinski predlog, 102. avtomobil- ska oznaka Milana.

Nagradni razpis

Za pravilno rešitev gornje križan- ke razpisujemo dvanajst nagrad:

1. nagrada: 50 N din
2. nagrada: 40 N din
3. nagrada: 30 N din
4. do 12. nagrada: po 20 N din

Izreke za vpisano rešitvijo pošľite na naslov: Uredništvo »Delo«, Ljubljana, Tomšičeva 3, poštni pre- dal 29. Na pismenski ovitek napišite NAGRADNA KRIŽANKA. Rešitve ne prilagajate drugih dopisov ali obve- stil. Pri žrebanju bomo upoštevali vse rešitve, ki bodo v uredništvu do 10. maja opoldne.

Reševalci iz Ljubljane lahko vržijo rešitve v nabiralnik nagrad- nih ugank »Delo« in »Tovariš« v veži postolja v Tomšičevi ulici 3.

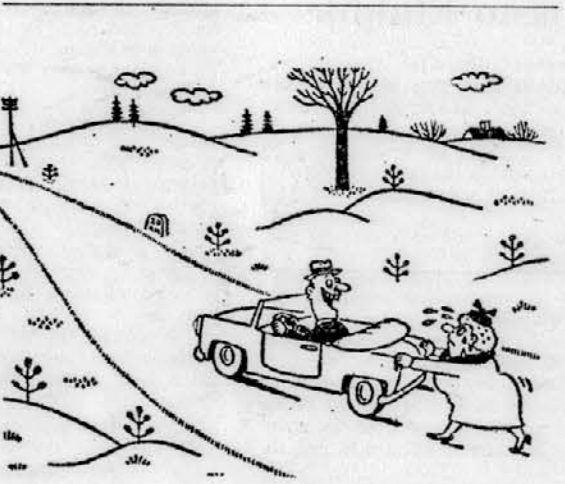
— Ima še kdo kake pripombe?

— Zakaj pa so potem odbijali?

— Prekrasno, dragi! Zdal nama je ostala sama še najina ljubezen!

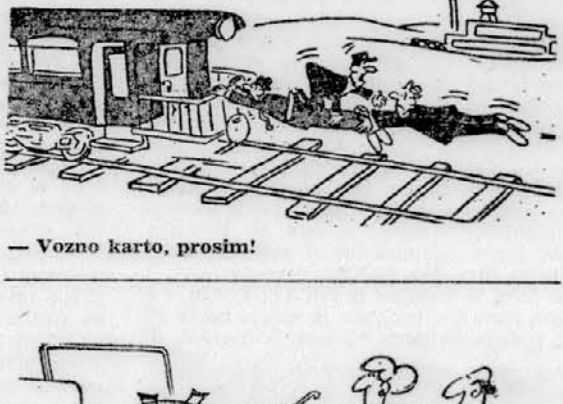
— Skoda, da nimaš voznškega izpita, drugače bi lahko zamenjala.

— Zdal pa šalo na stran! Eden od vas je pacient!

— Ali je res, da boste šli od nas, računovodja?

— Vozno karto, prosim!

— Morda si dala v testo nekaj preveč kvasa...

— Imate prav! Res manjka pika na i.

Kdo je to?

»Neznanec je srednje velik, ima tanke rjave brke in dolge rjave lase, nosi svetlorjav klobuk s širokimi kraji, svetlorjav jopič, telovnik in hlače enake barve, obut je v črne čevlje.«

Tak je bil njegov opis, ki so ga objavili v časopisu, ko ga je policija pre- ganjala zaradi goljufij. Ukane, s kate- rim je lahkovernim ljudem izvaljal dema, so bile dokaj preproste. Obisko- val je ljudi, o katerih je sodil, da imajo gotovino pri roki in se izdajal za policijskega častnika s plemiškim naslovom, ali pa za sodelavca »tajne policije«. Svojim žrtvam je natvezil, da polve- duje za ponarejevalci denarja. Zahteval je, da mu pokažejo vso gotovino, ki jo imajo, da bi lahko dopolnil »podatke«. Nato je denar skrbno pregledal in ga zaplenil, češ da je ponarejen. Nekoč je nekemu kramarju »zaplenil« samo majhno vsoto, zato pa mu je izpeljal zlato uro, o kateri je trdil, da je bila ukrade- na. Nekaj tednov pozneje je zasegal 30 tolarjev od 35, ki so mu jih pokazali; pri tem se je tako vživel v svojo vlogo, da je nesrečnega lastnika denarja po- zval, naj mu sledi na policijsko po- stajo. Na poti je poskušal s pretvezo, da mora opraviti potrebo, zbežati, ven- dar ga je žrtev s pomočjo neke tretje osebe ustavila. Tedaj je potegnil pi- stolo, ustavil zasledovalca, jima vrgel izmamljeni denar pred noge in ušel.

Moral je nekaj časa mirovati, da bi zabrisal sled za seboj, vendar se je kmalu znova opogumil in šel na lov za denarjem. V neki gostilni je izmamlil komplet krogel za biljard in jih za 5 to- larjev preprosto nekemu strugarju. Ne- kemu kramarju je ukradel konja in do- bil zanj 15 tolarjev.

Končno je znova uporabil trik s po- narejenim denarjem in nekemu lahko- veremu peku izpeljal 28 srebrnikov. Dva tedna pozneje so ga ujeli, vendar mu je uspelo zbežati iz sodne dvorane. Pet mesecev pozneje pa so ga prijeli in trdo kaznovali, saj je bil že pred tem prestal kazen zaradi tatvine. Vsega sku- paj je prišlo v roke vnapred 106 tolar- jev in tri pletenice. Osojen je bil na štiri leta zapora.

Po prestani kazni je bil star 32 let. Njegovo življenje, ki se je začelo s hu- do boleznijo (rodil se je slep, vendar je pozneje ozdravel) in v brezupni re- šitvi, je bilo sedaj videti dokončno za- voženo. Toda ni se vdal. Ujel se je dela, ki ga je pripeljalo do velikanske ga uspeha. S svojim delom je ustvaril poseben svet, o katerem se danes sa- njari na milijone mladih ljudi, tudi pri nas.

Rešitev iz prejšnje številke: avtor brezpomembnih vpisov v dnevniki je bil francoski kralj Ludvik XVII. (1754 do 1793). Tudi te teh zapisev lahko spo- znamo usodno napako, ki jo je kralj zagrešil ob izbruhu revolucije. Potem, ko je javno priznal narodno skupščino, so se vedno obstajale možnosti, da osta- ne Francija ustavna kraljevina. Nema- sto da bi v tem trenutku sodeloval, se je popotoma umaknil. Hodil je na lov in zbujal videz neprizadetega. Sele s tem svojim vedenjem je zaprnil vse možnosti, ki jih je imela francoska kraljevina navzlic meščanski revoluciji. Ludvik XVII. so uradno odstavili; 21. januarja 1793 (tri in pol leta po izbruhu revolucije) so ga obglavili.

Filatelija

Nekaj misli ob znamki Rdečega križa

Zakon o položaju in pravicah Jugoslo- vanskega Rdečega križa (Uradni list SFRJ št. 12/67) določa v 7. členu, da je treba doplačilno znamko Rdečega križa za 0,05 N din lepliti na vse poštné pošiljke v do- macem prometu, razen na častnike in ča- sopolise in na pošiljke, ki jih pošľajo državni organi in organizacije Jugoslov-anskega Rdečega križa. Zakon tudi določa (9. člen), da je treba denarna sredstva vplačati na ustrezen račun občinskih or- ganizacij Rdečega križa, kar pomeni, da morajo PTT podjetja nakazati obdinskim odborom Rdečega križa izkupiček od pro- danih znamk vseh pošt na območju po- sameznega odbora.

Marsikdo misli, da dobijo organizacije Rdečega križa od prodaje znamk znatna sredstva, pa ni tako. Če bi bila prodana celotna naklada, bi znašal izkupiček 335.000 N din, na področju Slovenije okrog 50.000 N din. Od izkupička je treba odšteti stroške tiska znamk in propagan- dnih letakov, kar predstavlja prav gotovo 20 % prodajne cene.

Prvo vprašanje je cena znamke oziro- ma prispevka, ki ga plača uporabnik po- štne storitve za Rdeči križ. Če upoštevamo poleg stroškov natisa znamk in propa- gande delo, ki ga ima pošta s pobiranjem

tega prispevka, je znesek 5 par preniklec. Po statističnih podatkih je upoštevano, da za preko dve tretjini pošiljk doplačilo za Rdeči križ ni plačano pri oddaji pošiljke, temveč ga morajo pismonoši iz- terjati od naslovnikov. Pošta mora za- rade tega opraviti izredno obsežno delo. Vse dosle pošiljke je treba dobro pregledati, dati na stran tiste, na katerih ni nalep- ljene znamke Rdečega križa, nanje nale- pliti doplačilno poštino obremeniti pismo- z doplačilno poštino obremeniti pismo- noše, po vrnitvi z dostave pa napraviti obračun, to je prevzeti denar in nevročne pošiljke. Koliko dela šele imajo pismo- noši posebno v mestih in industrijskih krajih, kjer dopoldan ne najdejo doma naslovnikov. Velikokrat se dogodi, da pismonoši sami plačajo prispevek za stranke, ki jih ne najdejo, ali za tiste, ki stanujejo v visokih stavbah. Mislim, da bi glede na stroške, oziroma opravljeno delo, moralo znašati doplačilo pri sedanjem sistemu pobiranja 0,10 N din.

Drugo vprašanje je pomanjkljivost Zakona o položaju in pravicah Jugoslo- vanskega Rdečega križa, ki ne določa, da mora biti doplačilo obvezno pri oddaji pošiljke, temveč dopušta možnost, da se plača pri vročitvi. Zakon bi moral tudi določiti, da morajo prodajalci znamk v Tednu Rdečega križa obvezno prodajati doplačilne znamke Rdečega križa, ki jih danes izven pošte skoraj nikjer ne pro- dajajo. S tem bi se tudi zmanjšalo število pošiljk, za katere doplačilo ni plačano pri oddaji na pošto.

Naslednje vprašanje je kvaliteta znamk Rdečega križa. Vsako leto imajo filatelisti precej pripomb zaradi slabe kvalitete. Razumljivo je, da želi imeti Jugoslovanski Rdeči križ čim manjše stroške pri natisu znamk ter da pri nizki vrednosti znamke ne more biti kvaliteta enaka kot pri raz- nih drugih izdajah priložnostnih znamk.

Filatelisti se večkrat jezijo tudi zaradi slabe kvalitete žigosanja znamk Rdečega križa. Za znamke Rdečega križa, ki so nalepljene na poške pri oddaji na pošto, ne bi mogli trditi, da so slabše žigosane kot druge znamke na pošljki. Drži pa, da so nekatere znamke Rdečega križa, ki jih nalepi naslovna pošta, slabše žigo- sane zaradi obsežnega dela pri pripravi teh pošiljk za dostavo in zaradi naglice, ki je potrebna, da kljub dodatnemu delu pri pripravi pošiljk ne bi bila ogrožena kva- liteta vročene pošiljke. Zaradi naglice pri tem delu se tudi dogodi, da kakšna znan- ka ni žigosana ter jo zato pismonoša pre- črta, kot določajo predpisi. Filatelisti naj bi to razumeli, posebno če, kar je naklada znamk Rdečega križa velika in ni težko priti do lepo žigosanih znamk.

Glede na vse, kar smo povedali, je

vprašanje, če ne bi našli primernejšega načina zbiranja prispevkov za Rdeči križ, s katerim bi zboljšali kvaliteto znamk Rdečega križa ter olajšali delo poštnih delavcem. Mislim, da bi lahko našli pri- merne oblike. Doplačilno znamko bi bilo treba zamenjati z redno znamko s pribit- kom (npr. 0,30 + 0,10 Ndin). Redna cena bi veljala za frankiranje, doplačilo pa bi šlo v korist Rdečega križa. Znamka naj bi veljala vse leto, prodajala naj bi se na prostovoljni podlagi. Ker bi bil iz- kupiček tudi v tem primeru dohodek ob- činskih organizacij Rdečega križa, bi imele te organizacije velik interes, da se prodaja čim več takšnih znamk in bi prav gotovo vplivale na vse prodajalce, da si prizadevajo pri prodaji teh znamk. Ra- zumljivo je, da PTT prodajalcem znamk ne bi mogla dati provizije na pribitek v korist Rdečega križa.

Morda se da problem rešiti tudi z izdajo posebne serije (5 do 6 znamk) priložnostnih znamk Rdečega križa s pri- merne tematiko, tako da bi del dohodka od prodaje kompletne serij namenili or- ganizacijam Rdečega križa.

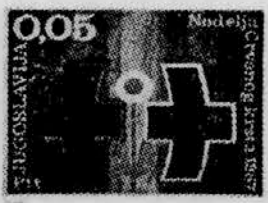
Zel sem povedati nekaj misli o problematiki znamk Rdečega križa, ki jo ob- čutimo vsako leto ob Tednu Rdečega kri- ža. Vse tiste, ki bi lahko pomagali pri njenem reševanju, prosimo, da se oglašajo s svojimi predlogi.

J. D.

Znamka RK

Skupnost jugoslovanskih PTT je dala 28. aprila 1987 v promet doplačilno pošt- no znamko za 0,05 Ndin, ki se bo obvez- no uporabljala kot prispevek za Rdeči križ v »Tednu Rdečega križa« od 7. do 13. maja 1987.

Na sliki znamke sta dva rdeča kri- ža, ki varujeta cvet, kar simbolizira

splošno aktivnost Rdečega križa in var- stvo, ki ga nudi ta organizacija. Na znamki je napis »PTT Jugoslavija« in besedilo »Teden Rdečega križa 1987« v srbohrvaščini.

Likovni osnutek znamke je napravil akademski slikar Bogdan Kršić. Natis- nil jih je v večbarvnem odsevnem tisku Zavod za izdelavo bankovcev v Beogra- du. Naklada znaša 6.700.000 kosov.

Nova serija znamk NDR

Ministrstvo pošt in telekomunikacij Nemške demokratične republike je da- lo 27. aprila 1987 v promet serijo šestih priložnostnih znamk z večbarvnimi po- dlahi zaščitnih ptičev. Na posamez- nih znamkah so naslednje slike:

- 5 pfenigov — pegasta slika
- 10 pfenigov — žerjav
- 20 pfenigov — sokol selec
- 25 pfenigov — kalin
- 30 pfenigov — vodomec
- 40 pfenigov — zelena vrana.

Teh znamk se bodo prav gotovo raz- vesili zbiralci motivnih zbirk (temati- ke), ki zbirajo ptiče.

Naša ulica

Blazno perfektno

»Blazno!«

»Perfektno!«

»Bombala«

Spomladansko sončece je mirno si- jalo skozi odprto okno stanovanj v na- ši ulici, sosedje so zalivali geranje na oknih, avtor tega zapisa se je iztegoval po kavcu. Ravno zadremati je hotel, ko je pod oknom zastilal gornje tri vrtke.

Planil je pokonci — ali je prav si- šal; bomba, je dejal nekdo; vojna? — in hitro k oknu.

Pa ni bilo nič videti. Le pod oknom so sedeli trije pokonci, v pravkar oze- leneli imitaciji predmestne tratice. Eden izmed njih je počasi nemešal ploščo na baterijski gramofon, druga dva sta ga opazovala in žvečila žvečilni gumi s ta- ko verno, da se je bilo bati za njune čeljusti, ki bi prav lahko padle iz te- čajev...

»Kje si snel to prama piksno?« je vprašal eden od čakajočih lastnika gra- mofona in pokazal na gramofon.

»Vezel, je dejal ta in nemešal plo- ščo.

Iz »prima piksna« so se zaslišali zvo- ki kitar in miloglasni vseh, yeha.

»Eksira prima šibajon, je pohvalil glasbenike tretji.

»Sem že rekel, da so v redu«, je od- vrnil lastnik in še dodal:

»V svojo zbirko plošč bi rad vrgel še več takih, pa mi ne nesla«

»Skodaj, je dejal drugi, saj so gro- no trane...«

»Obupno primas, je pritrjeval prvi.

»Brez štosla« so pokimali vsi tretje.

Na trolejbusni postaji so stala tri dekleta in se prijazno menila:

»Tale obleka je narejena silnon, je dejala svetlolaska črnolaski.

»Res je. V redu stvar, je pohvalila tretja.

Prišel je trolejbus in črna je vektik- nila:

»Gara je tu! Vlečawanjela«

In na trolejbusu je potegnila iz tor- bice tisočeka, da plača.

»Pusti soma, bom jaz financirala.

Imam morje drobiža, je dejala svet- lolaska.

»Nima veze«, je odvrnila črna in pla- čala.

»Do kam se bomo pa furale?« je vprašala tretja.

»Dokler se nam bo zdela nobela, ji je odvrnila prva.

Na klopi sta sedela Ona in On. Obe- ma skupaj je bilo kvečjemu trideset let. Ona se je držala kufavo in ga je karala:

»Slišala sem, da si se metal za Mo- roco. In za tisto afro, ki nosi mint, ki nima veze s tem, kaj je res gata...«

»Fianca« je odvrnil On.

»Super lažnivec si. Hiper super!«, ga je karala naprej.

»Fantastično pretiravaš, se je bran- il On.

»Pustiva to! Raje se odplaziva v ki- no«, je predlagala Ona.

In sta šla.

Potreboval sem pomiritve in odšel sem v čitalnico brat časopis. Bral sem, pomiril se nisem. Vzemirli so me oglasi:

»Priatelj, ki te čaka na vogalu...«

»List za mlade po letih in po srcu...«

»Ce sem ti všeč, me predstavi še drugim...«

»Aho, ki vas nikoli ne pustj na ce- dlu...«

In radio, iz katerega sem slišal mno- ben zaklad, ne srebrn ne zlat...«

Vrnil sem se domov in sinu omenil, da bom o tujkah in neznanakih, ki jih, na vsakem koraku poslušam, napisal humoresko.

»Kolosalne ideje imaš, Kolosalne, a za odpisali« mi je odvrnil. In dodal je še, da so »štostie, ki sem mu jih po- vedal, že stari in da se mi o novih še sanja ne.

EVGEN JURIC

Šah

E. A. EKHOLOM

»Tidskrift for Schack« 1930

Mat v treh potezih

Bel: Kd2, Te8, Le4, Lh2 (4)

Črni: Kf1, Sg6 (2)

REŠITEV PROBLEMA ST. 14

1. Lb5, Le4 (Lh5), 2. Le2f (Sd3+)